

Sitten se kaikkein herkin asia

Tutkimus sanomalehtikolumnien verbittömistä virkkeistä

Pro gradu -tutkielma
Lili De Paola
Helsingin yliopisto
Suomen kieli
Tammikuu 2018

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Suomalais-ugrilainen ja pohjoismainen osasto	
Tekijä – Författare – Author Lili De Paola			
Työn nimi – Arbetets titel – Title <i>Sitten se kaikkein herkin asia.</i> Tutkimus sanomalehtikolumnien verbittömistä virkkeistä.			
Oppiaine – Läroämne – Subject Suomen kieli			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum – Month and year Tammikuu 2018	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 75 + 4 liitesivua	
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Käsillä oleva pro gradu -tutkielma tarkastelee sanomalehtikolumnien verbittömiä virkkeitä. Aineiston 208 verbitöntä virkettä on kerätty 91:stä Helsingin Sanomien ja Nyt-liitteen kolumnista, jotka muodostavat kontekstin verbittömien rakenteiden muodon ja merkityksen analyysille. Aineistoon kuuluu niin aidosti verbittömiä kuin elliptisiä virkkeitä: työ luotaa verbittömyyden ja elliptisyyden rajoja kirjoitetussa kielessä. Työn pääpaino on kuitenkin aidosti verbittömien virkkeiden diskurssifunktioiden kuvauksella: lähtökohtana on, että verbittömillä virkkeillä tehdään tekstissä diskursiivisia tekoja.</p> <p>Tutkielman päähavainto liittyy verbittömien virkkeiden asemoitumiseen tekstissä. Yli 70 % kolumnien verbittömistä virkkeistä sijoittuu kappaleiden raja-asemiin: kappaleen alkuun, loppuun tai omaksi kappaleekseen. Havainto on merkittävä virkkeiden diskurssifunktioiden kannalta: työ osoittaa, että verbittömät virkkeet toimivat tekstin topiikkia jäsentelvinä siirtymävirkeinä, joiden avulla kirjoittaja ohjaa lukijan tekstin alusta loppuun. Lisäksi työ osoittaa, että verbittömät virkkeet ovat sangen yleisiä kolumnikielessä: jopa joka kolmannessa kolumnissa on ainakin yksi verbitön virke.</p> <p>Työ jaottelee verbittömien virkkeiden diskurssifunktiot viiteen päätyyppiin. Päätyypit ovat yleisyytensä mukaan (1) topiikkivirkkeet, (2) kommenttivirkkeet, (3) havainnollistusvirkkeet, (4) kysymys–vastaus-virkkeet sekä (5) vetoomusvirkkeet. Jokainen virketyyppi toteuttaa yhtä pääasiallista diskurssifunktiota: Siinä missä topiikkivirkkeillä indikoidaan tekstin topiikin jatkuvuutta ja vaihdoksia, kommenttivirkkeillä esitetään affektisia kannanottoja ja mielipiteitä. Havainnollistusvirkkeillä konkretisoidaan tekstin aihetta, ja kysymys–vastaus-virkkeillä kirjoittaja esittää suoria kysymyksiä ja tarjoaa niihin vastauksia. Vetoomusvirkkeillä kirjoittaja vetoaa tekstin ulkopuoliseen tahoon.</p> <p>Jatkotutkimuksen voisi toteuttaa kartoittamalla erityyppisten verbittömien rakenteiden semanttisia ja syntaktisia eroja, yhtäläisyyksiä ja ominaispiirteitä. Myös verbittömien rakenteiden levikkiä eri tekstilajeissa tulisi kartoittaa entistä kattavammin. Lisäksi verbittömyyden ja yksittäisten verbittömien rakenteiden oppihistoria tarjoaa aiheita jatkotutkimukseen.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords verbittömät virkkeet, verbittömät rakenteet, verbittömyys, finiittiverbittömyys, diskurssifunktiot, kolumnit, siirtymälauseet			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Keskustakampuksen kirjasto			
Muuta tietoa – Övriga uppgifter – Additional information			

SISÄLLYS

1 Johdanto	1
2 Oppihistoriaa ja nykytutkimusta	3
2.1 Lyhyt finiittiverbittömyyden historia	3
2.2 (Finiitti)verbittömyys nykytutkimuksessa	9
3 Aineisto ja metodit	10
3.1 Ellipsin ja aidon verbittömyyden rajamailla	11
3.2 Verbittömät rakenteet ja tekstilaji	16
3.3 Teoriatausta ja metodit	20
4 Verbittömien virkkeiden kielellisiä piirteitä	22
4.1 Ortografiset piirteet	22
4.2 Puhefunktio	24
4.3 Syntaktinen rakenne	26
5 Verbittömät virkkeet tekstikokonaisuuden osina	31
5.1 Verbittömät virkkeet kappaleenrajaisina siirtymälauseina	32
5.2 Johdanto diskurssitehtäviin	33
5.3 Topiikkivirkkeet	35
5.4 Havainnollistusvirkkeet	43
5.5 Kommenttivirkkeet	52
5.6 Kysymys–vastaus-virkkeet	56
5.7 Vetoamusvirkkeet	61
6 Lopuksi	64
Aineisto	66
Lähteet	73

Liite 1: Maija Aallon kolumni

Liite 2: Annamari Sipilän kolumni

1 Johdanto

Lause on perinteisen kieliopinkuvauksen ydinkäsite. Lauseen merkitystä ja asemaa kieliopin keskuksessa on pidetty kiistattomana, jopa itsestäänselvyytenä (Helasvuo 2001: 21, 24); Samalla tyypillistä on ollut lauseelle ja sen jäsenten analyysille perustuva kielentutkimus. Lauseenjäsenistä ensisijaiseen asemaan on noussut lauseen predikaattina toimiva finiittiverbi; siinä missä lause on kieliopin ydinkäsite, finiittiverbi on lauseen ydinelementti. Lausekeskeinen kielioppikäsitelmä on kuitenkin vain yksi tapa lähestyä kieltä: perinteisten lauserakenteiden lisäksi kielisysteemiin kuuluu monenlaisia muunlaisia rakenteita ja ilmauksia, jotka eivät ainakaan totunnaisen näkemyksen mukaan ole luokiteltavissa lauseiksi. Käsillä oleva pro gradu -työ keskittyykin käsittelemään sellaisia suomen kielen rakenteita, joissa ei ole lauseen keskeistä tuntomerkkiä – finiittiverbiä.

Ensi alkuun on syytä huomata, että finiittiverbittömien ilmausten laaja joukko on kaikkea muuta kuin homogeeninen. Ensinnäkin on finiittiverbittömiä rakenteita, joissa on infiniittistä verbiainesta: tällaisia ovat esimerkiksi itsenäiset infinitiivikonstruktiot (Visapää 2002, 2005, 2008). Lisäksi myös kieltoverbittömät kieltolauseet muodostavat konstruktion, josta puuttuu persoonamuotoinen verbi (Kotilainen 2007). Toiseksi taas suuren ja sekakoosteisen ryhmän muodostavat sellaiset verbittömät ilmaukset, joissa ei ole minkäänlaista verbiainesta: tällaisia ovat esimerkiksi Västin (2012) aidosti verbittömät paikallissijaiset LÄHDE- ja KOHDE-konstruktiot sekä Helasvuon (2001) vapaat NP:t. Laajasta kirjostaan huolimatta finiittiverbittömät rakenteet ovat kuitenkin nousseet tarkastelun kohteiksi vasta sangen hiljattain.

Käsillä oleva työ keskittyy ennen kaikkea viimeksi mainittuun ryhmään: täysin verbittömiin rakenteisiin. Tarkemmin sanottuna tutkimuskohteena ovat verbittömät virkkeet: tarkastelen siis kirjoitetun kielen ortografisia yksiköitä. Virkkeet on kerätty sanomalehtikolumneista, jotka muodostavat kontekstin aineistoni verbittömien rakenteiden muodon ja merkityksen analyysille. Aidosti verbittömien virkkeiden ohella aineistooni kuuluu myös elliptisiä virkkeitä: vertailemalla erilaisia rakenteita tutkielma pyrkii kartoittamaan verbittömyyden ja elliptisyyden rajoja kirjoitetussa kielessä. Kaiken kaikkiaan työ avaa oman ikkunansa toistaiseksi sangen vähän tutkittuun kieliopin osa-alueeseen.

Työn keskeiset tutkimustavoitteet jakautuvat kolmia. Ensimmäisenä tavoitteena on kuvata verbittömien virkkeiden muotoa: millaisia ortografisia ja syntaktisia merkityskokonaisuuksia verbittömät virkkeet muodostavat? Toisena päämääränä on puolestaan analysoida verbittömien virkkeiden funktioita osana laajaa tekstikontekstia, jossa ne esiintyvät ja jota ne rakentavat: millaisia tekstuaalisia ja diskurssin kannalta olennaisia tehtäviä verbittömillä rakenteilla on teksteissä, joissa ne esiintyvät? Perehdyn verbittömiin rakenteisiin erityisesti tekstin koheesion, affektisten funktioiden sekä lukijan ja kirjoittajan välisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Näiden tavoitteiden ohella työ valottaa verbittömien rakenteiden nykytutkimusta ja oppihistoriaa: Näin ilmiön analyysi sijoittuu luontevasti kontekstiinsa.

Työn rakenne kuvastaa sen tavoitteita: työ alkaa kolmella taustoittavalla luvulla. Johdantoluku (1) esittelee työn ja tutkimuskohteen pääpiirteet, kun taas aineistoluku (3) perehdyttää lukijan tutkimusaineistoon – kolumneihin ja verbittömiin virkkeisiin – ja sen analyysimetodeihin. Luvussa 3 erittelen myös tutkimuskohteeseen liittyviä määritelmäkysymyksiä: tarkastelen muun muassa elliptisyyden ja aidon verbittömyyden rajapintaa. Johdannon ja aineisto-osion väliin olen sisällyttänyt erillisen luvun (2), jossa käsittelen finiittiverbittömyyden oppihistoriaa ja nykytutkimusta. Luvun tarkoituksena on taustoittaa ja luoda viitekehys tutkittavalle kielenilmiölle: verbittömien rakenteiden fennistinen nykytutkimus eroaa huomattavasti aikaisemman kielentutkimuksen tavasta tarkastella verbittömyyttä.

Työ jatkuu analyysiluvuilla, joita on kaksi. Niistä ensimmäisessä (luvussa 4) käsittelen verbittömien rakenteiden muotoa: tarkastelun fokuksessa ovat ortografiset, syntaktiset ja muut kielelliset rakennepiirteet. Seuraavassa laajassa luvussa (5) kuvaan rakenteita niiden tekstuaalisten diskurssitehtävien kautta: paneudun verbittömiin rakenteisiin tekstin kulun, sidosteisuuden ja vuorovaikutussuhteiden kannalta merkittävänä ilmiönä. Luvun paino on esimerkkien tarkalla, tekstikontekstiin pohjautuvalla analyysillä niin tekstintutkimuksen kuin syntaksinkin näkökulmasta. Työn viimeisessä luvussa (6) vedän yhteen ja kiteytän tutkimuksen pääteemoja ja -havaintoja. Lisäksi kiinnitän huomiota mahdollisen jatkotutkimuksen aiheisiin.

2 Oppihistoriaa ja nykytutkimusta

Tässä taustoittavassa luvussa tarkastelen suomen kielen finiittiverbittömien ja täysin verbittömien rakenteiden tutkimusta kautta aikojen. Luku jakautuu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa tarkastelen finiittiverbittömien ja -verbillisten rakenteiden varhaista tutkimusta: tavoitteenani on tarkastella sitä, millaisia huomioita finiittiverbittömistä rakenteista on tehty kautta aikojen, sekä sitä, miten näiden rakenteiden esiintymistä on selitetty. Tarkastelun näkökulma on kriittinen: analyysi tukee näkemystä, jonka mukaan finiittiverbittömät rakenteet ovat fennistiikan historiassa jääneet lausekeskeisen kielioppikäsitteen varjoon.

Luvun toisessa osassa siirryn erittelemään finiittiverbittömyyden nykytutkimusta, jonka metodologiassa on pyritty irti aikaisemmasta lausekeskeisestä analyysitavasta ja kohti tarkasteltavien rakenteiden entistä omaehtoisempaa tutkimusta. Käsittelen luvussa erityisesti kognitiivisen kieliopin sekä emergenssikieliopin teorioiden vaikutusta fennistiseen finiittiverbittömyyden tutkimukseen. Hyödynnän näitä teorioita myös omassa analyysissäni, joten alaluku tarjoaa samalla osittaisen johdannon opinnäytetyöni teoriataustaan (ks. myös luku 3.3).

2.1 Lyhyt finiittiverbittömyyden historia

Tutkijoiden käsitykset ja ennakoasenteet vaikuttavat siihen, miten tiedettä tehdään ja millaisia tuloksia tutkimuksista saadaan. Kuten Karlsson (1975: 180) kuivilaisittain tähdentää, tieteentekijöiden tieteenihanne sääntelee tutkimusta. Tieteenihanne, kielitieteilijöiden kielikäsite, heijastuu myös ilmiöiden nimityksiin, luokitteluun ja tapaan puhua kielestä. Tässä alaluvussa tarkastelenkin yhtäältä finiittiverbillisiin lauseisiin ja toisaalta (finiitti)verbittömiin rakenteisiin liittyvää historiallista fennististä diskurssia. Käsitteeni on, että tapa puhua näistä rakenteista paljastaa jotakin olennaista niiden asemasta kielitieteellisessä tutkimuksessa.

Aloitan oppihistoriallisen tarkasteluni kenties kautta aikojen tunnetuimmasta suomen kielen tutkijasta, nuorgrammatiikan suurmiehestä E. N. Setälästä. Lauseoppinsa (1966 [1891]: 9) kolmannessa virkkeessä Setälä kirjoittaa: ”*Täydellisessä lauseessa* lausutaan *finiittiverbin* avulla toiminta, tila tai ominaisuus

jostakin esineestä.”¹ Setälän sanat ovat oiva lähtökohta fennistisen verbi(ttömyys)diskurssin purkamiselle, sillä ne kiteyttävät osuvasti lauseen ja finiittiverbin aseman kielitieteessä: muunlaisia kuin finiittisiä lauseita ei ole varsinaisesti suljettu kielisysteemin mahdollisuuksien ulottumattomiin, mutta samalla kuitenkin tehdään selväksi, että ihanteellinen kielellinen ilmaus voi olla vain finiittiverbillinen. Kielen kuvaus alkaa lauseesta, lauseen kuvaus finiittiverbistä. Samalla muunlaiset rakenteet ikään kuin suljetaan kielellisten keinojen valikoiman ulkopuolelle jo lauseopin ensimmäisellä sivulla. Sanojen painoarvoa lisää Setälän vuosikymmeniä kestänyt asema fennistiikan ylimpänä auktoriteettina (Häkkinen 1993: 41–42). Klassikkolauseopin asemaa taas kuvaa se, että teoksen uusintapainoksia samoin kuin uusia Setälän mallin mukaisia koulukielioppeja painettiin opetuskäyttöön vielä 1900-luvun lopullakin (Autio 1998; Hakulinen 2008: 271) – siis peräti sata vuotta alkuperäisen teoksen ilmestymisen jälkeen.

Setälän määritelmä edustaa aikalaistutkimuksen valtavirtaa. Myös Kettunen (1936: 79–80) kirjoittaa predikaatin olevan täydellisen lauseen edellytys, mikä taas johtaa siihen, että ”lause on vaillinainen, jos siitä puuttuu predikaatti.”² Hakulinen ja Karlsson (1979: 64) ovat niin ikään samalla kannalla mainitessaan ”[v]aillinaiset lauseet eli fragmentit”, joilta ”puuttuu täydellisten lauseiden syntaktinen rakenne”. Lauseista ja verbittömistä rakenteista käytetään vielä 1990- ja 2000-luvullakin painetuissa teoksissa ja artikkeleissa samoja termejä kuin varhaisessa tutkimuksessa. Esimerkiksi Kielikellossa (mm. Maamies 1995; Verkko-Kielikello 2/2016: Luetelma) kirjoitetaan täydellisistä lauseista ja kokonaisista virkkeistä sekä vajaista lauseista. Karlsson (2012 [1994]: 120, 122) puhuu niin ikään täydellisistä lauseista ja niihin kontrastoituvista ”vaillinaisista, yksinkertaisista lauseista”, jotka ovat ”tekstuaalisesti elliptisiä”. Iso suomen kielioppi (ISK 2004: § 1089) taas puhuu rakenteeltaan täysistä tai täydellisistä lauseista. Nämä lähteet havainnollistavat hyvin, miten toisaalta lauseista ja toisaalta verbittömistä rakenteista on puhuttu fennistisessä keskustelussa.

Verbittömät rakenteet nähdään edellä olevissa luonnehdinnoissa yksinomaan negatiivisten piirteiden kautta: ilmauksia kuvaillaan niiden oletettujen puutteiden pohjalta. Lisäksi verbi(ttömyys)diskurssin ilmaukset *vaillinainen*, *vajaa* ja

¹ Alkuperäinen harvennus poistettu. Tarkasteltavan kielenaineksen kursiivi ja tummennus on jatkossakin omani.

² Alkuperäinen koko virkkeen tummennus poistettu.

elliptinen ovat arvottavia siinä suhteessa, että ne implikoivat verbittömien rakenteiden itsenäisen ilmaisupotentiaalin olevan puutteellinen, epätäydellinen – jollakin tapaa riittämätön. Edelleen sellaiset nimitykset kuin *vaillinainen* ja *fragmentti* ovat omiaan luomaan negatiivisia mielikuvia vajavaisesta ja katkonaisesta kielellisestä ilmaisusta, jossa täydellisten lauseiden eheä syntaksi on särjetty. Määritelmillä luodaan vastakkainasettelu täydellisillä lauseilla tuotetun ideaalin kielellisen ilmaisun ja vaillinaisen, fragmentaalisen kielen välille. Finiittiverbillisiä lauseita kuvataankin *täysiksi* ja *täydellisiksi lauseiksi*, joissa kiteytyy ”ajatuksen kielellinen ilmaus” (Setälä 1880: 9; Kettunen 1936: 9).

Sekä finiittiverbittömistä että finiittiverbin sisältävistä rakenteista käytetyt termit ja nimitykset kertovat tutkimusta ohjaavasta asenteesta, jossa finiittiverbit on asetettu kielenkuvauksen ytimeen. Kyseessä on problematiikka, joka syntyy kun lause – tai mikä tahansa kielen rakenne – määritellään *täydelliseksi*. Tällöin vaarana on, että täydelliseksi nimetty rakenne nostetaan samalla vaillinaisiksi nimitettyjen yläpuolelle. Asian voisi ilmaista foucault’laisittain niinkin, että nimeäminen ja määrittely ovat aina myös vallankäyttöä. Tieteelliset termit eivät ole ainoastaan sanoja – ne ovat tieteen arvomaailman indeksejä. Kun tieteenihanne yhtäällä on suosinut lausemuotoista ilmaisua, se on toisaalla typistänyt verbittömät rakenteet riittämättömiksi – samalla myös verbittömien rakenteiden omaehtoinen tieteellinen analyysi jäi puuttumaan, sillä rakenteita tyydyttiin tarkastelemaan suhteessa täydellisiin lauseisiin, jolloin ne selittyivät elliptisiksi, kivettymiksi tai toissijaisesti käytetyiksi. Tällainen asiointila on ollut fennistiikassa pitkään vallitseva ja – kuten olen pyrkinyt tuomaan esille – vaikuttaa tutkimuksen taustalla yhä vieläkin.

* * *

Edellä olen siis purkanut verbittömiin rakenteisiin liittyvää diskurssia. Olen pyrkinyt osoittamaan, että verbittömät ilmaukset on tutkimuksen historiassa järjestään määritelty ”vajaiksi” ja ”epätäydellisiksi”, koska niistä on katsottu ”puuttuvan” finiittiverbi (ks. myös Visapää 2005: 72). Tällainen lähtökohta johtaa auttamatta siihen, että uupuva merkitys on heijastettava ilmaisuihin jostakin muualta: fennistiikassa on useimmiten turvauduttu tekstikontekstin finiittiverbeihin ja tekstikontekstin pettäessä laajaan maailmantietoon (ks. esim. Karlsson 2012 [1994]: 122 yllä; ellipsianalyysistä mm. Visapää 2008: 17–20; Västi 2012: 18–19). Toisaalta

verbittömiä ilmauksia on pidetty myös kiteytyminä. Lisäksi tyypillinen tapa käsitellä erityisesti infiniittisiä rakenteita on ollut pitää niitä merkitykseltään toissijaisina (Yli-Vakkuri 1986; toissijaisuusanalyysistä myös Visapää mp.). Näin kaikki verbittömät rakenteet on voitu selittää pois joko epäitsenäisiksi rakenteiksi tai poikkeukselliseksi kivettymiksi. Käsittelen seuraavassa lyhyesti näitä selitysmalleja.

Fennistiikassa on perinteisesti erotettu kaksi ellipsin lajia, joiden määritelmät ovat peräisin Hakuliselta (1978). Syntaktinen ellipsi on kategorioista selvärajaisempi: se täydentyy välittömästä tekstikontekstista kuten rinnastuksessa *Yhden Pariisin konsertin tulot menivät köyhille vanhuksille, toisen ø sairaille lapsille* (mts. 238). Pragmaattinen ellipsi on puolestaan pariaan sumearajaisempi ja – Kotilaisen (2007: 45) mukaan – ongelmallisempi käsite: tällainen lause täydentyy kokonaiseksi yleisen maailmantiedon perusteelta. Verbittömien rakenteiden kannalta pragmaattinen ellipsi onkin problemaattinen: kun lausekeskeinen tieteenihanne edellyttää jokaiselta itsenäiseltä rakenteelta finiittiverbiä, pragmaattinen ellipsi on toiminut selitysmallina, jonka avulla verbin on voinut sijoittaa mihin tahansa rakenteeseen. Näin on voitu jatkaa sen ajatusmallin tukemista, että aidosti (finiitti)verbittömät ilmaukset ovat järjestään mahdottomia. Tällöin on kuitenkin lukittauduttu analyysitapaan, jossa sivuutetaan mahdollisuus, että verbittömät rakenteet itsessään kantaisivat monisyyistä merkitystä. Pragmaattisen ellipsin ongelmaksi muodostuukin sen rajaaminen, mihin ilmauksen oma merkitys loppuu ja mistä maailmantieto alkaa. Västin (2012: 56) mukaan esimerkiksi verbittömien otsikoiden on esitetty olevan pragmaattisesti elliptisiä: on otaksuttu, että niihin täydentyy verbi esimerkiksi uutistekstin kokonaisuudesta. Västi (mp.) itse kuitenkin pitää ellipsianalyysia virheellisenä: voihan päivän uutisaiheista saada käsityksen vaikka vain otsikot silmäilemällä.

Ellipsiselityksen ohella verbittömiä rakenteita on pidetty myös kiteytyminä. Esimerkiksi Hakulinen ja Karlsson (1979: 64) toteavat verbittömien rakenteiden olevan ”usein *kivettymiä*” ja mainitsevat esimerkkeinä lähes yksinomaan sellaisia muotoja kuin ”*Hyvää päivää, Koirien ulkoiluttaminen kielletty*”. Samoin Karlsson (2012 [1994]: 122) toteaa verbittömien rakenteiden toimivan ”muun muassa *tervehdyksinä*, muina *vakiintuneina sanontoina*, sanomalehtien otsikkoina ja mainoksissa”. Tarkoituksenani ei toki ole kiistää, etteikö sementoituneita verbittömiä lausumia (*Kiitos, Uutisista hyvää iltaa*) olisi käytössä monissa vuorovaikutustilanteissa. Nähdäkseni tällaisten verbittömien lausuminen

kivettyneisyys liittyy kuitenkin ennemminkin siihen, että ne esiintyvät sosiaalisesti vakiintuneissa kielenkäyttötapahtumissa (kiittäminen, tervehtiminen), kuin siihen, että verbittömyys ylipäänsä olisi kivettyneisyyttä. Kaiken kaikkiaan kiteytymät kattavat vain pienen osan kaikista verbittömistä rakenteista, joita kuitenkin käytetään muissakin kuin vakiintuneissa vuorovaikutustilanteissa. Myöhemmässä tutkimuksessa erilaisia finiittiverbittömiä rakenteita onkin havaittu esiintyvän monenlaisissa konteksteissa (ks. luku 2.2).

Ellipsi- ja kiteytymäselitysten lisäksi erityisesti infinitiivikonstruktioita on fennistiikassa ajoittain pyritty selittämään myös toissijaisuuden periaatteen kautta. Toissijaisuusselityksessä rakenteen muotoa ei pidetä elliptisenä, mutta sen affektisen merkityksen katsotaan kehittyneen taustalla olevasta ensisijaisesta, propositionaalisesta merkityksestä. (Visapää 2005: 17, 19.) Kun rakenteen analyysin vaihtoehtona on pitää joko sen merkitystä tai muotoa toissijaisena, on etäännytty ilmauksen omista ominaisuuksista. Kivettymäselitys taas edustaa toista ääripäätä: rakenteet nostetaan yksittäistapausten joukoksi, poikkeuksiksi jotka vahvistavat säännön. Tällöin taas rakennetta ei nähdä kielen produktiivisena resurssina.

Yllä käsitellyt erilaiset selitysmallit osoittavat kuitenkin, että finiittiverbittömistä rakenteista ja niiden levikistä on tehty joitakin huomioita jo sangen varhain fennistisessä tutkimuksessa. Esimerkiksi Setälä (1966 [1880]: 108) mainitsee eräiden infinitiivikonstruktioiden esiintyvän erityisesti puhe- ja runokielessä. Samoin Karlsson (2012 [1994]: 122) toteaa, että verbittömiä ilmauksia tavataan monenlaisissa tekstityypeissä. Myös Kotilainen (2007: 11) huomauttaa, että kieltolauseen kieltoverbin ajoittainen puuttuminen on huomattu jo varhain 1900-luvun alkuvuosina. Havaintoja erilaisesta verbittömyydestä on siis tehty kautta fennistiikan historian – silti etenkin varhaiset löydökset on ohitettu pelkällä maininnalla. Visapää (2008: 17) arvelee tämän johtuvan siitä, että finiittiverbittömyyttä on pidetty marginaalisena ilmiönä. Toisaalta onhan fennistiikassa pitkään, 60-luvulle asti, keskitytty nimenomaan pienilevikkisten murreilmiöiden yksityiskohtaiseen analyysiin, kuten nuorgrammaattiseen ihanteeseen kuuluu (Karlsson 1975: 182, 181; 1997: 57). Miksi verbittömät rakenteet eivät ole kelvanneet mukaan tähän pienten ilmiöiden tarkasteluun?

Fennistiikan historiallinen käsitys kielestä on monien kielikäsitysten kimppu, joka pitää sisällään myös näkemyksiä verbeistä ja verbittömyydestä. 1800-luvun alusta pitkälle toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan fennistinen tutkimus oli

etupäässä murteista ja sukukielistä kerätyille aineistoille perustuvaa äännehistoriointia, jonka tutkimuksen johtotähti oli E. N. Setälä (Karlsson 1975: 183; Korhonen 1986: 138–139; Häkkinen 1993: 21). Syntaksin tutkimuksen kannalta äännehistorian nostaminen kielitieteen korkeimmaksi saavutukseksi tarkoitti sitä, ettei lauseoppi vielä 70-luvullakaan ollut tutkimuksen valtavirtaa (Karlsson mts. 183, 189). Samalla lauseopissa vallitsi näkemys, jonka mukaan lause ja finiittiverbi ovat syntaksin ydinalaa: Hakulinen (1978: 233) pitää nimitystä *vaillinainen lause* nimenomaan Setälän–Ikolan perinteen mukaisena. Kun syntaksia ylipäänsä pidettiin toissijaisena tutkimuskohteena ja sen sisällä taas fokuksessa oli lauseiden tutkimus, niin (finiitti)verbittömyys päätyi edustamaan marginaalin marginaalia. Lopulta päädyttiin tilanteeseen, jossa verbittömät rakenteet tyydyttiin ohittamaan pelkkinä kuriositeetteina.

Kotilainen (2007: 44) on havainnut, että vaikka kieltoverbittömyys on selitetty monissa tutkimuksissa elliptiseksi, itse ellipsin käsitettä ei varsinaisesti määritellä ja tutkiskella. Tämä viittaa nähdäkseni siihen, että ellipsi on ollut ilmiön oletusarvoinen selitys, eräänlainen annettu totuus, jota ei ole kyseenalaistettu. Tämä taas kertoo finiittiverbikeskeisestä käsityksestä, jonka mukaan lauseen tärkein ja kompleksisin elementti on finiittiverbi. Finiittiverbittömät rakenteet näyttäytyvät tällöin yksinkertaistuksina, jotka omaehtoisen syväanalyysin sijaan vaativat sitä, että niiden merkitys palautetaan johonkin finiittiseen ilmaisutyyppiin. Näin ellipsiselitys on muodostunut johtavaksi tavaksi analysoida verbittömyyttä.

Kun jokin ilmaus nähdään elliptisenä, toissijaisena tai fraasiksi kiteytyneenä, sitä ei samalla voida analysoida omaksi laajaksi rakennetyypikseen tai konstruktiokseen. Ellipsi-, toissijaisuus- ja kiteytymäselitykset ovatkin osaltaan johtaneet tilanteeseen, jossa verbittömyyttä ei oikeastaan ole tutkittu laaja-alaisesti vielä nykyäänkään (Västi 2012: 18). Fennistisessä nykytutkimuksissa tilanne on kuitenkin muuttumassa keskustelunanalyysin, kognitiivisen kieliopin, konstruktiokieliopin sekä emergenssikieliopin sovellusten myötä. Suurin syy muutokseen lienee, että verbittömien rakenteiden omaehtoiseen analyysiin on käytettävissä entistä enemmän teoreettisia työkaluja.

2.2 (Finiitti)verbittömyys nykytutkimuksessa

Verbittömyyden nykytutkimuksessa on edetty kauas historiallisen tutkimuksen traditiosta. Siinä missä verbittömiä rakenteita on varhaisessa fennistisessä tutkimuksessa pidetty marginaalisena ja epäitsenäisenä, pääosin elliptisenä tai kiteytymistä koostuvana ilmiönä, nykytutkimuksessa vapaat infinitiivit ja muut verbittömät rakenteet nousevat entistä enemmän esille itsenäisinä konstruktioina, joilla on oma merkityksensä ja omat käyttötarkoituksensa. Kaikkia finiittiverbittömiä konstruktioita ei enää oletusarvoisesti pidetä vajaina rakenteina, joista finiittiverbi ”puuttuu”, vaan ne nähdään kielen itsenäisinä rakenneosina ja kielipillisinä konstruktioina, joilla on oma merkityspotentiaalinsa.

Nykytutkimus osoittaa, että erimuotoisia verbittömiä ilmauksia esiintyy monenlaisissa konteksteissa ja tilanteissa; ne kattavat monenlaisia tyylejä ja tekstilajeja. Kirjoitetussa kielessä verbittömiä ilmauksia esiintyy paitsi perinteisesti mainituissa kuvateksteissä, otsikoissa ja mainoksissa myös muun muassa sanomalehtiteksteissä kirjoitusta jäsentävinä siirtymälauseina (Makkonen-Craig 2005: 165–181). Lisäksi itsenäisiä A-infinitiivikonstruktioita (*Uida Baikalissa ja elää pitkään*) esiintyy monenlaisissa teksteissä blogikirjoituksista kaunokirjallisuuteen (Visapää 2008, esimerkki mts. 48). Kieltoverbitöntä kieltostruktuuria (*mä ny missään susirajalla asu*) taas voidaan käyttää erityisen painokkaana kieltona (Kotilainen 2007, esimerkki mts. 73). Sosiaalisen median kieleen on puolestaan levinnyt muun muassa verbitön *koska X* -konstruktio (*jengi bailaa koska chekkonen*) (Sinnemaa 2015, esimerkki mts. 4). Myös institutionaalisen kielen verbittömistä ilmauksista on tehty havaintoja: Viinikka (2011) tuo esiin kuolintodistusten sisältävän finiittiverbittömiä ilmauksia. Puhekielessä esiintyy tiuhaan myös muunlaisia produktiivisia verbittömiä lausumia kuten vapaita NP:itä (Helasvuo 2001). Verbittömät rakenteet näyttäytyvät entistä monipuolisempana ja monikäyttöisempänä kielen resurssina. Rakenteiden lähempi tarkastelu on paljastanut, ettei niitä ole tarkoituksenmukaista analysoida yksinomaan vajaiksi, elliptisiksi tai kiteytyneiksi rakenteiksi, kuten tutkimustraditiossa pitkään tehtiin.

Voisinkin sanoa, että nykytutkimuksessa on käynnissä eräänlainen verbittömien rakenteiden itsenäistymisprosessi, jota on vauhdittanut etenkin emergenssikieliopin, kognitiivisen kielitieteen sekä konstruktioikieliopin omaksuminen fennistiseen tutkimukseen. Emergenssikieliopin johtava periaate on,

että kielioppi syntyy ja muovautuu konkreettisessa puhetilanteessa: keskustelun rakentumista ja kieliopin liikettä ei voi erottaa toistaan (Hopper 1988: 118). Verbittömien rakenteiden kannalta merkityksellistä on, että niin emergenssikielioppi kuin kognitiivinen kielioppikin korostavat kieliopin syntyvän oikeassa, elävässä kielenkäytössä. Kognitiivisessa suuntauksessa kieliopin kokonaisuus nähdään kielen konventionaalistuneiden yksiköiden systemaattisena luettelona, jonka koostaa kieliyhteisön todellinen kielenkäyttö (Langacker 1987: 56, 57, 60). Lisäksi kognitiivinen kielitiede kehottaa tutkimaan kieltä *an sich*, juuri sellaisena kuin se on, olettamatta minkäänlaisia merkityksen piilotasoja. Näin ollen kognitiivinen suuntaus korostaa tutkimusotetta, jossa kaikki kielen elementit ansaitsevat tulla kuvatuiksi ilman ennakko-odotuksia niiden keskeisyydestä tai perifeerisyydestä kieliopin kentässä (Visapää 2008: 9); muutoin vaarana on, Leinon (1991: 173) sanoin, päätyä kuvaamaan kielen kokonaisuuden sijasta vain yhtä ”sen mielivaltaisesti ideaalistettua osaa”.

3 Aineisto ja metodit

Aineistoni koostuu kaiken kaikkiaan 208 verbittömästä virkkeestä³, jotka olen kerännyt 91 sanomalehtikolumnista. Kolumnit ovat ilmestyneet Helsingin Sanomissa ja sen Nyt-liitteessä ajalla 10.6.2014–9.5.2017. Aineistoni virkkeisiin kuuluu niin elliptisiä kuin täysin verbittömiäkin rakenteita. Tilastojen laskemiseksi kävin läpi myös 100 satunnaista aikavälillä 26.3.–9.5.2017 julkaistua HS:n kolumnia, joista tutkin erilaisten verbittömien virkkeiden esiintymisen yleisyyttä. Tässä luvussa esittelen lähemmin aineistoani ja näkökulmaani siihen. Selvitän verbittömyyteen liittyviä määritelmäkysymyksiä ja erittelen kolumnien piirteitä verbittömien rakenteiden esiintymiskontekstina. Luvun lopuksi esittelen työni teoriataustaa.

³ Nimitän tämän työn tutkimuskohteita *verbittömiksi* tai *finiittiverbittömiksi virkkeiksi*. Termit ovat jokseenkin vakiintuneita nykykirjallisuudessa (esim. Visapää 2002, 2005; Makkonen-Craig 2005; Västi 2012). Visapää (2008: 27, vrt. 2002, 2005) kuitenkin arvostele *verbitön*-nimitystä sillä perusteella, että termi luo mielikuvan siitä, että tarkastelunalaisesta rakenteesta ”puuttuu” jotakin – verbi. Tämä mielikuva taas on ristiriidassa sen kanssa, että monet nykytutkijat pyrkivät osoittamaan, että verbittömistä rakenteista ei lähtökohtaisesti puutu mitään. Tässä työssä olen kaikesta huolimatta päätenyt käyttämään termiä (*finiitti*)*verbitön*, sillä käsittelen laajaa ja heterogeenistä rakenteiden joukkoa, jonka yhdistävä tekijä on verbittömyys.

3.1 Ellipsin ja aidon verbittömyyden rajamailla

Ellipsin käsite on pitkään ollut keskeisessä osassa fennistisessä verbittömyyden tutkimuksessa. Näin on ollut ennen kaikkea siksi, että erilaiset finiittiverbittömät ilmaukset on pyritty järjestään selittämään elliptisiksi muodoiksi: esimerkiksi itsenäisesti esiintyvät A-infinitiivit rakenteiksi, joista on heittynyt modaaliverbi. (Oppihistoriasta laajemmin ks. luku 2.1) Myöhemmässä fennistisessä finiittiverbittömyyden tutkimuksessa on kuitenkin alettu painottaa näkökulmaa, joka korostaa, että kaikkea verbittömyyttä ei vastoin aiempaa käsitystä voi selittää elliptisyydeksi. Esimerkiksi Västi (2012) kirjoittaa *aidosti verbittömistä* rakenteista, joita ei ole mielekasta tai edes mahdollista analysoida verbillisistä ilmauksista johdetuiksi. Helasvuo (2001) ja Visapää (2005, 2008) taas kirjoittavat *vapaista NP:istä* ja *itsenäisistä A-infinitiveistä* korostaen sitä, etteivät rakenteet ole riippuvaisia elliptoituneesta predikaattiverbistä. Käytän tässä luvussa aitoa verbittömyyttä kattoterminä erilaisille ei-elliptisille finiittiverbittömille rakenteille; aito verbittömyys määrittyy siis ellipsin vastinpariksi. Seuraavassa pyrin kontrastoimaan näitä kahta käsitettä toisiinsa: aloitan tarkastelemalla erilaisia fennistiikassa käytettyjä ellipsin määritelmiä.

Ellipsin ilmiönä ymmärretään jakautuvan kahteen alaluokkaan: syntaktiseen ja pragmaattiseen ellipsiin. Fennistiikassa tämä ajatus on peräisin Hakuliselta (1978: 234–243). Syntaktinen ellipsi on kahdesta ryhmästä selkeärajaisempi: se täydentyy välittömästä tekstikontekstista kuten yhdyslauseessa *Äiti antaa isälle joululahjaksi tohvelit, isä ø äidille ø yöpaidan* (mt: 243). Tällainen ellipsi toimii etupäässä toisteisuuden välttämisen keinona (ISK § 1177). Pragmaattinen ellipsi puolestaan on edellistä huomattavasti sumearajaisempi kategoria: pragmaattisesti elliptinen lause osoittautuu epäitsenäiseksi yleisen maailmantiedon perusteelta. Esimerkkinä pragmaattisesta ellipsisistä Hakulinen (mt: 234) antaa muun muassa virkkeen *Hänen miehensä juo ø*, josta Hakulisen tulkinnan mukaan on pragmaattisesti elliptoitunut objekti *alkoholia*. Kotilainen (2007: 45) pitää tällaista maailmantietoon perustuvaa ellipsiä kuitenkin ongelmallisena kategoriana. Sen sijaan että esimerkkilauseen nähtäisiin olevan elliptinen, voisihan ajatella, että verbillä *juoda* on kaksi leksikaalista merkitystä, joista toinen koodaa merkitystä 'nauttia alkoholia'. Toisin sanottuna ongelmaksi muodostuu sen määrittely, mihin ilmauksen oma merkitys loppuu ja mistä maailmantieto alkaa.

Quirk ym. (1985: 883–890) määrittelevätkin ellipsin tiukemmin, etupäässä Hakulisen syntaktista ellipsiä vastaavaksi ilmiöksi, jonka tulee noudattaa seuraavia viittä kriteeriä⁴:

- a) elliptoituneet sanat voidaan korvata täsmällisesti
- b) elliptinen rakenne on kieliopillisesti ”puutteellinen”
- c) puuttuvan sanan lisääminen tuottaa kieliopillisen lauseen, jonka merkitys on sama kuin alkuperäisen lauseen
- d) puuttuvat sanat voidaan täydentää tekstikontekstista
- e) puuttuvat sanat ovat tekstissä täysin samassa muodossa kuin ne olisivat elliptisessä lauseessa.

Kotilainen (2007: 79) analysoi näitä kriteerejä ja päätyy lisäämään niihin vielä kuudennen kohdan: ”(f) rakenne voi olla elliptinen vain, jos se ei sellaisenaan ole vakiintunut ilmaisutyyppi.” Tätä kategoriaa voi pitää erityisen merkityksellisenä verbittömiksi vakiintuneiden konstruktoiden kannalta, sillä se auttaa rajaamaan vakiintuneet ilmaukset esimerkiksi pragmaattisen ellipsin ulkopuolelle. Maailmantietoon perustuvan ellipsin käsitteestä on viime aikojen tutkimuksessa ylipäänsä luovuttu. ISK:kaan (§ 1177) ei enää mainitse pragmaattista ellipsiä, vaan määrittelee ellipsin ensisijaisesti tautologian välttämisen välineeksi, joka esiintyy tavallisesti yhdyslauseissa, vaikka voikin ylittää myös suurempia lauseen tai lausuman rajoja.

Ellipsien ja verbittömien rakenteiden tarkastelu aidossa tekstiaineistossa nostaa tarkasteluun kuitenkin jälleen uuden tason. Aineistoni kolumneissa esiintyy monenlaisia verbittömiä virkkeitä: osa niistä, kuten esimerkki 1, on selvän elliptisiä.

1) Syksy on ollut pimeä ja pitkä. Jos tähän jouluun jotain saisi toivoa, niin hyppysellisen arkista armoa. **Itseäsi ja muita kohtaan.** Tunnetta, että koko ajan ei ole pakko jotain. **Ei sinun, eikä muiden.**

Esimerkin kolmas virke tulkitaan elliptiseksi, sillä virkkeen muodostava postpositioliaseke *Itseäsi ja muita kohtaan* ymmärretään edeltävän virkkeen *armoa*-substantiivin täydennykseksi. Toinen elliptinen virke jatkaa niin ikään edellisen lauseen syntaksia: erillisen elliptisen virkkeen genetiivisijaiset pronominit *sinun* ja *muiden* tulkitaan edeltävän lauseen *ei ole pakko* -nesessiivirakenteen genetiivisubjekteiksi. Tällaiset rakenteet liittyvät kiinteästi edeltävään lauseeseen: jos

⁴ Kirjoittajan oma suomennos.

välimerkkinä käytettäisiin pisteen sijaan vaikkapa pilkkua, ne tulkittaisiin lisäyksiksi (ks. myös s. 14).

Merkittävä osa aineistoni virkkeistä ei kuitenkaan ole luokiteltavissa yhtä helposti kuin esimerkki 1. Tarkastellaan vaikkapa esimerkkiä 2:

2) Kaikenlainen työ voi sytyttää kiinnostuksen työn tekijään ja vahvistaa sitä.

Sairauden parantaminen. Herkkuateria. Koulutuspäivän varmaotteinen johtaminen. Vihollisen tykistöasemien hävittäminen. Lapsen leikittäminen. Oikeudenmukainen, tehokas esimiestyö. Ne kaikki voivat olla bensaa rakkaudelle.

Ensisilmäyksellä erillisten NP:iden ketju vaikuttaa kuuluvan esimerkin ensimmäisen virkkeen alaisuuteen. Jokainen ketjun NP olisi sijoitettavissa niitä edeltävän lauseen subjektin paikalle: *Sairauden parantaminen ~ Herkkuateria ~ Koulutuspäivän varmaotteinen johtaminen ~ ... voi sytyttää kiinnostuksen työn tekijään ja vahvistaa sitä*. Jokainen NP on kuitenkin erotettu pisteellä edellisestä, minkä vuoksi predikaatiksi tulkittava *voi sytyttää* jää peräti viiden virkkeen päähän viimeisestä verbittömästä NP:stä. Lisäksi verbittömien NP:iden ja edeltävän predikaatillisen virkkeen väliin on sijoitettu kappalejako, mikä luo edelleen etäisyyttä virkkeiden välille. Vaikutelmaa predikaattiverbin ja NP:iden erilleenkuuluvuudesta vahvistaa se, että kirjoittaja on katsonut tarpeelliseksi selventää kappaleen ajatusta sijoittamalla sen loppuun virkkeen *Ne kaikki voivat olla bensaa rakkaudelle*, jonka subjektilauseke viittaa edeltävien NP:iden joukkoon. Syntaktista suhdetta voisikin verrata kahteen magneettiin: mitä kauempana magneetit – tai kielenaineokset – ovat toisistaan, sitä heikommalta niiden välinen vetovoima tai syntaktinen yhteenkuuluvuus tuntuu. Kaiken kaikkiaan lukijalle syntyy vaikutelma, että viittaussuhde NP:iden ja niitä seuraavan virkkeen välillä on selkeämpi kuin NP:iden ja niitä edeltävän virkkeen välillä. Esimerkkiä 2 voisi kontrastoida edelleen esimerkkien 3 ja 4 kaltaisiin tapauksiin.

3) **Mari Maunumäki.** Sen nimisen tytön viereen istuin ensimmäisenä koulupäivänäni luokkahuoneen pulpettiin. Siksi, että Mari näytti kiltiltä.

4) **Carema-kohu, JB-kohu, Attendo-kohu.** Nämä ruotsalaiskohut muistetaan myös Suomessa.

Kaikki ovat viime vuosien tapauksia, joissa verorahoitukseen nojaava yksityinen yritys on saanut aikaan pahaa jälkeä peruspalveluissa.

Esimerkkien 3 ja 4 kaltaisissa tapauksissa verbitöntä nominatiivisijaista NP-virkettä seuraa toinen virke, jonka alussa oleva substantiivilauseke viittaa deiktisesti edeltävään NP:hen. Tällaisten verbittömien virkkeiden analysoiminen elliptiseksi ei tunnu luontevalta. Sekä esimerkki 3 että 4 koostuvat kolumnien avausvirkkeistä: niissä siis avataan kolumnin näyttämö ja nostetaan etualalle jokin tietty asia – nosto tehdään nähdäkseni nimenomaan itsenäisen NP:n avulla. Tulkitsen testiä niin, että ensimmäisen virkkeen tarkoitus on etupäässä nimetä kolumnin tai avauskappaleen kannalta olennainen asia, josta annetaan lisää informaatiota vasta seuraavassa virkkeessä. Näin päädytään pohtimaan Quirkin ym. (1985: 883–890) ellipsimääritelmän toista kriteeriä (ks. s. 12): onko verbitön NP kieliopillisesti puutteellinen rakenne?

Lisäksi mikäli esimerkin 3 itsenäinen NP nähdään elliptisenä ja halutaan täydentää osaksi seuraavaa virkettä, olisi tekstiä muunneltava monin tavoin: virkkeestä olisi poistettava ainakin persoonapronomini *sen* (*Mari Maunumäki ~~sen~~ -nimisen tytön viereen istuin ensimmäisenä koulupäivänäni luokkahuoneen pulpettiin*) – tällainen muuntelu taas ei ole tyypillistä elliptisille rakenteille. Toiseksi näin syntyneen virkkeen sanajärjestys ja informaatorakenne on kontekstissaan epätavallinen: voisi ajatella, että virkkeiden merkitys muuttuu, jolloin ei noudateta Quirkin ym. (mp) kolmatta kriteeriä. Luontevamman virkkeen muodostaminen puolestaan edellyttäisi sanajärjestyksen muuntelua entisestään, mikä taas johtaisi tilanteeseen, jossa rikotaan Quirkin ym. (mp) ensimmäistä kriteeriä, jonka mukaan puuttuvat sanat tulee voida korvata täsmällisesti vain yhdellä tavalla.

Ennemminkin kuin ellipsejä tapaukset muistuttavat kuitenkin muusta lauseesta erilleen merkittyjä syntagmaattisia lisäyksiä: ne voitaisiin liittää niitä seuraavaan virkkeeseen esimerkiksi ajatusviivan avulla (*Carema-kohu, JB-kohu, Attendo-kohu – nämä ruotsalaiskohut muistetaan myös Suomessa*). Siinä missä lisäykset tuovat lauseeseen yleensä parenteettista tietoa, kuten esimerkkejä, edellä olevat verbittömät NP:t vaikuttavat kuitenkin olevan informaatioasisällöltään lisäyksiä keskeisempiä. ISK (§ 1052) toteaa lisäyksistä seuraavasti: ”Yhteinen nimittäjä on ehkä se, että lisäykset kommentoivat tai täydentävät jotakin (usein meneillään olevaa) lausetta tai vuoroa.” Esimerkkien verbittömistä NP:istä syntyy kuitenkin

ennemminkin vaikutelma, että seuraava virke kommentoi ja täydentää NP:tä eikä päinvastoin. NP:isiin myös viitataan edelleen seuraavissa virkkeissä: muun muassa esimerkissä 4 ilmauksin *nämä ruotsalaiskohut* ja *kaikki*. Helasvuo (2001: 111) toteaaakin, että tällaisia verbittömiä vapaita NP:itä voisikin luonnehtia ”sinnikkäiksi”, sillä niihin viitataan uudestaan jopa yli 40 prosentissa tapauksista.⁵

Esimerkit 3 ja 4 ovatkin monella tapaa lähempänä täysin verbitöntä esimerkkiä 5.

5) **Sipilän puhe.** Tuore pääministeri vei hommat niin sanotusti nextille levelille ja kaappasi pääkanavan käyttöönsä parhaaseen katselu aikaan. ”Kiitos” siitä [sic]. Huikeat kamera-ajot eivät pelastaneet haaleaa kokonaisuutta. Kakkoskautta on tuskin tiedossa.

Esimerkin verbitön, nominatiivisijainen NP on kontekstissaan otsikon kaltainen rakenne, joka ei kaipaa muutoksia syntaksiinsa: NP nimeää aiheen, jota sen aloittama kappale tarkastelee. Syntaktiselta muodoltaan, nimeämisfunktioltaan ja kappaleenalkuisuudeltaan se muistuttaakin merkittävästi esimerkkejä 3 ja 4.

Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siis siltä, että elliptisyys ja aito verbittömyys eivät ole niinkään binäärisessä suhteessa toisiinsa, vaan edustavat pitkän jatkumon kahta ääripäätä (ks. myös Helasvuo 2001: 106). Lähimpänä ellipsin prototyyppiä voisi olla jokin *Aino lukee sanomalehteä*, *Matti romaania*, jossa ellipsi on yhdyslauseen osien välinen. Aidon verbittömyyden prototyyppiä taas voisivat edustaa paitsi Västin (2012) verbittömät tapahtumanilmaukset myös esimerkin 5 kaltaiset otsikkomaiset rakenteet. Näiden jatkumon ääripäiden välille voidaan kuitenkin sijoittaa runsaasti epäprototyyppisiä tapauksia: esimerkiksi virkejaon erottamat elliptiset rakenteet.

Ellipsin ja aidon verbittömyyden tarkan määrittelyn vaikeuden takia päätin lopulta sisällyttää omaan graduaineistooni kaikenlaiset kolumneista löytyvät verbittömät virkkeet: elliptiset, aidosti verbittömät sekä ne, jotka sijoittuvat kahden prototyyppin välille. Ratkaisu on ennen kaikkea pragmaattinen, sillä rajanveto ellipsin ja aidon verbittömyyden välillä osoittautui siinä määrin haastavaksi, että tiettyjen rakenteiden sisällyttämistä ja toisten jättämistä ulkopuolelle olisi ollut miltei

⁵ ”Thus, in the Finnish data those new referents that are introduced with free NPs are quite often mentioned again, i.e. They are relatively “persistent”, to use Durie’s terminology.”

mahdotonta perustella läpinäkyvästi. Tämä työ pyrkiikin kuvaamaan erilaisten verbittömien rakenteiden tehtäviä ja sijoittumista tekstiin.

3.2 Verbittömät rakenteet ja tekstilaji

Äidinkielen opettajat, kielenhuoltajat ja kielioppaat ovat perinteisesti kehottaneet välttämään vaillinaisten virkkeiden kirjoittamista asiatekstiin. Kenties juuri tämän vuoksi huomioni alun perin kiinnittyi sanomalehtiteksteissä tiuhaan esiintyviin verbittömiin virkekokonaisuuksiin. Alun alkujaan paikansin esiintymät erityisesti kolumneihin. Fennistinä kiinnostuin ilmiöstä ja aloin kartoittaa sitä laajemmin: pian panin merkille sanomalehtireportaaseissa ja erilaisissa arvosteluissa esiintyviä finiittiverbittömiä virkeitä.

Myös sanomalehtien sivujen ulkopuolinen maailma vaikuttaa tarjoavan monenlaisia alustoja verbittömille virkeille: sosiaalisen median kirjoituksissa, mainoksissa ja kaunokirjallisissa teoksissa käytetään paljon verbittömiä virkeitä. Kielitieteellisessä tutkimuksessa erilaista verbittömyyttä on tarkasteltu ainakin kuvateksteissä (Hankala 1994; Heikkilä 2006), mainosten kielessä (mm. Peltonen 2008), blogikirjoituksissa (Visapää 2002), chat-viestittelyssä (Kotilainen 2007), kaunokirjallisuudessa (Visapää 2008), uutisten otsikoissa (Västi 2005, 2012; Vahtera 1999, 2009) sekä jossain määrin myös sanomalehtiteksteissä (Makkonen-Craig 2005: 165–172; Visapää 2008). Samalla on kuitenkin useita tekstilajeja, joissa verbittömiä rakenteita ei vaikuta esiintyvän juuri lainkaan: verbittömien rakenteiden löytäminen uutisteksteistä osoittautui miltei mahdottomaksi, eivätkä ne kuulu myöskään akateemiseen tyyliin.⁶ Tekstilajien välille piirtyy näin selkeä jakolinja: vaikuttaa siltä, että jotkut tekstilajit ovat erityisen otollisia verbittömille rakenteille. Tämä ero herätti mielenkiintoni: miksi kyseinen kielen piirre vaikuttaa sopivan erityisen hyvin tietynlaisiin teksteihin? Tämä pohdinta johti minut lopulta nostamaan verbittömät rakenteet ominaispiirteineen pro gradu -työni fokukseen.

On toki aivan tavanomaista, että erilaiset kielelliset ilmaisut ja rakenteet esiintyvät erilaisissa konteksteissa: kyse on eri tyyleistä ja ilmaisutavoista, kielen eri rekistereistä. Voisi ajatella, että tekstilaji ja siinä käytetyt rakenteet ovat vuorovaikutussuhteessa toisiinsa: tietyt rakenteet ja sanat voivat olla tietyn rekisterin

⁶ Viittaan tällä ennen kaikkea uutistekstien leipäteksteihin: otsikoiden verbittömyys sen sijaan on ollut useiden tutkimusten aiheena (mm. Västi 2012; Vahtera 2009).

rakennepiirteitä. Tässä työssä pyrin osoittamaan, että aineistoni kolumneissa haetaan paitsi nasevaa ja vakuuttavaa myös läpinäkyvää, dialogista tyyliä, johon liittyy usein myös puhetta mukailevia ja affektista funktiota, joka toteutetaan joko vakiintuneilla tai kontekstista täsmentyvillä affektisilla ilmauksilla. Pyrin lisäksi osoittamaan, että kuvailemaani tyyliä ja affektia luovat osaltaan kolumneissa käytetyt finiittiverbittömät rakenteet.

Verbittömiä lauseita on pitkään pidetty ennen kaikkea puhutun kielen resurssina: niiden on katsottu tuovan tekstiin puheenomaisia piirteitä. Oman käsitykseni mukaan ainakin chat-viestien ja sosiaalisen median verbittömyys liittyy epämuodollisen puheen toisintamiseen.⁷ Monet sosiaalisen median alustat myös tietoisesti suosivat lyhyttä ja iskevää ilmaisua, johon verbittömät rakenteet soveltuvat hyvin: Twitter rajoittaa viestien merkkimäärää, ja Instagramin kaltaiset kuvien jakoon erikoistuneet palvelut kutsuvat kirjoittamaan valokuvien saatetekstejä. Sosiaalisen median tekstejä voisi kuvata kielellisesti innovatiivisiksi: eri alustat luovat omia konventioitaan ja sallivat samalla käyttäjilleen uudenlaisia, kokeellisiakin kielenkäytön tapoja. Tässä mielessä sosiaalisen median tekstit muistuttavat kaunokirjallisuutta, jossa kirjailijan taiteellinen vapaus ajaa preskriptiivisen oikeakielisyyden edelle. Näin syntyy vastakkainasettelu edellisiä konservatiivisempien tekstilajien kanssa: esimerkiksi uutisteksteissä ja tieteellisissä julkaisuissa perinteisten oikeinkirjoitussääntöjen noudattaminen on tärkeää.

Kolumnit ovat siinä mielessä mielenkiintoinen tekstilaji, että ne lankeavat innovatiivisen ja konservatiivisen välimaastoon: vaikuttamaan pyrkivinä ja argumentoivina teksteinä ne takaavat kirjoittajalleen suuremman vapauden kuin esimerkiksi sanomalehtien uutisartikkelit. Toisaalta Helsingin Sanomien laaja levikki ja sen tarjoama näkyvyys asettavat toki myös vaatimuksia tekstin kieliasulle: kyseessä on huoliteltu ja editoitu asiateksti, jonka ilmaisu ei ainakaan tyypillisesti pyri kokeellisuuteen. Näin ollen kolumnit genrenä ovat ikään kuin innovatiivisen ja kielellisesti konservatiivisen tekstilajin hybridi.

Erittelen seuraavaksi muutamia aineistoni kolumnien piirteitä, joita pidän erityisen merkittävänä analyysini kannalta. Ensinäkin on syytä huomioda, että kolumneja kirjoitetaan monenlaisista aiheista, eikä ole tavatonta, että niissä esiintyy piirteitä lähitekstilajeista. Television ohjelmatarjonnasta kirjoitettu kolumni saattaa

⁷ Sosiaalisen median kieleen kuuluu myös erilaisia käännöslainoja, joista osa on verbittömiä (Sinnemaa 2015).

muistuttaa ohjelma-arvostelua, politiikasta kirjoitettu pääkirjoitusta. Tämä sekoittumistendenssi on eksplisiittisestikin näkyvissä Helsingin Sanomien verkkosivujen ulkoasussa: muutama aineistoni teksti on julkaistu lehden nettisivuilla siten, että ne on nimetty sekä kolumneiksi että pääkirjoituksiksi – kaikilla aineistoni teksteillä on kuitenkin nimeltä mainittu kirjoittaja, joten niiltä puuttuu ainakin yksi perinteisen pääkirjoituksen tärkeä rakennepiirre. Samoin ainakin yksi kolumnesta on julkaistu sanomalehden ohella myös kolumnistin pitämässä blogissa. Tällöin tekstin genre hahmottuu suhteessa julkaisualustaan: alustasta riippuen teksti luetaan joko kolumnina tai kantaaottavana blogitekstinä.

Toinen olennainen huomio liittyy kappalejakoon: tarkastelemieni kolumnien valtaosassa kappaleet ovat lyhyitä, jopa vain virkkeen tai sanan mittaisia. Lyhyillä kappaleilla on nähdäkseni kolumnin luettavuutta kasvattava funktio: pitkiin kappaleisiin jaettu teksti vaikuttaa helposti visuaalisestikin raskaalta. Kappalejakoa käytetään lisäksi painokkuutta tuovana tyylikeinona, jonka avulla kirjoittaja kohdistaa lukijan huomion haluamaansa asiaan (esimerkki 6). Kappalejaon avulla kolumnin kirjoittaja luo kuvion, jossa kappaleen vaihdos luo taukoja ja odotusta, jonka avulla kirjoittaja kutsuu lukijan seuraamaan ajatteluaan.

6) Mutta, mutta. Jonathan Franzenin *Purity* on romaani.

Se on seipitettä, fiktiota.

Eikö olekin?

Aineistoni kolumneille on niin ikään tyypillistä käyttää myös virkejakoa tyylikeinona. Nähdäkseni tämä palvelee pitkälti samaa funktiota kuin lyhyiden kappaleiden suosiminen: siinä missä kompaktit kappaleet lisäävät kolumnin luettavuutta, myös lyhyet virkkeet ovat monipolvisia helpommin lähestyttäviä. Niinpä pää- ja sivulauseet voidaan tarkastelemissani kolumneissa erottaa omiksi virkkeikseen, ja syntyneiden virkkeiden välissä saattaa kulkea jopa kappalejako; näin ollen konjunktioilla alkavat virkkeet ovat sangen yleisiä (esimerkit 7 ja 8). Virkkeiden jakaminen on muutenkin yleistä: verbi ja sen rektiosijainen täydennys voidaan esimerkiksi ryhmitellä omiin virkkeisiinsä ja jopa eri kappaleisiin (esimerkki 9 seuraavalla sivulla).

7) Ongelmista ei voi kertoa, koska samalla tulisi paljastaneeksi toisista ihmisistä ikäviä intiimejä puolia, eikä sellaista voi tehdä. Onni ei ole samalla tavalla yksityisasia, siitä voi puhua paljon avoimemmin. **Vaikka eihän se taas muita kiinnosta.**

8) Ehkä se johtuu partiosta? **Että on niin reipas ja oma-aloitteinen.**

9) Mutta ennen kaikkea *The Leftovers* **kertoo ihmisistä.**

Siitä, kuinka Äkillinen poistuminen on vaikuttanut yksittäisiin mieliin.

Myös toinen kolumneista esiin nouseva piirre liittyy virkejakoon: aineistoni teksteissä kerrontaa rytmitetään pitkien yhdyslauseiden ja lyhyiden päälauseiden vaihtelulla, kuten esimerkit 10 ja 11 osoittavat. Ilmaisua voi paikoin olla hyvinkin vähäsanaista ja tiivistettyä. Kappale- ja virkejako toimivat näin ollen myös tyylikeinoina, joiden avulla korostetaan ja tuodaan painokkuutta tärkeään tekstinkohtaan, kuten esimerkeissä 6–7 ja 9–11.

10) Helsingin taksien laatusopimus on niin hyvä asia, että myös Euroopan suurin taksiyhteisö Pariisissa on kiinnostunut ideasta. **En ihmettele.** Ehdot ovat niin selkeät, että jos jokainen kuljettaja noudattaisi niitä, ongelmia ei olisi lainkaan.

Tilaan taksin.

11) [--] Hiuksiin liittyy paljon muistoja, niitä tutkimalla voi saada ihmisestä selville hämmästyttäviä asioita. Kun tein aikoinaan *Parhaat puoleni* -kirjaa, haastattelin naisia myös hiusmuistoista: muotikampaukset eri vuosilta, lapsuuden hiusmalli, pahimmat kampaajakokemukset. **Jokainen muisti.** Kysypä ihmiseltä hiusmuistoja niin löydät stand up -koomikon!

Virke- ja kappalejaolla on lisäksi toinenkin tehtävä, joka liittyy kolmanteen aineistoni kolumneissa toistuvaan piirteeseen. Tämä piirre on kolumneja yhdistävä dialoginen ja ajoittain tuttavallisen rupatteleva tyyli, jonka avulla kirjoittajan ja lukijan välille luodaan vuorovaikutussuhdetta. Tämä pyrkimys ilmenee kahdella tasolla: toisaalta puhekielisiä ilmauksia sisältävänä kielenkäyttönä, toisaalta kirjoittajan pyrkimyksenä ennakoita ja johdatella lukijan ajattelua. Tällä dialogisella tyylillä on nähdäkseni useita ilmentymiä, muun muassa edellä käsitelty pää- ja sivulauseiden jakaminen omiksi virkkeikseen (esimerkit 7 ja 8). Lisäksi keskustelevaa vaikutelmaa luovat puhekielisten sekä lennokkaiden ja humorististen

ilmaisujen käyttö (esimerkit 12 ja 13 seuraavalla sivulla), ekspressiivisten huudahdusten ja dialogipartikkelien sijoittaminen tekstiin (esimerkit 14 ja 15) sekä retoriset kysymykset ja tekstiä eteenpäin vievät kysymykset, joihin kolumnisti itse vastaa (esimerkit 15 ja 16). Tällaisia kysymyksiä esiintyy niin finiittilauseina kuin verbittöminäkin virkkeinä.

12) On lihattomia leikkeitä, soijanugetteja, grillimakkaraita, kebabia, makaronilaatikkoo, **härkistä** ja **nyhtistä**. [--] Vielä muutama vuosi sitten, kun kasvissyönnin oli **ituhippien** marginaalipuuhaa, vegaaniset tuotteet näyttivät mahdollisimman vähän lihalta ja niitä sai lähinnä erikoisliikkeistä.

13) Istuvan presidentin nousu muutaman prosentin kannatusluvusta vaalivoittajaksi oli suoraan **Roope Ankan Kieroilun käsikirjasta**.

14) **Hupsis**, siinä se meni viideskin vuosi kotona.

15) **Entä se ideani? No**, jospa meilläkin olisi tarjota jotain vastaavaa!

16) Hetkinen. **Kuinkahan moni näistä pojista lopulta pääsee maailmalle?** Nyrkkisääntö on armoston: tuhansista junioreista vain muutamat nousevat huipulle.

Edellä olen nostanut esiin muutamia aineistoni kolumneja yhdistäviä ja leimaavia piirteitä. Tarkoitukseni on ollut kuvata viitekehystä, jossa tutkimiani finiittiverbittömiä virkeitä käytetään: tekstikonteksti pyrkii helposti lähestyttävään, mutkattomaan ja tiiviiseen ilmaisuun, johon liittyy dialoginen, usein lämpimän keskusteleva, lukijan ja kirjoittajan välistä vuorovaikutusta rakentava tyyli. Pyrkimyksenäni on osoittaa, että finiittiverbittömät rakenteet soveltuvat erityisen hyvin tällaiseen taidepaussien rytmittämään ja vuorovaikutukselliseen ilmaisuun. Samalla – kuten pyrin tässä työssä osoittamaan – ne toimivat tuota vuorovaikutuksellista tyyliä rakentavina elementteinä. Aineistoni kolumnit ja niissä esiintyvät ja niitä koostavat finiittiverbittömät virkkeet toimivat siis vuorovaikutuksessa keskenään.

3.3 Teoriatausta ja metodit

Pyryn työssäni kuvaamaan verbittömiä virkeitä niin niiden kieliopillisen rakenteen kuin niiden tekstuaalisten tehtävienkin valossa. Näin ollen myös työni teoriatausta

saa vaikutteita kahdesta tutkimussuuntauksesta, verbittömyyden fennistisestä nykytutkimuksesta sekä tekstintutkimuksesta.

Verbittömien rakenteiden syntaktisen analyysin osalta työni sijoittuu verbittömyyden fennistisen nykytutkimuksen piiriin. Tämä tutkimus sijoittuu pääosin kognitiivisen kielitieteen ja konstruktiokieliopin viitekehykseen (Visapää 2008, Kotilainen 2007, Västi 2012) sekä osittain emergenssikieliopin tutkimussuuntaukseen (Helasvuo 2001). Näin ollen lähtökohtanani on verbittömien rakenteiden analysoiminen sellaisina kuin ne esiintyvät tekstissä olettamatta niihin minkäänlaista merkityksen sisä- tai piilotasoa, esimerkiksi piilevää verbiä (ks. esim. Västi 2011: 41).

Verbittömien virkkeiden tekstuaalisten ja diskurssitehtävien analyysissa hyödynnän erityisesti Hoeyn (1983, 2011) lähestymistapaa. Hoey (1983: 17; 2001: 121–122) on tutkinut tekstien järjestymistä: hän puhuu tekstien perustumisesta kulttuurisesti yleisille tekstinjäsentymismalleille⁸ (*culturally popular patterns of text organisation*), joiden indikaattoreina toimivat erilaiset lause- ja virketason ilmaukset. Hoeylle tekstin rakenne on elävä ilmiö: hän puhuu tekstien jäsentymisen (*organisation*) joustavuudesta ja tekstin jäsentymismallin osien erilaisista yhdistelymahdollisuuksista (Mäntynen 2008: 64). Hoey (1983: 134, 168) luokittelee muutamia kulttuurisesti yleisiksi malleiksi lukemiaan kuvioita, joita hyödynnän myös omassa analyysissäni: tällaisia ovat esimerkiksi ongelmanratkaisumalli (*problem–solution pattern*) sekä yleinen–yksityinen-malli (*general–particular pattern*). Suomessa Mäntynen (2003) on soveltanut Hoeyn tekstinjäsentymismalleja kieliasiantuntijoiden kirjoittamien kielijuttujen kokonaisrakenteen analyysiin.

Makkonen-Craig (2005) puolestaan hyödyntää tekstikatkelmien rakenteen analyysissa toimintasarjan eli episodin käsitettä: hän tarkastelee tutkimissaan tekstikatkelmissa suoritettavaa kielellistä toimintaa. Hänen analyysitapansa on monilta osin lähellä Hoeyn käsitystä tekstilajien jäsentymisestä (Mäntynen 2008: 65, alaviite): siinä missä Hoey (1983) katsoo lauseiden kertovan, millaisesta tekstinjäsentymismallista on kyse, Makkonen-Craigin (mt: 68–69) analyysissa dialogisilla passiivilauseilla tehtävät kielelliset teot laukaisevat ja koostavat laajempia toimintajaksoja, joilla suoritetaan diskursiivisia tekoja.⁹ Makkonen-Craig

⁸ Mäntynen (2008: 64) suomennos.

⁹ Diskursiivinen teko voi olla esimerkiksi jonkin asian havainnollistaminen tai lukijaan vetoaminen (Makkonen–Craig 2005: 113, 154).

(mt.) myös tarkastelee analyysissään tekstikatkelmia siinä missä Hoey (mt.) ja Mäntynen (2003) puhuvat tekstien kokonaisrakenteesta. Noudatan tätä lähestymistapaa myös omassa työssäni, jossa tavoitteenani on analysoida verbittömien virkkeiden roolia välittömässä tekstikontekstissaan. Hyödynnänkin työssäni Makkonen-Craigin (mt.) tutkimien lauseiden diskurssitehtävien jaottelua Hoeyn (mt.) tekstinjäsentymismallien ohella.

4 Verbittömien virkkeiden kielellisiä piirteitä

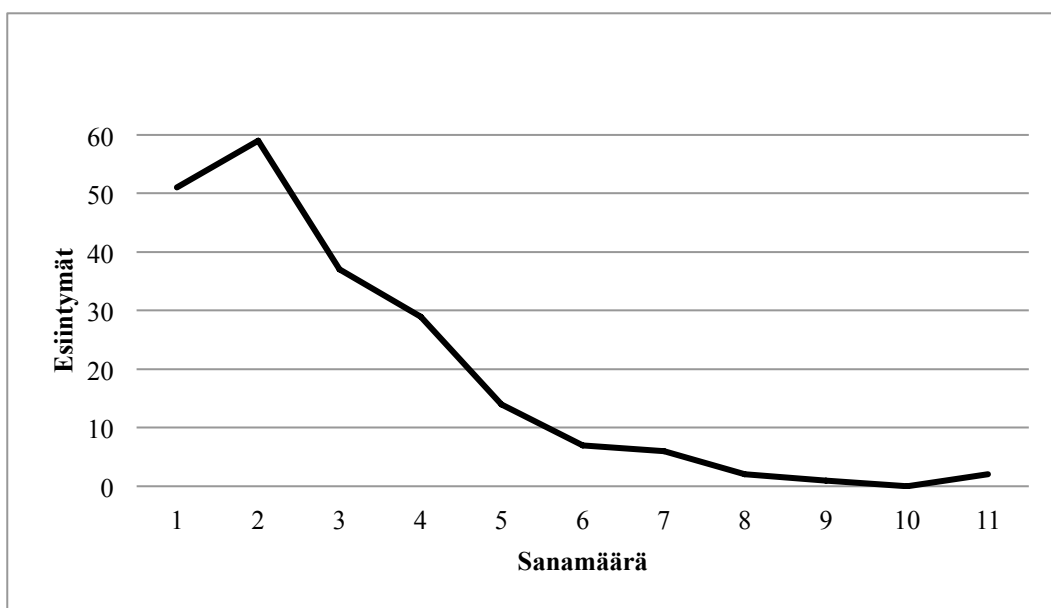
Tässä luvussa tarkastelen verbittömien virkkeiden syntaktisia ja muita kielellisiä ominaispiirteitä. Luvun tarkoituksena on luoda katsaus aineistoni verbittömien virkkeiden joukkoon. Aineistooni kuuluu runsaasti eri muotoisia virkkeitä, ja luvun tarkoituksena onkin kuvata, kuinka monimuotoisesta ilmiöstä on kyse. Lisäksi pyrin käsittelemään myös aineistoni verbittömiä rakenteita yhdistäviä tekijöitä. Aloitan tarkasteluni virkkeiden ortografisista piirteistä (4.1) ja jatkan puhefunktion (4.2) syntaktisen piirteiden (4.3) kuvauksella.

4.1 Ortografiset piirteet

Aloitan verbittömien virkkeiden kielellisten piirteiden tarkastelun erittelemällä niiden ortografisia ominaisuuksia. Ensimmäiseksi tarkastelen verbittömien virkkeiden pituutta, joka vaikuttaa olevan rakenteita jossain määrin leimaava tekijä. Verbittömät virkkeet ovat tavallisesti hyvin lyhyitä: kaikkien yleisimpiä ovat yksi- ja kaksisanaiset virkkeet, joista yhdessä muodostuu jo hieman yli puolet koko aineiston esiintymistä. Seuraavaksi tavallisimpia ovat kolmi- ja nelisanaiset virkkeet, joita on aineistostani yhteensä hieman alle kolmannes. Edellä mainittuja pidemmät ortografiset kokonaisuudet ovat vastaavasti selvästi harvinaisempia: viisisanaiset ja sitä pidemmät virkkeet muodostavat yhdessä vain noin 15 % koko aineistosta. Pisimmät esiintymät ovat kaksi 11-sanaista virkettä. Kuvio 1 (seuraavalla sivulla) havainnollistaa eripituisten verbittömien virkkeiden osuutta aineistossa.

Lyhyys liittyy tulkintani mukaan etenkin tyylillisiin ja kommunikatiivisiin seikkoihin. Ensimmäinen se on olennaista painokkaan lakonisen tyylin luomisessa: vähäsanaisen virkkeen avulla kirjoittaja ohjaa lukion huomion tehokkaasti

proposition ydinsisältöön. Lyhyys toimii siis ohjailun ja korostamisen keinona. Givón (1990: 808) toteaaakin ilmauksen pituuden olevan käänteisessä suhteessa sen suostutteluvoimaan: mitä pidempi virke, sitä heikompi sen manipulatiivinen voima. Monet aineistoni virkkeet sisältävät lisäksi affektisia merkityksiä, millä on niin ikään merkitystä suostutteluun lukijan tunteisiin vetoamisen kautta.

Kuvio 1. Verbittömien virkkeiden määrä pituuden mukaan (N 208).

Ortografiselta kannalta kiinnostavia ovat myös virkkeissä käytetyt välimerkit: selvästi tyypillisin on piste, johon päättyy lähes neljä viidesosaa, noin 78 %, aineiston virkkeistä. Jäljellejäävässä viidenneksessä kysymysmerkki on jonkin verran huutomerkkiä yleisempi: noin 14 % aineiston virkkeistä päättyy kysymysmerkkiin kun taas huutomerkin saa noin 8 %. Kysymysmerkilliset virkkeet ovat tyypillisesti itsenäisiä kysymyssanoja tai partikkelista ja kysymyssanasta koostuvia kokonaisuuksia, joiden avulla kirjoittaja vie tekstiä eteenpäin: tavallisesti kolumnisti esittää väitteen, jota seuraa verbitön kysymys, johon kolumnisti esittää vastuksen seuraavassa virkkeessä tai virkekokonaisuudessa (*Miksi? Miten niin? Siis kuka?*). Tällaisissa yhteyksissä verbittömien virkkeiden tehtävä siirtymälauseina nousee selkeästi esille: siirtymälauseet sijoittuvat tyypillisesti kappaleiden rajoille ja ilmaisevat aina jonkinlaista siirtymää aiheesta tai näkökulmasta toiseen tekstin sisällä (Makkonen-Craig 2005: 68; ks. myös luku 5.1). Esimerkissä 17 kappaleen aloittava siirtymälause *Miksi?* toimii siltana, joka kautta lukija johdatetaan

mäkihyppyvalmentajan näkemyksen toteamisesta samaisen näkemyksen perusteluiden satiiriseen kuvaukseen.

17) Epäilin teoriaa, kunnes viime viikolla Hesari kertoi uutisen: MM-kisoissa 2013 hypätään sekajoukkueella. [--] Kaikki eivät iloinneet. Mäkihyppyvalmentaja Matti Pullin mielestä idea oli huono.

Miksi? No koska... naishyppääjiä on, niinku, tosi vähän. Pulli täsmentää: lajin imago on niin maskuliininen (anteeksi, oletteko koskaan katsoneet mäkihyppyä?), että naisia tulee aina olemaankin vähän. Eli tyttöjä ei pidä päästää näihin hommiin, koska tuskinpa ne näihin hommiin haluavat, kysykää minulta, olen keski-ikäinen mies ja tiedän nämä jutut.

Huutomerkkiin päättyvät verbittömät virkkeet taas ovat puhefunktioiltaan pääosin ekspressiivejä: aineistossani niitä esiintyy erilaisina toivotuksina (*Hyvästi ankeat kurkkupurkit!*), tunteenilmauksina (*Oma pikkuiseni!*) ja muunlaisina affektisina huudahduksina (*Aamen! Tyylikäs ja kalliisti puettu – mutta ne hiukset!*). Asiatekstissä huutomerkki on sangen harvinainen välimerkki, ja 8,1 % osuutta aineistosta voikin pitää merkittävänä. Vertailuksi mainittakoon, että esimerkiksi Makkonen-Craigin (2005: 64) tutkimista sanomalehtitekstien dialogisista passiivilauseista vain 2,6 % päättyy huutomerkkiin. Huutomerkin yleisyys omassa aineistossani liittyynee ennen kaikkea joihinkin tutkimiini verbittömiin virkkeisiin yhdistyvään affektisuuteen: aineistossani verbittömillä virkkeillä ilmaistaan muun muassa ironiaa, päivittelyä ja hellittelyä – affektista tulkintaa taas voidaan korostaa huutomerkillä. Affektisuus on liitetty erityyppisiin verbittömiin konstruktioihin myös aiemmassa tutkimuksessa (Visapää 2008: 38; Kotilainen 2007: 118). Toinen syy huutomerkin verrattain laajaan esiintymiseen saattaa olla se, että monet verbittömiksi kiteytyneet toivotukset saavat tyypillisesti välimerkikseen huutomerkin – joskin huomattava osa aineistoni toivotuksista päättyy huutomerkin sijaan pisteeseen (*”Kiitos” siitä [sic].*).

4.2 Puhefunktio

Verbittömien virkkeiden tutkimuksessa puhefunktion käsite on ainakin jossain määrin kiistanalainen. Ylipäänsä puheaktiteoriaan yhdistetään ajatus siitä, että kielellisillä ilmauksilla tehdään tekoja. Samalla puheaktiteoriassa myös korostetaan

tiettyjen verbien merkitystä kielellisten tekojen välineenä: puhujahan voi esimerkiksi *luvata* tai *uhata* tehdä jotakin. Näin ajatus puheaktista liittyy myös lauseen määritelmään: esimerkiksi Helasvuo (2001: 108–109) tuo esille, että verbittömiä otsikoita on joissakin teorioissa pidetty rakenteina, joilla ei ole puhefunktioita eikä niin ollen myöskään lausestatusta.¹⁰

Kuten olen tuonut esille luvussa 3.3, tässä työssä katson kuitenkin, että aineistoni verbittömillä rakenteilla tehdään konteksteissaan diskursiivisia tekoja – toisin sanottuna ne ovat puheakteja, joilla on puhefunktio. Puheaktiteoriaa muovannut Searle (1979: 12–18) jakaa lausumien puhefunktiot viiteen kategoriaan: (1) assertatiivit (*assertives*) eli väitteet ja päätelmät, (2) direktiivit (*directives*) eli määräykset, kehotukset ja ohjailevat lausumat, (3) komissiivit (*commissives*) eli sitoumukset ja lupaukset, (4) ekspressiivit (*expressives*) eli huudahdukset, toivotukset ja tunteenilmaukset sekä (5) deklaraatiot (*declarations*) eli institutionaaliset julistukset. Käytännössä lausumille voidaan määrittää samanaikaisesti useitakin puhefunktioita (Makkonen-Craig 2008: 47).¹¹

Pääosin aineistoni virkkeet ovat kuitenkin määriteltävissä representatiiveiksi, direktiiveiksi tai ekspressiiveiksi. Komissiiveja ja deklaraatioita ei sen sijaan esiinny aineistossani: lupauksina ja institutionaalisina julistuksina nämä lienevätkin verbilliseen ilmaisuun kaikkein lähiten nivoutuneita puhefunktioita. Representatiiveiksi voidaan luokitella esimerkiksi seuraavat virkkeet, jotka väittävät tai toteavat: *Niin perinteistä, niin typerää, Ihan kiva viisiminuuttinen sekin, Hassu rinnastus*. Ekspressiivejä ovat puolestaan sellaiset ilmaukset kuin *Anteeksi, Roma, Tervetuloa postmoderniin speктаakkeliyhteiskuntaan* ja *Huh*. Direktiiveiksi voisi luokitella esimerkiksi seuraavat ohjeistavat virkkeet: *Joku roti nyt!, Juha Kuisma konsultiksi!, Ja nyt tarkkana* ja *Hetkinen*. Aineistossani on runsaasti myös sellaisia tapauksia, joissa samalle virkkeelle voisi määrittää useampia puhefunktioita. Esimerkiksi virkkeen *Kymmenen prosenttia koko kuntaverokertymästä!* voi tulkita niin tunteenilmauksen sisältäväksi ekspressiiviksi kuin toisaalta representatiiviksi, joka ilmaisee päätelmän tai laskelman.

¹⁰ Helasvuo (mt, 108) viittaa Hallidayhin (1985): ”He notes (1985: 63) that titles and labels should not be regarded as clauses ’because they have no independent speech function’”.

¹¹ Makkonen-Craig (2008:47) käyttää Searlen (1979: 12) *assertive*-nimityksen sijaan termiä *representatiivi*. Keskeinen huomio siitä, että lausumalle voidaan määrittää samanaikaisesti useita eri puhefunktioita pätee kuitenkin terminologiasta riippumatta.

Aineistossani on kuitenkin myös virkkeitä, joiden puhefunktion määrittäminen ei ole aivan yksiselitteistä. Tällaisia ovat ennen kaikkea kappaleen alkuun sijoittuvat vapaat NP:t ja adjektiivilausekkeet (ks. luku 4.3), jotka muistuttavatkin monelta osin otsikkorakenteita (*Mari Maunumäki, Maahanmuuttajataustainen*). Nähdäkseni myös näille virkkeille voidaan kuitenkin määrittää puhefunktio tekstikontekstista: niillä tehdään tekstissä jokin teko, esimerkiksi kutsutaan lukija aiheen pariin tai esitellään lukijalle kolumnin teema. Siirtymävirkkeissä ylipäänsä voisi nähdä direktiivisiä piirteitä, sillä ne ohjaavat lukijan tekstin läpi tarjoamalla vihjeitä topiikin etenemisestä. Kaiken kaikkiaan on siis selvää, että verbittömät virkkeet toteuttavat puhefunktioita siinä missä verbillisetkin.

4.3 Syntaktinen rakenne

Koska en tarkastele mitään yksittäistä konstruktioyhteyttä, aineistoni verbittömät virkkeet ovat keskenään hyvin erilaisia syntaktiselta muodoltaan. Tässä luvussa ryhmittelenkin yhteen samankaltaisia esiintymiä ja pyrin näin valottamaan verbittömien virkkeiden yhtäläisyyksiä ja eroja.

Noin puolet aineistoni esiintymistä koostuu NP:istä tai NP-ketjuista. Esimerkit 18–21 havainnollistavat tällaisia virkkeitä.

18) Helppohan sen on kirjoitella, kun teki rahahommissa ensin omaisuuden. **Edustuskirjailija.**

19) Kuka tahtoi nähdä kolmimetrisen Benedict Cumberbatchin naaman viisastelemassa päin näköä?

Kauhea ajatus!

20) **Tukholma, Pietari.** Ahdistaa. Maailma ei ole väkivaltaisempi ja arvaamattomampi kuin ennenkään, mutta enhän minä eläin näin tunne.

21) Kolme viikkoa sitten Helsingin Sanomissa tapahtui muutos, jota moni ei välttämättä ole huomannut vielä. Lehden osastojen alussa kerrotaan nyt, ketkä ovat kulloinkin vastuussa ulkoasusta, sivukokonaisuuksien hallinnasta ja editoinnista.

Niin, editointi. Valtaosa ihmisistä tuntuu luulevan, että toimittajan työ on vain kirjoittamista.

Esimerkkivirkkeet eivät ole luettavissa osaksi edeltävien virkkeiden rakennetta: ne ovat syntaktisesti itsenäisiä. Näin ollen ne voisikin määritellä Helasvuon (2001: 105) analyysin mukaisiksi vapaiksi NP:iksi: ”Free NPs are noun phrases that are not part of any clausal construction, but instead, form free constructions.” Esimerkeistä ilmenee, että vapaita NP:itä voidaan käyttää niin ominaisuuksien predikoimiseen (18, 19) kuin uusien referenttien esittelyyn (20) (Helasvuon 2011: 111). Lisäksi vapaita NP:itä voidaan käyttää myös jonkin aikaisemmin mainitun referentin nostamiseksi (takaisin) tarkastelun valokeilaan (21).

Vapaat NP:t voivat saada ohensa määritteitä kuten esimerkissä 19 tai muita lausekkeita kuten esimerkissä 21. Erilaiset partikkelit liittyvätkin aineistossani usein verbittömiin ilmauksiin. Vapaat NP:t ovat aineistossani tyypillisesti yksiköllisiä ja nominatiivimuotoisia: kaikista aineistoni irrallisista NP:istä tai ketjuttuneista samansijaisista NP:istä koostuvista virkkeistä 75,3 % on nominatiivissa. Myös paikallissijaisia ja partitiivimuotoisia yksittäisiä NP:itä esiintyy, mutta ne määrittyvät nominatiivimuotoisia selkeämmin elliptisiksi, eivät vapaiksi, rakenteiksi kuten esimerkeissä 22 ja 23. Nominatiivin yleisyyden osalta havaintoni vastaavatkin Helasvuon (mt: 114) huomiota, jonka mukaan nominatiivi on vapaiden NP:iden oletusarvoinen sija.

22) Se helpotti, mutta en edelleenkään ole kovin innostunut kullannuppusteni hampaista. **Tai hiustupsuista.**

23) Mitä tästä seuraa? **Radikalisoitumista. Kahtiajaon kasvua.** Huoh.

Eri sijoissa olevat NP:t voivat muodostaa myös laajempia lausekkeita, jotka sisältävät usein myös partikkeleita ja konjunktioita. Tällöin yksi lausekkeen NP on tavallisesti kieliopillisessa sijassa – tyypillisesti nominatiivissa, mutta ajoittain myös partitiivissa – ja muut lausekkeen osat määrittävät sitä (esimerkit 24–27).

24) **Jenni Dahlman** Possessa.

25) **Joulunalusviikko** Suomessa 1980-luvulla.

26) **Uutisia** Pohjois-Koreasta?

27) **Juha Kuisma** konsultiksi!

Esimerkeissä tummennetut nominatiivi- ja partitiivisijaiset lausekkeet määrittävät ilmauksen lähtökohdiksi; alleviivatut lausekkeet määrittävät niitä. Esimerkki-ilmauksien määritteet ovat tyypillisesti NP:itä, jotka ilmaisevat paikkaa, joskin esimerkki 27 osoittaa, että määrite voi ilmaista myös muunlaista suhdetta. Lisäksi määriteilmaus on esimerkeissä aina reemapaikalla. Kyseessä on siis eräänlainen vapaa NP määritteineen.

Aineistoni lausekeryppäät voivat muodostaa myös laajempia kokonaisuuksia. Aineistossani esiintyy esimerkiksi muutamia lausekekokonaisuuksia, joissa paikanilmausta seuraa nominatiivimuotoinen NP mahdollisine määritteineen (esimerkit 28–30).

28) Tässä siis **absoluuttinen totuus kaikesta**.

29) Tässä **minä jääkalikkana pyörän selässä** ja tässä taas [2] **normaalina itsenäni työpisteellä**.

30) Sitten **se kaikkein herkin asia**.

Esimerkkivirkkeitä voisi luonnehtia ISK:n (§ 872) tapaan ”lausemaisiksi” (ks. myös Västi 2011: 18). Ne muistuttavat muodoltaan erikoislausestyyppien eksistentiaalilausesta, jonka prototyyppisessä mallissa paikanilmausta seuraa e-subjekti (ISK§ 893). Virkkeet ovat myös tyypillistä verbitöntä virkettä pidempiä (ks. luku 3.1) ja sisältävät täytesanoja (*siis*, *taas*), jotka tuovat niihin täyteen tuntumaa – toisin sanottuna virkkeet eivät ole yhtä pelkistettyjä kuin esimerkiksi vapaat NP:t. Tällaisia *paikanilmaus X* -virkeitä voisikin nimittää Västiä (mt) seuraten verbittömiksi argumenttirakenteiksi: kyseessä on eräänlainen paikanilmauksen ja sijamuodon varaan rakentuva kehikko.

Kyseessä on nähdäkseni aidosti verbitön rakenne, sillä vaikka muotti muistuttaa eksistentiaalilausesta, siihen ei voida täydentää täsmällisesti ja merkitystä muuttamatta mitään eksistentiaalilauseen verbiä (Quirk ym. 1985: 883–89, ks. myös luku 2.2). Rakenne on mielenkiintoinen esimerkiksi siltä kannalta, hahmotetaanko sen ilmaisema toiminta staattiseksi vai dynaamiseksi. Esimerkkien 28 ja 30 eksistentiaalilauseen muotoisissa vastineissa olisi mahdollista käyttää sekä paikallaanoloa että liikettä ilmaisevaa verbiä: *Tässä on ~ tulee siis absoluuttinen totuus kaikesta*. Virkkeiden kataforinen viittaussuhde niitä seuraavaan tekstinosaan mahdollistaa molemmat tulkinnat, joskin paikanilmaus *tässä* tukee ensisijaisesti

staattista tulkintaa. Pidettiin sitten kumpaa verbiä hyvänsä toista perustellumpana, verbin lisääminen virkkeisiin tuottaisi merkitykseltään erilaisen lauseen vähintäänkin siksi, että se tarkentaisi tulkinnan yksinomaan staattiseksi tai dynaamiseksi, kun taas verbittömässä virkkeessä molemmat mahdollisuudet ovat avoimia. Virkkeessä 29 verbin lisääminen niin ikään aikaan vielä edellisiä huomattavamman merkityksenmuutoksen: *Tässä minä olen ~ istun ~ nököttän jääkalikkana pyörän selässä ja tässä taas normaalina itsenäni työpisteellä*. Verbillinen rinnakkaisrakenne ei myöskään välttämättä enää hahmotu muiden virkkeiden tapaan prototyyppisen eksistentiaalilauseen kaltaiseksi, vaan ennemminkin se rakentuu tavanomaiseksi intransitiivilauseeksi – joskaan raja näiden kahden välillä ei ole jyrkkä (ISK § 893).

Paikanilmaus X -rakenteita voi tarkastella Västin (2011) analyysin valossa. Västi (mt: 25) nostaa esille, että verbilliset konstruktiot ilmaisevat tapahtumia yksityiskohtaisemmin kuin verbittömät (*Tässä on ~ tulee siis absoluuttinen totuus kaikesta* vs. *Tässä siis absoluuttinen totuus kaikesta*). Toisin sanottuna verbittömät ilmaukset ovat lausemuotoisia suurpiirteisempiä, skemaattisempia. Tämä havainto soveltuu myös verbittömien *paikanilmaus X* -tyypin virkkeiden selittämiseen: voisi sanoa, että ne paikantavat jonkin asian ilmaisematta paikantamisen tapaa. Näin ollen ne myös näyttäytyvät omina konstruktioinaan, eivät lausemuotoisten rakenteiden ellipseinä.

Erilaisten NP- ja *paikanilmausrakenteiden* lisäksi verbittömät virkkeet voivat koostua myös adjektiivilausekkeesta tai -lausekkeista. Nämä ovat tavallisesti partitiivimuotoisia, sillä niillä viitataan tyypillisesti johonkin edellä esitettyyn laajaan kokonaisuuteen, ajatukseen, kuvaukseen tai päätelmään. Niitä ei tyypillisesti voi täydentää osaksi edellistä lausetta. Esimerkeissä 31, 32 ja 33 on aineistoni adjektiivilausekkeita.

31) Erinomaista!

32) Todella vainoharhaista.

33) Niin perinteistä, niin typerää.

Itsenäinen adjektiivilauseke voi olla myös nominatiivissa mikäli sillä viitataan jaottomaan referenttiin kuten esimerkissä 34.

34) Katsoin vastikään Netflixistä viime vuonna valmistuneen elokuvan *Blue Jay*. Se on Mark Duplassin käsikirjoittama romanttinen draama, kertakaikkisen aseistariisuva puolitoistatuntinen. **Suloinen, mutta ei yhtään läly.**

Tällaiset adjektiivilausekkeet ovat vapaiden NP:iden kaltaisia: ne eivät ole yleensä elliptisiä. Niitä voisi myös verrata ISK:n (§ 881) ”verbittömiksi vakiintuneisiin ilmaisuihin”: tällaisia ovat esimerkiksi *Hyvää tää kotijuusto* ja *Hieno ajokki teillä* -tyyppiset lauseet, joissa ”jotakin käsillä olevaa tai muuten ilmeistä oliota kommentoitaessa – ihasteltaessa tai päiviteltäessä – [käytetään] verbitöntä konstruktiota, joka alkaa luonnehtivalla lausekkeella”, jota taas seuraa subjekti tai habitiiviadverbiaali. Aineistoni adjektiivilausekkeet vastaavat funktioltaan ISK:n ilmaisuja: niillä kommentoidaan jotakin käsillä olevaa asiakokonaisuutta tai oliota. Muodoltaan aineistoni adjektiivilausekkeet eroavat ISK:n erittelemistä kuitenkin siinä, että niissä ei ole minkäänlaista subjektikonstituenttia – niiden tehtävä on ainoastaan predikoida jotakin käsillä olevasta aiheesta.

Palatakseni yllä lainaamaani Västin (2011: 25) huomioon verbittömien rakenteiden skemaattisuudesta voisi ajatella, että tällaiset verbittömät ilmaukset sopivat hyvin myös predikointiin, sillä se on tehtävä, jossa toimintaa ei välttämättä ole tarpeen ilmaista yksityiskohtaisesti. Adjektiivilausekkeiden verbillisessä vertaisrakenteessa – kopulalauseessa – *olla*-verbin merkitys onkin haalistunut. Adjektiivi- ja substantiivilausekkeiden lisäksi aineistooni kuuluu myös konjunktioista ja erilaisista partikkeleista koostuvia verbittömiä rakenteita. Nämä ovat tyypillisesti lyhyitä, kommentoivia virkkeitä, joihin saattaa sisältyä myös ekspressiivistä sävyä (35–37). Oman pienen ryhmänsä muodostavat erilaiset verbittömiksi kiteytyneet toivotukset (38). Tällaiset virkkeet tuovat tekstiin nasevaa ja usein myös puheenomaista sävyä.

35) Niin.

36) Mutta kun ei.

37) Höpölöpö.

38) Kiitos siitä, äiti.

Yksittäisinä virkkeinä voi esiintyä myös irrallisia konjunktioita (*Mutta, Päinvastoin*): nämä linkittävät yhteen kaksi virkettä ja kohdistavat samalla lukijan huomion niiden

väliseen suhteeseen, jota konjunktio ilmaisee (39). Kyse on siis ennen kaikkea retorisesta keinosta.

39) Nyt hän on meillä pari viikkoa huvikseen. **Mutta.** Hän tyhjentää suitsait astianpesukoneen, käy päivällä koiran kanssa kävelyllä.

Tässä luvussa olen tarkastellut verbittömiä rakenteita niiden syntaktisiin ominaisuuksiin keskittyen. Keskeisin huomio on, että verbittömien rakenteiden joukko on sangen moninainen: puolet aineistostani koostuu NP:istä, puolet pääosin adjektiivilausekkeista sekä erilaisista konjunktio- ja partikkelirakenteista. Itsenäisimmät rakenteet ovat vapaita NP:itä ja adjektiivilausekkeita sekä *paikanilmaus X* -tyyppisiä virkkeitä, jotka hahmottuvat omaksi konstruktiokeksen. Tällaiset ilmaukset ovat verbittömiä rinnakkaisrakenteitaan skemaattisempia: ne ilmaiseva esittämänsä asiointilan ilman yksityiskohtaista toimintaa kuvaavia verbejä.

5 Verbittömät virkkeet tekstikokonaisuuden osina

Tutkimissani kolumneissa verbittömyys on sangen yleinen piirre. Sadan kolumnin satunnaisotannassa 35 kolumnista löytyi ainakin yksi finiittiverbitön virke. Toisin sanottuna aineistoni nojalla voi todeta, että 35 % kolumneista eli noin joka kolmas kolumni sisältää verbittömän virkkeen. Koko aineistoni 91 kolumnia¹² tarkasteltaessa ilmenee, että mikäli tekstissä esiintyy verbittömiä virkkeitä, niitä on tavallisesti useampi kuin yksi: aineistoni teksteissä on yhteensä 208 verbitöntä virkettä, mikä tarkoittaa keskimäärin 2,3 verbitöntä virkettä kolumnia kohti, kun virkkeiden määrän mediaani on 2.

Tässä luvussa perehdyn siihen, miten kolumnien verbittömät virkkeet toimivat osana tekstikokonaisuuttaan. Ensinäkin pyrin kuvaamaan rakenteiden sijoittumista tekstiin: millaisissa tekstinkohdissa verbittömiä rakenteita käytetään ja mitä tämä kertoo käsillä olevista rakenteista? Toiseksi pyrin kuvaamaan verbittömien virkkeiden tekstuaalisia tehtäviä ja diskurssitehtäviä: mitä verbittömillä rakenteilla

¹² Satunnaisotantaa varten luin kaikki Helsingin Sanomissa aikavälillä 26.3.–9.5.2017 julkaistut kolumnit, joita oli yhteensä sata kappaletta. Aineistoni muut kolumnit olen poiminut lehdestä aikavälillä 10.6.2013–21.5.2014 ja 30.11.2015–3.1.2016 sen perusteella, että ne sisältävät tarkastelemiani rakenteita.

sanotaan, millaisia tekoja niillä tehdään, millaisia tekstuaalisia toimintajaksoja ne koostavat? Osana tätä kuvausta erittelen ja ryhmittelen erityyppisiä verbittömiä ilmauksia niiden funktion mukaan.

5.1 Verbittömät virkkeet kappaleenrajaisina siirtymälauseina

Verbittömien virkkeiden sijoittumisessa tekstiin on suuria jakaumaeroja (ks. taulukko 1 seuraavalla sivulla). Kaikkein tyypillisimmin tutkitut virkkeet sijoittuvat kappaleen ensimmäiseksi virkkeeksi: noin kolmannes aineistoni virkkeistä sijoittuu kappaleenalkuiseen asemaan. Toiseksi suurimman ryhmän muodostavat kappaleen viimeisenä virkkeenä käytetyt verbittömät rakenteet: tällaisia on hieman alle kolmannes aineistoni esiintymistä. Kappaleen keskelle sijoittui niin ikään alle kolmannes aineistoni virkkeistä. Lisäksi muutamat virkkeet muodostivat oman kappaleensa: tällaisia tapauksia oli kokonaisuudessaan 13, eli vain noin 6 % koko aineistoni virkkeistä.

Näiden havaintojen valossa verbittömyys näyttäytyy ennen kaikkea kappaleenrajaisena ilmiönä. Mikäli kaikki kappaleiden raja-asemissa esiintyvät virkkeet – toisin sanottuna kappaleen alussa, lopussa ja omana kappaleenaan käytetyt virkkeet – lasketaan yhteen, niin huomataan, että yli kaksi kolmesta virkkeestä sijoittuu kappaleiden rajoille.

Taulukko 1. Verbittömien virkkeiden asemoituminen tekstiin.

Asema tekstissä	N	%
Kappaleen alussa	70	33,7
Kappaleen lopussa	65	31,3
Omana kappaleenaan	13	6,3
Alussa, lopussa, omana yht.	(148)	(71,2)
Kappaleen keskellä	60	28,8
Kaikki yht.	208	100

Huomio on merkittävä verbittömien ilmausten diskurssifunktioiden kannalta: kappaleiden raja-asemat ovat tekstin taitekohtia, joihin sijoittuvat ilmaukset

auttavat jäsentämään ja sidostamaan tekstiä. Sanomalehtitekstien dialogisia passiivilauseita tutkinut Makkonen-Craig (2008: 68, 164) määrittelee tällaiset kappaleenrajaiset ilmaukset semanttis-tekstuaalisiksi siirtymälauseiksi eli tekstinsisäistä siirtymää ilmaiseviksi rakenteiksi, joiden tehtävä on sekä jäsentää tekstiä että kuljettaa sen juonta eteenpäin. Semanttis-tekstuaalinen kategoria viittaa siihen, ettei siirtymälause nimityksestään huolimatta välttämättä täytä syntaktisen lauseen määritelmää: se voi olla esimerkiksi finiittiverbitön. Näin määriteltynä siirtymälauseen käsite sopii hyvin tarkastelemieni verbittömien rakenteiden kuvaukseen: tekstin sidoskohtiin sijoitetut verbittömät rakenteet jäsentelevät tekstiä ja sen juonta ja kuljettavat lukijan kolumnin alusta loppuun. Makkonen-Craig (mts. 165–172) pitääkin verbittömiä lausumia toimittajan ja lukijan välistä vuorovaikutusta rakentavien dialogisten passiivilauseiden vertais- eli vaihtoehtoilmauksina. Seuraavan verbittömien virkkeiden diskurssitehtävien analyysin kannalta niiden asema topiikkia jäsentävinä, kappaleenrajaisina siirtymävirkkeinä on keskeinen.

5.2 Johdanto diskurssitehtäviin

Analyysini perustuu verbittömien virkkeiden diskurssitehtävien tarkasteluun: taustaoletukseni on, että verbittömillä virkkeillä tehdään tekstissä kielellisiä tekoja, jotka muodostavat tekstin diskurssin. Toinen lähtökohtani on, että diskursiiviset teot muodostavat laajempia toimintajaksoja eli episodeja, jotka niin ikään palvelevat jotakin tekstin päämäärien kannalta olennaista tehtävää: tällainen tehtävä voi olla esimerkiksi ongelmanratkaisu tai kirjoittajan ajatusten havainnollistaminen.

Käytän verbittömien virkkeiden diskurssitehtävien analyysin pohjana Makkonen-Craigin (2008: 69–70) dialogisten passiivilauseiden tehtäväjakoja, jota olen paikoin soveltanut oman aineistoni tarpeisiin. Näin aineistoni verbittömät virkkeet voidaan jakaa kuuteen pääasialliseen diskurssivirketyyppiin, joiden sisällä voidaan nähdä edelleen toissijaisia alaryhmiä. Viisi päätyyppiä ovat yleisyytensä mukaan (1) topiikkivirkkeet, (2) kommenttivistä, (3) havainnollistusvirkkeet, (4) kysymys–vastaus-virkkeet sekä (5) vetoamusvirkkeet.¹³ Seuraavassa esittelen nämä ryhmät pääpiirteittäin.

¹³ Makkonen-Craigin (2008: 69–70) tarkastelussa dialogisilla passiivilauseilla on kuusi päätyyppiä. Nämä ovat kirjoittajan antamassa järjestyksessä *tiedonhakulauseet*, *kommenttilauseet*, *havainnollistulauseet*, *spatio-temporaalisesti paikantavat lauseet*,

(1) *Topiikkivirkkeet* ovat ilmauksia, joiden avulla kirjoittaja tuo tekstiin uuden aiheen, lopettaa jo käsitellyn teeman tai palaa tarkastelemaan jotakin aiemmin mainittua asiaa. Topiikkivirkkeet merkitsevät siis muutoksia ja jatkuvuutta tekstin topiikissa. Kuten Makkonen-Craig (2008: 69) tähdentää, kaikki diskurssitehtävän saavat ilmaukset jäsentävät topiikkia jollakin tapaa: topiikkivirkeiksi kutsutaan kuitenkin ainoastaan sellaisia ilmauksia, jotka eivät samanaikaisesti toteuta jotakin muuta spesifistä diskurssitehtävää.

(2) *Havainnollistusvirkeen* avulla kolumnisti puolestaan konkretisoi ajatuksensa lukijalle. Havainnollistuksen välineenä voi olla esimerkki, vertaus, kuvitelma, selitys, laskelma tai lista (Makkonen-Craig 2008: 69) – virke sisältää tyypillisesti yhden edellisistä. Havainnollistusvirke aloittaa aina havainnollistavan tekstijakson tai sijoittuu osaksi sellaista.

(3) *Kommenttivirkeen* avulla kirjoittaja ilmaisee suhtautumisensa jo käsiteltyyn tai parhaillaan käsiteltävään aiheeseen. Tyypillisimmillään kommenttivirkkeet ovat asenteen, mielipiteen tai molempien ilmauksia. Suuri osa kommenttivirkeistä ilmaiseekin affektia: omassa aineistossani esiintyy muun muassa ihailua, kauhistelua, päivittelyä ja ironiaa.

(4) *Kysymys–vastaus-virkkeet* esiintyvät osana tekstissä olevaa ongelmanratkaisumallia. Hoeyn (1983: 81–83, 2001: 103–104, ks. myös Mäntynen 2006: 65) tekstintutkimuksen teoriassa ongelmanratkaisumalli¹⁴ (*problem–solution pattern*) on usean virkkeen muodostama kokonaisuus, jossa kirjoittaja ensin esittää jonkin ongelman ja tarjoaa siihen lopulta vastauksen. Ongelmanratkaisumalleja on monenlaisia: kysymys–vastaus-malli on yksi sen mahdollinen ilmiö. Kysymys–vastaus-mallin virkeitä on kahdenlaisia: kysymys- ja vastausvirkeitä. Esitän virkkeet saman pääryhmän alajäsenenä, sillä ne esiintyvät aina tekstiin kirjoitetun ongelmanratkaisumallin osina, tyypillisesti vierusparien kaltaisesti peräkkäin.

topiikkilauseet sekä *vetoomuslauseet*. Koska oma aineistoni ei koostu syntaktisista lauseista, sen ryhmittelyyn sopii paremmin päätyyppien nimittäminen virkkeiksi. Makkonen-Craigista poiketen omaan analyysiini kuuluu lisäksi kysymys–vastausvirkkeiden päätyyppi: tämä ryhmä vastaa osin Makkonen-Craigin tiedonhakulauseita. Omassa aineistossani Makkonen-Craigin tiedonhakuvirkkeiden kategoriaa vastaa kysymysvirkkeiden ryhmä, joka sijoittuu kysymys–vastaus-virkkeiden alatyypiksi vastausvirkkeiden ohella. Aineistooni ei kuulu myöskään *spatio-temporaalisesti paikantavien lauseiden* tai virkkeiden ryhmää, sillä aineistoni muutamien aikapaikkaisesti paikantavat virkkeet aloittavat kaikki havainnollistavan jakson, minkä perusteella olen luokitellut ne havainnollistusvirkeiksi.

¹⁴ Mäntynen (2004, 2006) käyttää termiä *ongelmanratkaisumalli* viittaamaan Hoeyn *problem–solution pattern* -kuvaukseen.

(5) Viimeisen kategorian muodostavat *vetoomusvirkkeet*, joiden avulla kirjoittaja kannustaa tai kehottaa johonkin tekstinulkoiseen toimintaan. Aineistossani tällaisia vetoomuksia esitetään geneerisesti, laajalle yleisölle sekä kohdennetaan spesifisesti tietylle henkilölle.

Olen ryhmitellyt aineistoni verbittömät virkkeet yllä olevan luokittelun mukaan taulukkoon 2, josta ilmenee eri virketyyppien absoluuttinen ja suhteellinen osuus aineistostani.

Taulukko 2. Verbittömät virkkeet diskurssitehtävittäin.

Virketyyppi	N	%
Topiikkivirke	66	31,7
Havainnollistusvirke	62	29,8
Kommenttivirke	44	21,2
Kysymys–vastaus–virke	33	15,9
Kysymysvirke	(20)	(9,6)
Vastausvirke	(13)	(6,6)
Vetoomusvirke	3	0,1
Yhteensä	208	98,7

Näitä osuuksia lienee luontevinta tarkastella suuntaa antavina: vaikka virkkeiden diskurssitehtävien erittely ja ryhmittely on hyödyllinen teoriatyökalu aineistoni kuvauksessa, on kuitenkin huomattava, ettei virketyyppien todellisten esiintymien luokittelu ole aivan yksiselitteistä. Käytännössä useissa verbittömissä virkkeissä yhdistyy useamman virketyypin piirteitä: näin ollen tässä työssä esitetty luokittelu tuskin on ainut mahdollinen. Piirteiden limittyminen esiintymissä on sinänsä mielenkiintoinen aihe, johon palaan seuraavissa alaluvuissa osana virkkeiden ja niiden tekstikontekstin yksityiskohtaista analyysia.

5.3 Topiikkivirkkeet

Tekstin topiikin jäsentäminen on verbittömien virkkeiden keskeisin tehtävä. Topiikkivirkeillä voidaan kolumneissa päättää jonkin aiheen käsittely, avata uusi teema tai näkökulma tai palata takaisin johonkin jo mainittuun asiaan.

Topiikkivirkkeet voivat siis olla niin kataforisia eli tulevaan viittaavia, kuin anaforisia menneeseen viittaavia. Topiikkivirkkeitä voisi verrata ohjaileviin direktiiveihin¹⁵, sillä ne kuljettavat lukijaa tekstin aiheesta toiseen: samalla ne rakentavat kirjoittajan ja lukijan välistä vuorovaikutusta. Topiikkivirkkeiden avulla kolumnisti voi esimerkiksi valmistaa lukijaa pian käsillä olevan tärkeän tai arkaluontoisen asian käsittelyyn. Topiikkivirkkeiden tehtävä on sujuvoittaa lukemista ja luoda tekstille selkeä rakenne: näin toimivat verbittömät virkkeet ovat kirjoittajan tuottamaa metatekstiä, jonka avulla kolumnisti tietoisesti huomioi tekstinsä lukijan tarpeet.

Topiikkivirkkeillä ei ole yhtä syntaktista muotoa. Tietyissä asemissa esiintyvien verbittömien topiikkivirkkeiden välillä on kuitenkin nähtävissä joitakin niin muodon kuin merkityksenkin yhteneväisyyksiä. Olen ryhmitellyt samankaltaisia esiintymiä omiksi alaryhmikseen ja seuraavassa käsittelen niitä ryhmittäin.

Erityisen erottuva joukko topiikkivirkkeitä sijoittuu tekstin tai kappaleen alkuun, jossa ne aloittavat uuden puheenaiheen. Esimerkki 40 on kolumnista, joka käsittelee tapaa, jolla maahanmuuttajista ja ulkomaisia sukujuuria omaavista suomalaisista puhutaan.

40) **Maahanmuuttajataustainen.** Siinäpä vasta on sanahirviö.

Sain äskettäin äkäistä palautetta jo ennen jutun kirjoittamista. Eihän lapsesta jutussa käytetä sitä sanaa? Kun Suomessa syntynyt tytär on syystäkin ihmeissään, kuinka hän muka sellainen on.

Ymmärrän huolen. Jos sinua sanottaisiin maahanmuuttajataustaiseksi, mihin kokisit kuuluvasi? Uuteen, vanhaan, ei mihinkään?

Maahanmuuttaja vielä menee. Se on joku, joka on syntynyt muualla kuin rajojemme sisäpuolella. Tosin sekin muuttuu ennen pitkää hämääväksi. Kuvaako se enää häntä, joka on asunut Suomessa suuremman osan elämästään kuin muualla? Montako vuosikymmentä ihminen on muuttaja, tulokas?

Esimerkkivirkkeen avulla kirjoittaja nostaa tekstin näyttämölle käsitteen, jota aikoo tarkastella kirjoituksessaan lähemmin. Kuten alleviivatut ilmaukset osoittavat, esimerkkivirkkeeseen palataan sitä seuraavissa kappaleissa useita kertoja. Nimeämällä adjektiivin *maahanmuuttajataustainen* kirjoittaja ikään kuin poimii

¹⁵ Direktiivisyys on vanhastaan liitetty verbittömiin virkkeisiin (ISK § 880).

maailmasta yhden valitsemansa käsitteen ja esittää sitä samalla lukijalle tarkastelun kohteeksi. Tällaisenaan esimerkkivirke muistuttaa eksistentiaalivirkettä, jonka avulla lukijan huomiopiiriin nostetaan jokin olio tai ilmiö. Huomion kohteena on nimetty tarkoite; kolumnisti itse ei ole eksplisiittisesti läsnä ilmaisussa, eli hän jää ilmaisun kehykseen. Langacker (2008: 467–469) kutsuu näin rakennettua virkettä objektiivisesti konstruoiduksi, sillä siinä ei ole viitettä puhujasta.

Kognitiivisen kielitieteen näkökulmasta esimerkkivirkkeen merkitystä kontekstissaan voi lähestyä myös hahmon ja kehyksen tai taustan käsitteiden kautta (Langacker 2002: 5–7). Langackerin (mp) käsityksen mukaan kielellinen ilmaus nostaa huomion kohteeksi jonkin ilmiön tai entiteetin, jota nimitetään hahmoksi tai profiiliksi. Tämä profiili on kohosteinen ilmaisun aktivoimaa taustaa vasten: taustaan kuuluu ilmauksen sukulaistermistö, joka muodostaa laajan semanttisen verkoston, jota vasten profiilin merkitys hahmotetaan. Koska esimerkin 40 ilmauksen profiili koostuu vain yhdestä sanasta, *Maahanmuuttajataustainen*, tuo sana saa osakseen lukijan jakamattoman huomion. Samalla se kuitenkin profiloituu esiin siihen liittyviä sanoja ja mielleyhtymiä – kirjoittaja eteneekin näiden luetteluun. Hän kiinnittää huomiota sanan vaikeaselkoisuuteen (*Siinäpä vasta sanahirviö*) ja kenties ongelmalliseen konnotaatioonkin. Seuraavassa kappaleessa hän vertaa sitä taustan ilmaukseen maahanmuuttaja.

Esimerkki 40 havainnollistaa myös sitä, että verbittömien virkkeiden luokittelu ei ole täysin yksioikoista: olen luokitellut esiintymän topiikkivirkkeeksi, mutta siinä voidaan nähdä myös havainnollistusvirkkeelle tyypillisiä funktioita. Sijoittamalla sanan *Maahanmuuttajataustainen* omaksi virkkeekseen, kirjoittaja ikään kuin tarjoaa todisteen siitä, kuinka pitkä ja raskas kyseessä oleva yhdyssana on – kolumnistin sanoin suorastaan *sanahirviö*. Rinnasteisia tapauksia esiintyykin aineistossani havainnollistusvirkkeinä kolumnin alussa: kolumnisti nostaa tekstin alkuun yksittäisen NP:n tai luettelee NP-ketjun, joka nimeää yksittäisiä esimerkkejä aiheesta, jota kolumnisti käsittelee tekstissä laajemmin (ks. luku 5.4, s. 43–44).

Olen kuitenkin luokitellut esimerkin 40 esiintymän topiikkivirkkeeksi, sillä nähdäkseni sen päätehtävä on johdattaa lukija kolumnin keskeiseen topiikkiin: kielenkäyttöön, joka ympäröi maahanmuuttajuutta ja suomalaisuutta. Sanaan myös palataan tekstissä useita kertoja: tekstin pääteemoihin kuuluu siihen liittyvien konnotaatioiden analysoiminen. Esimerkin viimeisessä kappaleessa alleviivatut sanat *vielä* ja *sekin* viittaavat sikäli kolumnin avausvirkkeeseen, että ne osoittavat vertailua

kahden ilmaisun, *maahanmuuttajataustainen* ja *maahanmuuttaja*, välillä. Käsite *maahanmuuttajataustainen* nousee tekstissä edelleen esille myös esimerkeissä lainattujen kappaleiden jälkeen: siihen palataan niin suoraan kuin deiktisten viittaustenkin kautta. Virke on siis läsnä koko tekstin kulun ajan – sijoittamalla sen kolumnin alkuun kirjoittaja antaa lukijalle vihjeen tekstin aiheesta. Virkettä voisikin viittausten perusteella luonnehtia Helasvuon (2001:111) vapaiden NP:iden kaltaiseksi: niihin viitataan tekstissä ahkerasti.

Kolumnin kulun kannalta tärkeitä topiikkivirkkeitä voidaan käyttää myös väliotsikoiden tapaan. Esimerkki 41 on kolumnista, jossa kirjoittaja arvioi television ohjelmatarjontaa.¹⁶

41) Nyt saa jo taputtaa itseään selkään: tv-vuosi on pyhiä vaille paketissa. Hengissä ollaan, mutta eihän se ihan helppoa ollut. Listasin vielä viimeisen kvartaalin katharttiseksi päätökseksi vuoden kovimmat ruutuhaasteet.

Sipilän puhe. Tuore pääministeri vei hommat niin sanotusti nextille levelille ja kaappasi pääkanavan käyttöönsä parhaaseen katselu aikaan. “Kiitos” siitä. [sic] Huikeat kamera-ajot eivät pelastaneet haaleaa kokonaisuutta. Kakkoskautta on tuskin tiedossa.

Tripla. Lopetin seuraamisen kolmannen jakson kohdalla, kun en vielä kukaan ymmärtänyt äänestyssääntöjä ja huomasi, ettei ohjelman juontajakaan ymmärtänyt niitä.

Ensitreffit alttarilla. Kun sen piti olla hyvä. Miksi nukahdin kesken kaiken?

Tällaiset tapaukset muistuttavat esimerkkiä 40 siinä mielessä, että ne sijoittuvat lähes aina kappaleen alkuun eli ovat kataforisia ja koostuvat yhdestä lausekkeesta, tavallisimmin yksi- tai kaksisanaisestä NP:stä, jotka nostavat lukijan välittömään huomiopiiriin jonkin käsiteltävän aiheen. Esimerkkien 40 ja 41 välillä on kuitenkin myös huomattavia eroja. Ensinäkin esimerkissä 41 teksti koostuu useista verbittömillä virkkeillä alkavista kappaleista, jotka luovat tekstin rakenteen. Tällainen toisto rakenteen tasolla on tyypillistä esimerkeissä, joissa verbittömiä virkkeitä käytetään ikään kuin väliotsikoina. Prototyyppisistä väliotsikoista tällaiset verbittömät virkkeet eroavat vain siten, että ne on kirjoitettu pisteeseen päättyviksi

¹⁶ Kyseinen teksti on hyvä esimerkki genrejen sekoittumisesta kolumneissa. Käsitelen aihetta laajemmin luvussa 3.2.

virkkeiksi osaksi leipätekstiä. Toinen ero esimerkkiin 40 verrattuna on, että vaikka esimerkin 41 kaltaisissa tapauksissa verbittömän virkkeen tarkoite nousee keskustelun keskiöön, se säilyy tarkastelun ytimessä vain hetken aikaa: kuten alleviivatut sanat osoittavat, verbittömiin virkkeisiin viitataan niitä välittömästi seuraavassa kappaleessa useita kertoja, mutta siirryttäessä seuraavaan kappaleeseen topiikki vaihtuu täysin. Samaan topiikkiin ei siis enää palata pitkin tekstiä toisin kuin esimerkissä 40. Esimerkin 41 virkkeet indikoivat siis terävää siirtymää topiikista toiseen: kirjoittaja itse viittaa toimintaansa listaamisena.

Esimerkissä 41 uuden aiheen aloittavat topiikkivirkkeet ovat erisnimiä, televisio-ohjelmien nimiä. Tyypillisempää on kuitenkin, että topiikkivirkkeet ovat yleisnimiä: näin niillä osoitetaan tarkastelun siirtyvän tiettyyn aiheeseen, jota kolumnisti tarkastelee valitsemastaan näkökulmasta kuten esimerkissä 42.

42) Tältäkin joululta voin kertoa useita esimerkkejä hankaluuksista, joita tuttujen perheissä on ollut. Tietyt ongelmakohdat toistuvat.

Alkoholi. Yhdessä perheessä aikuiset lapset ilmoittivat jo etukäteen vanhemmilleen, etteivät tule jouluksi kotiin, elleivät nämä lupaa olla ilman alkoholia. Tästä syntyi kavereiden kesken hyvä keskustelu. Moni tiesi ihan tarkkaan, ettei joulun pilaamiseen tarvita räyhäviinaa eikä perheen ajamista lumihankeen. Pieni velttous suupielessä, maistissaan olevan maireat puheet joulupöydässä, varhainen nukahtaminen nojatuoliin – nekin vievät ilon.

Erityisen inhottavaa on se, että itse muuttuu viinakyyläksi, joka ei osaa rentoutua, vaikka kaikki olisi hyvin.

Uusperheet. Yhdessä huushollissa riita alkoi tänä vuonna siitä, kuka joi kenenkin kokikset. Myös lahjapolitiikka kiihdytti. Uusperheen isä antoi uudelle vaimolle lahjaksi iPhonen, mutta vanhasta liitosta oleva teinitytär ei sellaista saanut, vaan joutuu säästämään siihen omista rahoistaan. Seurasi kohtaous, jossa tytär syytti, ettei isä ole koskaan välittänyt hänestä yhtään. Uusi vaimo käski miehen päättää, kumman valitsee, vaimon vai tyttären. Juuri, kun perheenpää luuli, että voi vihdoinkin olla onnellinen.

Lahjat. Lahja voi olla liian kallis tai liian halpa tai siitä voi paljastua, ettei taideta olla edes tuttuja. Joskus mokille on helppo nauraa, joskus ei, koska jouluhan herkistää: *taas kaikki kauheet muistot, mun tulee mielehen.*

Esimerkin 42 ensimmäisessä kappaleessa kolumnisti rajaa näkökulmansa seuraavaksi käsiteltävien asioiden ongelmakohtiin ja luettelee sitten yksi kerrallaan

aiheet, joita käsittelee. Verbittömät virkkeet muistuttavat väliotsikoita kuten esimerkissä 41. Ne vertautuvat myös esimerkkiin 40, joskin virkkeen ilmaisema tarkoite säilyy tarkastelun keskiössä vain yhden tai korkeintaan kahden välittömästi seuraavan kappaleen ajan.

Olen tähän asti tarkastellut vain kappaleenalkuisia verbittömiä topiikkivirkkeitä – ne voivat kuitenkin sijoittua myös muihin tekstiasemiin: kappaleen loppuun, keskelle ja joskus myös omiksi kappaleikseen. Kappaleen lopussa ja omina kappaleinaan esiintyy paljon sellaisia topiikkivirkkeitä, joiden avulla kirjoittaja pyrkii kiinnittämään lukijan huomion johonkin tärkeään, pian käsiteltävään asiaan. Tällaisilla topiikkivirkeillä ikään kuin valmistetaan lukijaa keskeiseen tekstiosuuteen ja kehoitetaan häntä olemaan tarkkaavainen. Esimerkissä 42 on kyse juuri tällaisesta verbittömästä topiikkivirkeestä.

42) Vastasyntynyt mullistaa aina parisuhteen dynamiikan, mutta sitä horjuttavat myös kotiinjäävän ja työssäkäyvän käsitykset oman elämänsä raskaudesta – tai toisen osapuolen arjen helppoudesta.

Molemmat vaihtoehdot kokeneena alan nähdä näissä käsityksissä puuduttavan kaavan, joka ei johda kuin turhaan riitelyyn. **Tässä siis absoluuttinen totuus kaikesta.**

Käsitys: Puoliso saa syödä ihanan lounaan töissä kaikessa rauhassa.

Totuus: Siitä huolimatta, ettei lounasta katkaise koko ajan lapsen itku, ei porkkanaraasteet hampaiden välissä remonttiongelmistaan jauhavan taloushallinnon Pirkon kanssa nautittu merimiespihvi ole välttämättä puolisollesi rentouttava hetki.

Yllä olevan esimerkin verbitön virke toimii kolumnissa eräänlaisena rajapyykkinä. Ennen virkettä teksti on koostunut kolumneille tyypillisestä argumentoivasta kerronnasta – virkkeen jälkeen rakenne kuitenkin muuttuu: kolumnisti alkaa lähestyä aihetta käsitys–totuus-rakenteen kautta, jossa hän esittää ensiksi virheellisen käsityksen aiheesta ja kumoaa sitten myytin kertomalla, miten asia todella on. Verbitön virke siis lopettaa vanhan topiikin ja enteilee uuden aiheen tarkastelua ja tekstin rakenteen muutosta: näin ollen virke on samalla sekä anaforinen että kataforinen. Partikkeli *siis* ja sijoittuminen kappaleen loppuun sidostaa virkkeen osaksi edellä mainittua; *tässä* + NP -muotoinen rakenne viittaa kuitenkin selkeästi tulevaan tekstiin.

Samassa kolumnissa esiintyy vielä toinen esimerkin 42 virkettä muistuttava *paikanilmaus* + *NP* -tyyppinen rakenne (esimerkki 43; ks. myös luku 4.3). Virke sijoittuu kohtaan, jossa kolumnisti on luetellut useita kumottavia myyttejä lapsiperheen arjesta ja jäljellä on enää yksi myytti, jonka käsittelyä kirjoittaja pohjustaa verbittömällä virkkeellä.

43) **Sitten se kaikkein herkin asia.**

Käsitys: Puoliso pitää kiinni imettämisestä, vaikka lapsi aloittaisi jo yläasteen, kaikkien yöunet kärsivät ja maitoa tuli viimeksi silloin, kun Spice Girls kävi Suomessa.

Totuus: Imetys on herkkä ja syvällinen asia, jonka oikean lopetusajankohdan vain imettäjä tietää.

Esimerkeissä 42 ja 43 olevien virkkeiden funktiota pohjustavina tai lukijan huomiota vaativina virkkeinä korostaa se, että itse huomiota vaativaa asiaa ei nimetä kummassakaan virkkeessä, vaan vasta virkkeen jälkeen. Tämä ja kappalejako topiikkivirkkeen jälkeen toimivat myös dramaattisena, odotusta luovana elementtinä: lukijan uteliaisuus ja mielenkiinto heräävät kun kirjoittaja mainitsee kertovansa *absoluuttisen totuuden tai sen kaikkein herkimmän asian*. Tämä kannustaa lukijaa jatkamaan tekstin lukemista ja selvittämään, millaiseen ajatukseen tai päätelmään kirjoittaja esittelee leikkisän suuriieleisesti *absoluuttisena totuutena*.

Huomionarvoista lienee myös, että sekä esimerkissä 42 että 43 esiintyy deiktisiä ilmauksia: *siis absoluuttinen totuus kaikesta*, ***Sitten se kaikkein herkin asia***. Nämä deiktiset elementit ajavat osiin samaa asiaa kuin verbit lauserakenteissa: ne sitovat verbittömät virkkeet tiukasti tekstikontekstiinsa, sen aikapaikkaisiin puitteisiin. Ylipäänsä verbittömiä *paikanilmaus* + *NP* -tyyppisiä rakenteita vaikuttaa esiintyvän kielenkäytössä jonkin verran: *Ohessa hakemus liitteineen* (sähköpostista), ***Tässä se kappale, josta puhuin*** (Facebook-keskustelusta). Tällaiset rakenteet ovat perusfunktioiltaan ohjeistavia, mikä linkittää ne edelleen verbittömiksi vakiintuneisiin direktiivisiin ilmauksiin (ISK § 880).

Deiktisiä piirteitä esiintyy verbittömissä topiikkivirkkeissä muutenkin laajalti: esimerkissä 44 kolumnisti palaa takaisin jo kertaalleen käsiteltyyn aiheeseen.

44) Ruohonjuuritason kehitysyhteistyössä ihmiset tukevat ihmisiä. Vahvistuneet ihmiset, kansalaiset, jaksavat vaikuttaa myös rakenteisiin. Ellei tule sotaa tai muita katastrofeja.

Niistä Amerikan-paketeista vielä. Pakettien tärkein viesti vastaanottajille taisi olla, että siellä kaukana joku muisti. Ei oltukaan yksin.

Amerikasta Suomeen lähetetyt vaatepaketit on mainittu viimeksi aivan kolumnin alussa – sitaatissa on puolestaan tekstin viimeinen kappale, jossa kirjoittaja palaa vielä kolumnin alun aiheeseen. *ne*-pronominia käytetään puhekielen omaan artikkelimaisesti – lauseessa on puheenomaisuuden tuntua. Referentti on muutenkin jo kontekstissaan tuttu, joten sen esittäminen spesifisenä on odotettavissa. Tältä osin esimerkkiä 44 voisi verrata yllä olevaan esimerkkiin 43 (*Sitten se kaikkein herkin asia*), jossa *se*-sanana käyttö esittää asian ikään kuin tuttuna, vaikka siihen ei olekaan tekstitasolla vielä implisiittisesti viitattu. Esimerkin 43 virke ennakoikin lukijan ajatuksia: kirjoittaja ikään kuin esittää asian niin, että lukijalla – tai lukijalla ja kirjoittajalla yhdessä – olisi mielessään jokin erityisen arkaluontoinen asia, jota tulee vielä käsitellä. Asian voisi ilmaista niinkin, että esimerkin 43 virke esitetään jo mainittuun – tai ainakin kontekstista ymmärrettyyn – topiikkiin palaavana virkkeenä, vaikka se todellisuudessa nostaakin diskurssiin uuden aiheen.

Tarkastelen lopuksi pientä topiikkivirkkeiden alaryhmää, jonka muodostavat itsenäisinä esiintyvät konjunktiot (esimerkki 45) ja suhdetta ilmaisevat adverbis.

45) Atlético Madridin Antoine Griezmann laukoi rangaistuspotkun maaliin jalkapallon Mestarien liigan puolivälieräottelussa. Real Madridin Cristiano Ronaldo teki maalin saatuaan erinomaisen syötön Sergio Ramosilta – myös Mestarienliigassa.

Mutta. Kumpakaan maalia ei pitäisi olla olemassakaan. Rangaistuspotku tuomittiin tilanteesta, jossa pelaaja ei ollut rangaistusalueella. Ronaldo oli syöttötilanteessa paitsioasemassa.

Tällaiset yksittäiset suhdesanat ilmaisevat painokasta näkökulman vaihdosta: ne ovat usein samaan aikaan sekä anaforisia että kataforisia, sillä ne viittaavat yhtä lailla edeltävään näkökulmaan kuin seuraavaan näkökulmanvaihdokseenkin. Esimerkin 46 *Mutta*-rinnastuskonjunktion erottaminen omaksi virkkeekseen mahdollistaa myös sen, että konjunktio itsessään muuttuu painokkaaksi: koska kyseinen konjunktio ilmaisee lauseiden välistä suhdetta, tämä muuttuu sen myötä painolliseksi. Lisäksi

suhdesanan erottaminen omaksi virkkeekseen vahvistaa *mutta*-sanan merkityksen ulottamista myös sen lähivirkkeisiin: esimerkissä 45 *Mutta* ilmaisee vastakkainasettelua kahden sitä edeltävän sekä sitä seuraavan virkkeen välillä.

Tässä luvussa olen pyrkinyt tuomaan esille verbittömien topiikkivirkkeiden keskeisiä piirteitä. Olen tarkastellut eri tekstinkohtiin sijoittuvia topiikkia jäsentäviä virkeitä: topiikkivirkkeet hakeutuvat tyypillisesti kappaleen raja-asemiin ja voivat esiintyä myös omina, kohosteisina kappaleinaan. Kirjoittaja voi jopa aloittaa tekstin topiikkivirkkeellä, joka nimeää tekstin tarkastelun kohteen. Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että topiikkivirkkeet ovat kirjoittajan ja lukijan välisen vuorovaikutuksen kannalta ensiarvoisen tärkeitä: topiikkivirkkeiden avulla kolumnisti antaa lukijalle vihjeitä siitä, mihin teksti seuraavaksi etenee.

5.4 Havainnollistusvirkkeet

Havainnollistusvirkkeet tuovat tekstiin selkeyttä ja konkretiaa: ne esittävät esimerkin, kuvitelman, listan, vertailun, päätelmän tai selityksen aiheesta, jota kirjoittaja tarkastelee tai on aikeissa tarkastella (Makkonen-Craig 2005: 69, 113). Monet aineistoni havainnollistusvirkkeistä sijoittuvat hetki kolumnin alkuun: tällöin kolumni avataan konkreettisella havainnollistusjaksolla, jonka jälkeen kolumnisti siirtyy asian teoreettiseen tai yleisluontoiseen käsittelyyn. Avausasemissa olevat havainnollistusvirkkeet ovat tyypillisesti NP:itä tai NP-ketjuja kuten esimerkissä 46.

46) **Carema-kohu, JB-kohu, Attendo-kohu.** Nämä ruotsalaiskohut muistetaan myös Suomessa.

Kaikki ovat viime vuosien tapauksia, joissa verorahoitukseen nojaava yksityinen yritys on saanut aikaan pahaa jälkeä peruspalveluissa.

JB-koulukonsernin konkurssi kesällä on tapauksista tuorein. Yrityksen romahtaessa yli 10 000 oppilasta joutui yhtäkkiä epävarmuuteen koulutiensä jatkosta. Moni jäi valitsemansa koulutusohjelman ulkopuolelle.

Juuri näkyvien sotkujen vuoksi "vinster i välfärden", voitontavoittelu hyvinvointipalveluissa, on yksi suurista puheenaiheista, kun puolueet valmistautuvat syksyn valtiopäivävaaleihin Ruotsissa.

Ruotsi on viime vuosikymmenien ajan vapauttanut niin terveydenhuollon, hoivapalveluiden kuin koulutuksenkin sääntelyä

laajasti valinnanvapauden nimissä. Entisestä valtiojohtoisen hyvinvoinnin mallimaasta on tullut monessa liberaaliuden perikuva.

Esimerkki 46 on prototyyppinen havainnollistusvirke: se luettelee kolme esimerkkiä, joiden käsittely jatkuu kahdessa seuraavassa kappaleessa – yhdessä nämä kappaleet muodostavat havainnollistusjakson. Neljännessä kappaleessa, jonka alun olen alleviivannut, tarkastelun näkökulma kuitenkin vaihtuu. Toimittaja viittaa *näkyvillä sotkuilla* listaamiinsa esimerkkeihin ja johtaa niiden kautta aiheentarkastelun abstraktimmalle tasolle: käsittelyn keskiöön siirtyvät voittoa tavoittelevat hyvinvointipalveluja tarjoavat yritykset, joista alun NP:t olivat esimerkkejä.

Myös esimerkissä 47 kolumni avataan esimerkein.

47) **Tukholma, Pietari.** Ahdistaa. Maailma ei ole väkivaltaisempi ja arvaamattomampi kuin ennenkään, mutta enhän minä eläin näin tunne.

Kun raakuus tunkeutuu lähelle, sitä miettii, että entäpä jos täällä.

Minun turvafantasiani on pako, eristäytyminen muista ihmisistä, luonto. Ajattelen metsää. Uhoan, että muutan elämäni yksinkertaisemmaksi. Pitää viallinen maailmanne, menen pois. Suljen silmät uutisilta, lähettäkää minulle kirjoja.

Virkkeellä *Tukholma, Pietari* kolumnisti viittaa kaupungeissa tapahtuneisiin terrori-iskuihin. Kaupungit toimivat esimerkkeinä ahdistavista aiheista, jotka saavat aikaan tunteen, että väkivalta ja arvaamattomuus ovat lisääntyneet. Ensimmäisessä kahdessa kappaleessa kirjoittaja erittelee siis tunteita ja ajatuksia, joita terrori-iskut saavat aikaan. Kolmas kappale siirtyy kuitenkin uuteen aiheeseen: kolumnisti alkaa eritellä, kuvailla ja analysoida tapoja, joilla ihmiset selviävät ahdistavien ajatusten ja tuntemusten kanssa.

Havainnollistusvirkkeen tarkoite voi olla myös ihmisviitteinen, kuten esimerkissä 48.

48) **Mari Maunumäki.** Sen nimisen tytön viereen istuin ensimmäisenä koulupäivänäni luokkahuoneen pulpettiin. Siksi, että Mari näytti kilttiltä.

Tänä päivänä tuntuu siltä, että kiltteys ei ehkä koskaan ole ollut niin epämuodikasta kuin nyt. Jos sinulla sattuu olemaan tyttölapsi, varoitetaan erityisesti siitä, ettet vain kasvata "kilttiä tyttöä".

Kilteillä ei ole hauskaa, kiltit eivät pärjää, kiltit jäävät jalkoihin, kiltit tulevat huijatuiksi. Kiltteys ei kannata eikä sitä kannata tavoitella. Puhutaan jopa "kiltin tytön syndroomasta", joka estää naisia paitsi rikkomasta lasikattoa, on myös muutoinkin ehkä halveksituimpia syndroomia mitä ihmisellä voi olla.

Muutoin esimerkki noudattelee edellisten esimerkkien kaavaa. Ensin esitetään konkreettinen esimerkki tai havainnollistus: esimerkissä 48 havainnollistus sijoittuu ensimmäiseen kappaleeseen, jossa tekstin näyttämölle nostetaan Mari Maunumäki ja kiltteys. Havainnollistusjakson jälkeen esille nostettua ilmiötä aletaan tarkastella yleisellä tasolla: esimerkin toisessa kappaleessa kirjoittaja ei enää viittaa Mari Maunumäkeen, vaan siirtyy käsittelemään kiltteyttä, joka onkin kolumnin pääaihe. Tällaista siirtymää havainnollistusjaksosta ilmiön yleisluontoiseen tarkasteluun voisi tarkastella Mäntysen (2003: 97) tavoin yleisestä yksityiseen -mallin pohjalta: esimerkin tarkastelusta edetään yleistykseen. Yleisestä yksityiseen -mallia voisi verrata myös Hoeyn (1983: 137–138) tavanomaisiin tekstin jäsentymismalleihin: yksi hänen kuvaamistaan malleista on yleinen–erityinen-malliksi (*general-particular pattern*), joka eroaa yksityisestä yleiseen -mallista vain siinä, että sen osat ovat käänteisessä järjestyksessä.

Yllä olevista esimerkeistä ilmenee myös, että tekstin avaavassa asemassa oleva havainnollistava NP on sangen usein erisnimi. Tämä on loogista, sillä havainnollistuskauseilla pyritään esittämään yksittäinen tai muutamia yksittäisiä esimerkkejä – tällöin on luontevaa mainita esimerkiksi käsiteltävää luonteenpiirrettä hyvin ilmentävän henkilön nimi. Aiemmin (luvussa 5.3) käsitelin kappaleenalkuisia NP-muotoisia topiikkivirkkeitä, jotka toimivat uuden aiheen avaajina samalla tapaa kuin nyt käsiteltävät havainnollistusvirkkeet. Erona havainnollistusvirkkeisiin topiikkivirkkeiden tarkoite on aineistossani kuitenkin useammin yleisnimi kuin erisnimi.

Tähän asti ole käsitelty tekstin tai kappaleen alussa esiintyviä havainnollistusvirkkeitä. Havainnollistava jakso voi kuitenkin sijoittua myös muunlaiseen tekstiasemaan: esimerkissä 49 on kaksi havainnollistavaa virkettä, jotka sijoittuvat kappaleen keskelle.

49) Lahjat. Lahja voi olla liian kallis tai liian halpa tai siitä voi paljastua, ettei taideta olla edes tuttuja. Joskus mokille on helppo nauraa, joskus ei, koska jouluhan herkistää: taas kaikki kauheet muistot, mun tulee mielehen.

Siskoni muisteli taas, millaisia lahjoja hänen ex-miehensä hankki, kun he olivat naimisissa. Musta aamutakki, kun muotia oli kaikki värikäs. **Marimekon tasaraitainen yöpaita, vihreää ja harmaata. Kuin jokin navettavaate.** Sitä paitsi me emme ole mitään tasaraitanaisia. Yhtään ei auttanut tietää, että se oli kalliskin. Niin. Hehän sitten erosivatkin – vuonna 1976.

Jälkimmäinen kappale aloittaa havainnollistavan jakson, jossa kolumnisti siirtyy muistelemaan joululahjoihin liittyvää problematiikkaa, joka on nostettu esille edellisessä kappaleessa. Kolumnisti luettelee esimerkkejä siskonsa saamista epäonnistuneista joululahjoista. Luettelon alkaessa ilmaisu muuttuu verbittömäksi asteittain: jälkimmäisen kappaleen toinen virke alkaa yhdyslauseella, jonka pääauseeksi tulkittava alkuosa on verbitön *Musta aamutakki*. Sitä seuraava havainnollistusvirke on täysin verbitön *Marimekon tasaraitainen yöpaita, vihreää ja harmaata*, ja nimeää toisen esimerkin epämieluisasta joululahjasta. Toinen verbitön havainnollistusvirke *Kuin jokin navettavaate* on edellistä monitulkintaisempi: se pitää sisällään vertauksen, mielipiteen edellisen virkkeen tarkoitteesta. Virke on monitulkintainen siinä mielessä, ettei ole selvää, kenen esitetty päätelmä on: mielipiteen voi tulkita joko kolumnistin tai vaihtoehtoisesti hänen siskonsa kommentiksi yöpaidan mallista. Virke on kontekstissaan affektinen: se ilmaisee paheksuvaa tai päivittelevää suhtautumista yöpaidan mallia kohtaan.

Mielenkiintoisa esimerkissä on lahjaesimerkkien luettelon aloittava virke *Musta aamutakki, kun muotia oli kaikki värikäs*. Virkkeen alkuosa ei ole tulkittavissa kielipillisesti elliptiseksi: edellisen virkkeen predikaattiverbi *hankki* edellyttäisi genetiivisijaisen objektin *mustan aamutakin*. Tapaus vertautuukin luvun 5.3 eksistentiaalilauseeseen kaltaisiin verbittömiin virkkeisiin, jotka nimeävät ja nostavat tekstin näyttämölle jonkin olion tai ilmiön, jota tekstin seuraavat virkkeet käsittelevät ja kommentoivat. Yllä olevassa tekstikatkelmassa tapahtuu juuri näin: mustaa aamutakkia kommentoidaankin heti sivulauseessa *kun muotia oli kaikki värikäs*. Kappale myös etenee samankaltaisen olio-kommentti-kuvion avulla: *Marimekon tasaraitainen yöpaita, vihreää ja harmaata*. [olio] *Kuin jokin navettavaate*. [kommentti].

Kuten yllä eritellyssä esimerkissä 49 myös esimerkissä 50 havainnollistusvirkkeet sijoittuvat kappaleen keskelle.

50) Tavallisesti: Suomen Turku julistaa joulurauhan. **Niin** – **torillinen ilottomia varsinaissuomalaisia ilmastonmuutoksen luonnottomaksi raiskaamassa säässä. Pari puolivillaista lausetta pergamentilta ja Porilaisten marssi.** Myönnä vihdoin itsellesi, ettet halua katsoa tätä.

Kappaleen alussa toimittaja nimeää puheenaiheen, jonka jälkeen ensimmäisen verbittömän virkkeen aloittava *Niin* indikoi siirtymää uuteen toimintajaksoon kolumnin sisällä. Ajatusviivan jälkeen alkaa varsinainen havainnollistusjakso, jossa kirjoittaja summaa affektisesti joulurauhan julistuksen pääkohdat. Molemmissa virkkeissä on määränilmaus, jota seuraa partitiivimuotoinen NP (**torillinen ilottomia varsinaissuomalaisia, pari puolivillaista lausetta**), mikä osaltaan yhdistää ne kvanttorilauseisiin. Kokonaisuudessaan virkkeet ovat kuitenkin ennemminkin eksistentiaalilauseen tai ilmiölauseen kaltaisia. Ensimmäinen muistuttaa eksistentiaalilauseen muunnelmaa, jossa teemapaikalla on paikanilmauksen sijaan subjekti *torillinen ilottomia varsinaissuomalaisia* jota seuraa abstrakti paikanilmaus *ilmastonmuutoksen luonnottomaksi raiskaamassa säässä* (ISK § 893, 894); jälkimmäinen taas muistuttaa ilmiölauseetta, sillä se ilmaisee tapahtuman tai asiaintilan toteutumisen (ISK § 899). Jälkimmäinen lause on myös selkeän dynaaminen: rakenteessa *Pari puolivillaista lausetta pergamentilta* ablatiivisija ilmaisee metaforista liikettä, joka syntyy kun lauseet luetaan pergamentilta tai kuullaan pergamentilta luettuina: verbitön rakenne hahmottuu luontevasti etenkin kuulohavaintoa kuvaavaksi, sillä samassa virkkeessä mainitaan myös Porilaisten marssi. Rakenne muistuttaa edelleen Västin verbitöntä (2011: 59) LÄHDE-rakennetta, joihin liittyy ablatiivisijainen lähde ilmaiseva substantiivi (*EU:lta uhkavaatimus Ranskalle lihakiistassa*). Västin analysoimiin konstruktioihin kuuluu usein, joskaan ei aina, myös allatiivisijainen kohde, jollaista esimerkkipätkässä ei ole. Vastaanottajan puuttuminen virkkeestä sopii kuitenkin tekstin retoriseen päämäärään: kirjoittaja koettaa vakuuttaa lukijan siitä, ettei joulurauhan julistus ole innostavaa katsottavaa ja tähän ajatukseen sopii julistamisen kuvaaminen päämäärättömänä toimintana, jolla ei ole selkeää vastaanottajaa.

Joulurauhan julistus näyttäytyykin havainnollistusvirkkeissä kokonaisuudessaan surkuhupaisena tapauksena: virkkeiden värikäs kieli yhdistettynä jälkimmäisen virkkeen allitteraatiokuvioon on omiaan luomaan tapahtumasta tragikoomisen vaikutelman. Toisin sanottuna toimittaja tekee leikkillisesti pilkkaa

suomalaisten jokajouluisesta traditioista – tässä mielessä lauseet ovat myös affektisia. Ylipäänsä affektia esiintyy aineistoni havainnollistuselauseissa sangen usein: tältä osin havainnollistusvirkkeillä ja mielipidettä ja suhtautumista ilmaisevilla kommenttivirkkeillä on osin yhteisiä piirteitä. Nähdäkseni tämä johtuu siitä, että havainnollistuselauseet voivat esittää muun muassa vertailun tai kuvitelman, jotka kuvaavat esittäjänsä subjektiivista ajattelua tai päättelyä ja välittävät siten helposti myös ajoittain tunteelliseksikin äityvää asennoitumista aiheeseen. Myös esimerkki 51 kuvaa selkeästi affektista päivittelyä tai kauhistelua.

51) Koko maan tasolla kunnat keräsivät verotuloja vuonna 2016 yhteensä 22 miljardia euroa. Työkyvyttömyyteen eli sairauspoissaoloihin, enneaikaisiin eläköitymisiin, terveydenhoitokuluihin, sijaisuuksiin ja menetetyn työn tuottavuuteen kului kaksi miljardia euroa. **Kymmenen prosenttia koko kuntaverokertymästä! Miten meillä on tähän varaa?**

Virkkeen affektista, päivittelevää sävyä korostaa huutomerkki; samalla se on myös havainnollistava laskelma, jonka avulla kirjoittaja auttaa lukijaa suhteuttamaan, kuinka paljon työkyvyttömyyteen kuluvat kaksi miljardia oikeastaan ovat. Lisäksi se päättää tekstijakson, jossa toimittaja käsittelee verotulojen käyttöä: seuraavassa kysymysvirkkeessä siirrytään jo uuteen topiikkiin.

Affektisuus ja ekspressiivisyys liittyvät myös puhuttua kielenkäyttöä toisintaviin havainnollistusvirkkeisiin. Esitetty puhe voi olla kirjoittajan omaa tai sitaatti joltakin ulkopuoliselta toimijalta tai ryhmältä kuten esimerkissä 52.

52) Monelle edellisten sukupolvien lapselle ovat ihaninta olleet ne onnenhetket, kun isä on hoivannut. Eräässä perheessä hellä isä yritti hoitaa lapsiaan muilta salaa. Jos joku tuli kylään, hän lykkäsi äkkiä vauvan takaisin kehtoon, ettei olisi jäänyt kiinni epämiehekkästä käytöksestä. Voi miten ristiriitaisissa paineissa on miehen täytynyt elää! Yhtäällä on rakas lapsi kaipaamassa syliin, toisaalla naapuruston kyylät valmiina pilkkaamaan sukupuoliroolien rikkomisesta.

Homo! Poikia ja miehiä homotellaan. Opiskellessani yliopistolla yksi kurssikaverini teki kyselytutkimusharjoituksen, jossa oli neljä sukupuolta: mies, nainen, homo ja sivari. Se oli hänen mielestään vitsikästä. Minua vitsi ei naurattanut, mutta kertoi kyllä siitä, miten kyseenalaistettava miehen miehuus on. Miehen sukupuoli on nimenomaan rooli, johon koulitaan. Siihen ei riitä munat. Pitää olla oikeanlainen käytös.

Vaikka virkettä ei ole merkitty suoraksi lainaukseksi, se ymmärretään otteeksi todellisesta kielenkäytöstä, jolla poikia ja miehiä nimitellään. Huutomerkki virkkeen lopussa alleviivaa affektista käyttöä haukkumanimenä. Seuraavan virkkeen passiivi *homotellaan* tarjoaa virkkeelle tulkintakehyksen: nimittelijöitä ei yksilöidä, he ovat taustalle jäävä ryhmä. Kyseessä on vapaa suora esitys, jossa ei käytetä johtolausetta, vaan ”referaattia kehystää [...] tulkintaohjeena jokin referoitavan henkilön toiminnan kuvaus” (ISK § 1463). Näin käytetty havainnollistusvirke toimii myös tekstin moniäänisyyden keinona: kirjoittaja antaa puheenvuoron tekstinulkoiselle taholle. Lyhyen ja provosoivankin konkreettisen havainnollistuksen kautta kirjoittaja johdattaa lukijan uuteen topiikkiin, homotteluun ja miehuuden kyseenalaistamiseen.

Kolumnisti voi myös havainnollistaa omaa spontaania puhettaan tai ajatteluaan havainnollistusvirkkeen avulla.

53) Suhteemme alkuvaiheessa ranskalaispoikaystäväni mateleva kävelytyyli ärsytti minua. **Vauhtia nyt!** Kadulla pitää kävellä reippaasti, ei laahustaa.

”Miksi?”, hän ihmetteli.

Niin miksi? Enpä ollut tullut ajatelleeksi. Ehkä siksi, että arkikävelykin on suomalaiselle suoritus.

Esimerkin verbittömässä virkkeessä kolumnisti havainnollistaa edellisessä lauseessa mainitsevaa ärsytyksen tunnettaan: kyseessä on affektinen, narkästyksen tunnetta välittävä direktiivi. Edeltävä virke tarjoaa jälleen tulkintavihjeen puhujasta: *kävelytyyli ärsytti minua*. Myös kappaleen kolmas virke *Kadulla pitää kävellä reippaasti, ei laahustaa* hahmottuu kolumnistin puheen vapaaksi suoraksi esitykseksi – tällöin verbitön virke aloittaa jakson, joka koostuu suorasta puheen referoinnista. Konteksti ohjaa tulkitsemaan virkkeet nimenomaan vapaaksi suoraksi referoinniksi: koska toisen kappaleen aloittava poikaystävän kysyvä repliikki on merkitty lainaukseksi, on luontevaa tulkita myös kolumnistin repliikit ääneen sanotuiksi eikä esimerkiksi ajattelun referoinniksi.

Esimerkin 53 poikaystävän ja kolumnistin välinen dialogi mukailee myös kolumnistin ja lukijan välistä kommunikaatiota. Kolumnisti esittää aluksi omia ajatuksiaan ja oletuksiaan, jotka kuitenkin kyseenalaistetaan poikaystävän *Miksi-*kysymyksen avulla. Kriittinen lukija voi samaistua poikaystävän kysymykseen: taitavaan argumentaatioon kuuluu kyky ennakoida vasta-argumentteja ja kysymyksiä

– dialogin jäljittely on oiva keino osoittaa ottavansa huomioon kriittiset näkökannat. Toisaalta lukija voi myös samaistua kolumnistiin, jolloin poikaystävän kysymys kyseenalaistaakin lukijan ajatukset ja hän astuu kolumnistin asemaan. Kysymys on kaiken kaikkiaan retorinen keino, johon tarttumalla ja jonka toistamalla (*Niin miksi?*) kolumnisti siirtyy varsinaisen aiheen äärelle: kolumni käsittelee suomalaisten käsitystä liikunnasta suorittamisena.

Havainnollistusvirkkeet voivat jäljitellä myös puheeseen kuuluvia ei-verbaalisia äännähdyksiä. Tällaiset virkkeet tuovat tekstiin epämuodollista, joskus myös puheenomaista sävyä: vaikutelmaa vahvistaa lainausten esittäminen vapaana suorana esityksenä, jolloin niitä ei merkitä lainausmerkein muusta tekstistä erottuviksi. Esimerkki 54 on kolumnista, jossa käsitellään taksikuskien kanssa käytäviä kiusallisia keskusteluja.

54) Tervolla on takseihin taktiikka, jonka hän jakaa nyt. Ensinnäkään hän ei ikinä sano, ettei halua keskustella. Hän on vain hiljaa. Jos kuski jatkaa läyhäämistä, Tervo ynähtää. Jos se ei tehoa, hän toistaa sen kolmesti.

Ymph. Ymph. Ymph.

Esimerkissä havainnollistusvirke on jälleen moniäänisyyden keino: toimittaja havainnollistaa Jari Tervon ynähdystaktiikkaa. Koska ynähdysten sarja on esitetty vapaana epäsuorana esityksenä, eikä suorana lainauksena Tervolta, syntyy vaikutelma, että toimittaja ikään kuin kokeilee haastateltavan kirjailijan sanoja omaan suuhunsa. Samalla lainausmerkkien puuttuminen antaa tilaa myös lukijalle koettaa äänteiden tuottamista; myös ynähdysten epätavallinen, vakiintumaton kirjoitusasu¹⁷ on omiaan kutsumaan lukijan lausumaan äänteet. Näin havainnollistusvirke tarjoaa alustan, johon kolumnin kolme osapuolta – kirjoittaja, haastateltava ja lukija – pääsevät osallisiksi. Omaksi kappaleekseen erotettu havainnollistusvirke toimii lisäksi painokkaana lopetuksena kolumnille: nähdäkseni

¹⁷ Viitataan vakiintumattomalla kirjoitusasulla siihen, että tavallisimmilla interjektioilla eli huudahduspartikkeleilla on käytössä jokseenkin vakiintunut ortografia. Tällaisia ovat esimerkiksi *höpö höpö*, *oho* ja *hmm* (ISK § 856). Esimerkin *ymph* vaikuttaa kuitenkin toimittajan tuottamalta kirjoitusasulta: Google-haulla sanalle *ymph* löytyi joulukuussa 2017 vain yksi suomenkielinen osuma. *ymph* sisältää kuitenkin useita interjektioille tyypillisiä piirteitä. Näihin piirteisiin kuuluu suomen fonotaksia rikkova sananloppuinen konsonanttityhtymä sekä sananloppuinen glottaalifrikatiivi [h], joka esiintyy monissa interjektioissa (*pyh*, *höh*, *huh huh*) (ISK § 857).

tämä piirre on ikoninen, sillä ynähdysten tarkoitus on saada epämukava keskustelu taksikuskin kanssa loppumaan.

Havainnollistusvirke voi merkitä myös spatio-temporaalista siirtymää, silloin kun kirjoittaja aloittaa tekstin viiteajan ja -paikan ulkopuolelle sijoittuvan havainnollistusepisodin. Esimerkki 55 kuuluu kolumniin, jossa kirjoittaja käsittelee köyhyyttä ja pienituloisuutta Suomessa. Kolumnisti aloittaa kuitenkin tarkastelunsa havainnollistavalla jaksolla, jonka kerronta ankkuroidaan 80-luvun Suomeen.

55) Joulunalusviikko Suomessa 1980-luvulla. Nainen istuu puhelimesta. Äänessä on huolta, jonka lapsi tunnistaa vaivatta.

Äiti soittaa puhelin- ja sähkölaskuista: voisiko eräpäivää siirtää tammikuulle, kun nyt ei ole varaa maksaa?

Tilanne on tuttu tässä kodissa. Jouluna köyhyys tuntuu lapsesta erityisen pahalta, sillä joululahjat ovat lapsille tärkeitä. Hän kyllä tietää itse saavansa paketteja, kummitäti on sellainen. Mutta äiti ei taaskaan saa lahjoja.

Esimerkin 55 aikapaikkainen verbitön virke muistuttaa eksistentiaalilauseen alatyyppejä, ilmiölausetta, jonka ”[s]ubjekti on tyypillisesti abstrakti ja viittaa tilanteeseen, tilaan, tekoon tai ajanjaksoon, joka ilmaistaan alkavaksi tai vallitsevaksi” (ISK § 899). Verrattuna ilmiölauseeseen *On joulunalusviikko Suomessa 1980-luvulla* esimerkin virke on kuitenkin pelkistetympi: verbillinen lause vaikuttaa myös tyyliältään kerronnallisemmalla kuin verbitön virke, vaikka *olla*-verbin merkitys onkin edellä mainitun kaltaisissa lauseissa haalea. Verbitön virke tuokin tässä yhteydessä mieleen elokuvakerronnan, jossa miljöön vaihtuminen voidaan merkitä kirjoittamalla kohtausten alkuun paikan nimi ja ajankohta. Kolumnistin kuvaus äidistä ja lapsesta piirtääkin voimakkaan ja tunteisiin vetoavan kuvan, jonka kuvatekstinä verbitön virke toimii. Voisi sanoa, että spatio-temporaalisesti paikantava virke toimii esimerkissä ikään kuin pysäytetyn kerronnan välineenä: sen ilmaisee siirtymän ja nimeää toiminnan puitteet, mutta jää kuitenkin tapahtumien taustalle.

Samassa kolumnissa esiintyy vielä toinenkin spatio-temporaalisesta paikannusta ilmaiseva havainnollistusvirke: se esiintyy kolumnin lopussa, kun toimittaja siirtyy köyhyyden käsittelystä takaisin alun havainnollistavaan jaksoon (esimerkki 56).

56) Useissa perheissä lapset haluaisivat lahjaksi lelukuvastojen koko sisällön. Katalogia selatessa voisi olla hyvä hetki pysähtyä ja puhua lapsen kanssa siitä, ettei kaikilla ole varaa moniin lahjoihin. Mitä jos annettaisiin jokin näistä leluista lapselle, joka ei muuten ehkä saa yhtään lahjaa?

Joulunalusviikko 1980-luvulla. Lapsi hiipii äidin puhelun aikana vaatehuoneeseen ja näkee alahyllyllä vanhoja pellavapyyhkeitä. Hän käärii ne lahjapaperiin ja jättää ne hyllylle odottamaan aattoa.

Että äidilläkin olisi paketteja. Voitaisiin avata vuorotellen.

Esimerkin 56 verbitön virke on osittainen parafraasi (*simple partial paraphrase*) esimerkin 55 havainnollistusvirkkeestä. Termi on Hoeyn (1983: 107), joka nimittää tällaisia toistolle perustuvia rakenteita yhdeksi kulttuurisesti tavanomaisista tekstinjärjestymismalleista: hän kutsuu mallia yhteensovittamismalliksi (*matching pattern*).

Lopuksi voidaan todeta, että havainnollistusvirkkeet toimivat tekstissä monenlaisten tehtävien välineenä. Niiden ensisijainen funktio on konkretisoida, kuvata ja havainnollistaa tekstin topiikkia esimerkein, kuvailuin ja päätelmin – tämä havainnollistustehtävä voidaan kuitenkin suorittaa monella tapaa. Havainnollistusvirkkeisiin kuuluu muun muassa puheenomaisia ekspressiivisiä ilmauksia, joiden avulla toimittaja voi havainnollistaa omaa tai jonkin muun tekstiin osallistuvan tahon asennetta tai reaktiota: puhetta lainaavat jaksot voidaan esittää vapaana suorana esityksenä. Näin havainnollistusvirkkeet voivat toimia myös tekstin moniäänisyyden välineinä. Havainnollistusvirkkeet voivat sisältää myös spatio-temporaalisen paikannuksen, mikäli havainnollistettava jakso sijoittuu epäoletusarvoisiin aikapaikkaisiin puitteisiin.

5.5 Kommenttivirkkeet

Kommenttivirkkeellä toimittaja ilmaisee suhtautumisensa tai asenteensa käsiteltävää aihetta kohtaan. Tyypillisimmät kommenttivirkkeet ovat nominatiivimuotoisia NP:itä ja partitiivimuotoisia adjektiivilausekkeita. Näiden ohella esiintyy myös konjunktioilla yhdistettyjä lausekeryppäitä, erilaisia verbittömiksi kiteytyneitä rakenteita sekä lyhyitä ekspressiivisiä ilmauksia, jotka välittävät tyypillisesti affektista suhtautumista.

Esimerkin 57 verbittömässä virkkeessä kiteytyy monia kommenttivirkkeiden tyypillisiä ominaisuuksia kuten affektisuus ja adjektiivin partitiivisija.

57) Huolestunut Pulli pohtii myös: "Laji on sellainen, johon en vanhempana tyttöjäni välttämättä ohjaisi."

Koskettavaa. Lisäksi "on täysin eri asia alkaa harrastaa jotain joukkuelajia, jossa kaverit ovat läsnä ja varustehankinnat eri luokkaa". Kuinka paljon tyttölapsen varustehankintoihin sitten olisi Pullista järkevää panostaa, jää epäselväksi.

Kolumnistin aiheena on naispuolisiin mäkihyppääjiin kohdistuva syrjintä, josta hän pitää esimerkkinä valmentaja Matti Pullin lausuntoa. Kommenttivirke *Koskettavaa* ymmärretään siis kontekstissaan ironiseksi: virke kommentoi edellä olevaa Pullilta lainattua sitaattia, jota toimittaja pitää seksistisenä ja teeskenneltynä huolen ilmauksena. Ironista suhtautumista ennakoii jo sitaatin johtolause, jossa toimittaja luonnehtii Pullia *huolestuneeksi*: kuvaamalla Pullin tunteita yksityiskohtaisesti kolumnisti parodioi tämän asennoitumista. Verbitön virke seuraavan kappaleen alussa jatkaa ironian läpitunkemaa tyyliä ja luo näin jatkuvuutta ja koheesiota tekstiin.

ISK (§ 879) kuvaa esimerkin 57 kaltaisia tapauksia ”lauseina vajaiksi, mutta lausumana riittäviksi”. Monet kommenttivirkkeet muistuttavat myös keskustelun vierusparirakennetta, jossa yksi kannanotto saa reaktiokseen toisen (ISK § 1212): esimerkissä 57 Pullin kannanotto kirvoittaa kolumnistin ironisen vastauksen. Kolumniin rakentuu siis puhutunkaltainen dialogi kolumnistin ja hänen siteeraamansa henkilön välillä: puhujan ääni vaihtuu luontevasti vierusparista toiseen. Kommenttivirkkeet ovatkin aina reaktiivisia, sillä ne vastaavat edeltävään virkkeeseen tai kommentoivat sitä.

Kommenttivirkkeet voivat olla muodoltaan myös interjektioita: ne voivat olla esimerkiksi huudahduksia, jotka välittävät voimakasta affektista suhtautumista ja niihin voi liittyä myös puheen jäljittelyn tai spontaaniuden vaikutelma. Esimerkit 58, 59 ja 60 havainnollistavat ekspressiivisiä kommenttivirkkeitä.

58) Parasta olivat Sauli Niinistö ja rouva Jenni Haukio. Joonas Nordman ja Essi Hellén olivat kumpikin ilmiömäisiä luonnottoman tönkkönä presidenttiparina. Jakso oli rankoista piikeistään huolimatta kaikkea muuta kuin rienaava: se oli uljas kunnianosoitus sille, että elämme

valtiossa, jossa tällaisista puolipyhistä teemoistakin saa tehdä pelotta pilaa. Aamen!

59) Ihminen on onnettomin vähän yli nelikymppisenä, kertoi brittilehti Guardian. Uutinen viittasi tutkimukseen, jota varten oli seurattu 50 000 aikuisen elämää Australiassa, Britanniassa ja Saksassa. Ja taas tutkijat kertoivat, että onnellisuus elämän varrella noudattaa U-kirjaimen muotoista käyrää. Alussa ja lopussa menee hyvin. Välissä osuu pohjaan. Blaah.

Tutkimuksen selitykset olivat tuttuja: monella nelikymppisellä on liikaa töitä ja samaan aikaan huollettavanaan sekä pienet lapset että ikääntyvät vanhemmat. Nelikymppiselle omaa laatuaikaa edustaa kymmenminuuttinen matkalla markettiin. Silloin voi kuunnella farmarin stereoista täysillä Celine Dionin All By Myselfin. En vähättele ruuvipenkkiteodellisuutta, mutta keski-ikäisen ahdistukselle on myös syvällisempi selitys.

60) Vasta myöhemmin olen oppinut, että Ranskassa kyseisen kaupungin maine ei ole kovinkaan kummoinen. Harva on ollut uskoa korviaan, kun olen kertonut viettäneeni juuri Clermont-Ferrandissa yhden elämäni parhaimmista jaksoista. *”C’est un trou. Se on reikä.”*

Höpölopö. Minun muistoissani Clermont-Ferrand häilyy kauniina ja kullanhohtoisena. Tuon maagisen puolen vuoden aikana tapasin kaltaisiani opiskelijoita eri puolilta Eurooppaa, opin rutkasti ranskaa ja englantia, juoksin luennoilla, tanssin asuntolabileissä ja join liikaa halpaa punaviiniä. Yliopiston lomaviikkojen aikana kiersin uusien ystävieni kanssa maata sen kulmasta toiseen.

Esimerkkejä 58–60 yhdistää emfaattisuus: omana virkkeenään interjektiot saavat suuremman painoarvon kuin osana pidempää virkettä. Esimerkeissä toistuu vahva affekti: siinä missä esimerkki 58 on innostunut ja kannustava, 59 välittää tylsistynyttä suhtautumista ja 60 on vahva erimielisyyden ilmaus. Kaikki esiintymät sijoittuvat kappaleiden raja-asemiin, alkuun tai loppuun, ja kommentoivat vähintään edeltävää tekstinosaa. Olen alleviivannut esimerkeistä kommenttivirkkeiden ensisijaiset viittauskohteet. Esimerkki 58 viittaa anaforisesti edellä mainittuun: se huudahtaa hyväksyntänsä poliittiselle satiirille, jota kirjoittaja on käsitellyt edellä. Samalla se sinetöi kappaleen ja merkitsee näin topiikin päättyneeksi. Esimerkit 59 ja 60 viittaavat sekä taakse- että eteenpäin: taaksepäin siinä mielessä, että ne kommentoivat edeltävää virkettä ja eteenpäin siten, että ne ennakoivat toimittajan perustelevan affektisen kannanottonsa. Mielenkiintoista on, että esimerkeissä 58 ja 59 kommenttivirke sijoittuu edellisen kappaleen loppuun kun taas esimerkissä 60 se

aloittaa uuden kappaleen: tällä ei kuitenkaan vaikuta olevan suurta merkitystä tulkinnan tai referenssin kannalta, vaan se vaikuttaa enneminkin vahvistavan käsityksen, että kommenttivirkkeen viittauskohde voi olla samalla sekä anaforinen että kataforinen. Kahtaalle jakautuva viittaussuhde on kommenttivirkeissä ylipäänsä tyypillinen piirre: virkkeen nivoutuminen osaksi mennyttä ja tulevaa tekstiä on sidosteisuuden ja koheesion keino. Tarkastellaan vielä esimerkkiä 61, joka rinnastuu viittaussuhteeltaan esimerkin 60 tapaukseen.

61) EU:n maitokiintiöt poistuvat 2015, mutta tuleva markkinamyllerrys ei ole mitään verrattuna suomalaisten parhaillaan kärsimään kulttuurimyllerrykseen. Maitohyllyltä saa nykyään muutakin kuin "sinistä" ja "punaista", mikä kalvaa suomalaista järjestyksen- ja oikeudentuntoa. Mikä siinä on, kun kaksikaan eri maitoa ei enää suomalaisille riitä?

Hyvä kysymys, mutta väärä. Varsinainen ongelmahan piilee siinä, että maitotarjonnan laajeneminen voi tarttua myös muille aloille. Uhkana on, että tarjonta lisääntyy ja suomalaiset pakotetaan valitsemaan muuallakin kuin maitokaupassa.

Esimerkin kommenttivirus jakautuu kahtia: pilkkua edeltävä osa *Hyvä kysymys* viittaa edellisessä kappaleessa esitettyyn kysymykseen kun taas pilkun jälkeinen toteamus *mutta väärä* ohjaa lukijan huomiota jo seuraavaan kappaleeseen, jossa oletettavasti perustellaan, miksi kysymys on väärä. Virkettä voisi kuvailla ISK:n termin ”lausemaiseksi” (§ 872): sen syntaksi on lähellä perinteisen lauseen rakennetta. Sen voi rinnastaa ISK:n (§) verbittömiksi vakiintuneisiin *Hieno ajokki teillä* -tyyppisiin lauseisiin, joissa käytetään verbitöntä konstruktiota, jossa luonnehtivaa lauseketta seuraa habitiiviadverbiaali tai subjekti. Esimerkin 61 tapaus on monin tavoin rinnasteinen: siinä kommentoidaan käsillä olevaa, juuri esitettyä kysymystä (*Mikä siinä on, kun kaksikaan eri maitoa ei enää suomalaisille riitä?*) ja subjektikonstituenttia *kysymys* edeltää luonnehdinta *hyvä*. ISK:n (mp) esimerkit ilmiöstä ovat kuitenkin kaikki puhekielisiä: joissain tapauksissa verbittömät kommenttivirkkeet tuovatkin tekstiin puheenomaista sävyä – esimerkissä 61 keskeisempää tuntuu kuitenkin olevan verbittömän ilmaisun tyyllinen napakkuus tai iskeytyvyys.

Kommenttivirkeiden avulla kolumnisti tuo omat näkemyksensä, tuntemuksensa ja asenteensa osaksi tekstiä. Tyypillinen kommenttivirus on yksittäinen partitiivisijainen adjektiivi, mutta muunkin muotoisia kommenttivirkeitä

esiintyy runsaasti. Koska kommentointiin liittyy kommentoijan asenteen välittyminen, monet kommenttivirkkeet välittävät myös affektisia tulkintoja. Kommenttivirkkeet ovat tyypillisesti sekä taakse- että eteenpäin viittaavia, sillä kommentoidessaan edellä sanottua ne luovat odotusta tulevasta kommentin perustelusta.

5.6 Kysymys–vastaus-virkkeet

Kysymys–vastaus-virkkeet esiintyvät aina osana tekstissä esiintyvää kysymys–vastaus-muotoista ongelmaratkaisumallia (*problem–solution pattern*). Käsite on Hoeyn (1983: 81–83) ja kuvaa yhtä kulttuurisesti tavallisista tekstinjäsentymismalleista. Hoey (2001: 103, Mäntynen 2008: 65–66) kuvaa ongelmanratkaisumallin koostuvan kahdesta vaiheesta: aluksi esitetään ratkaisua vaativa tilanne tai ongelmallinen asia, jota seuraa tilanteen evaluaatio, joka on joko myönteinen tai kielteinen. Kielteinen evaluaatio merkitsee aina ongelman olemassaoloa, kun taas myönteinen evaluaatio esittää ratkaisun ongelmaan. Ongelmanratkaisumallilla on useita variaatioita ja alatyyppejä: tilanne ja sen evaluaatio voivat esimerkiksi esiintyä yhdessä virkkeessä ennemmin kuin yksitellen ja peräkkäin (Mäntynen 2008: 67). Toisaalta tilanteen kuvailu ja sen evaluaatio voivat olla useiden virkkeiden tai kappaleiden mittaisia tekstijaksoja. Kysymys vastaus-malli on niin ikään yksi ongelmanratkaisumallin alatyypeistä (Hoey 1983: 64).¹⁸

Kysymys–vastaus-malli rakentuu keskustelun kysymys–vastaus-vierusparin kaltaisen rakenteen varaan: tekstissä esitettyä suoraa kysymystä seuraa vastausvirke. Vierusparit ovat vuorovaikutuksen kiteyttämiä rakenteita, jotka koostuvat etu- ja jälkijäsenestä (ISK § 1197). Kysymys–vastaus-vieruspari on rakenteista selkein ja pisimmälle kiteytynein: ”[se] sijoittuu tiettyihin [keskustelun] kohtiin, etenkin avauksiin, tai palvelee tiettyjä tehtäviä kuten ohjaa keskustelun kulkua tai korjaa siinä ilmenneitä epäselvyyksiä” (mp, ISK § 1199). Ongelmanratkaisumallissa kysymysvirkettä voisi pitää vierusparin etujäsenenä ja vastausvirkettä sen jälkijäsenenä. Lisäksi kysymys- ja vastausvirkkeet toimivat

¹⁸ Kolumneissa käytetään monenlaisia ongelmanratkaisumallin alatyyppejä; kolumnin kokonaisrakenne koostaa myös usein ongelmanratkaisumallin mukaisen kuvion. Tässä työssä ja tässä alaluvussa tarkastelun kohteena ovat kuitenkin vain kysymys–vastaus-mallin virkkeet, sillä ne muodostavat merkittävän osan aineistoni verbittömistä virkkeistä.

yhteistyössä tekstin kulkua ohjaavana rakenteena kuten kysymykset keskustelussa; samalla ne ilmentävät funktiotaan siirtymävirkkeinä. Käsittelen seuraavaksi lähemmin kysymysvirkeitä, minkä jälkeen siirryn tarkastelemaan vastausvirkeitä. Kysymysvirkkeet ovat aina kysymysmuotoisia: tyypillisimmillään ne ovat yksittäisiä kysymyssanoja tai kysymyssanan ja partikkelin yhdistelmiä (*Miten? Ai mikä? Niin miksi?*), jotka esiintyvät jonkin ongelmaksi profiloitavan tilanteen kuvailun jälkeen. Näin kysymyssana toimii elementtinä, joka problematisoi tilanteen: Hoeyn ongelmanratkaisumallissa tällainen käyttö vastaisi siis ongelmallisen tilanteen esittelyä. Kysymysvirkkeen tehtävää voisi siis kuvata niinkin, että toimittaja asettaa sen avulla tekstilleen konkreettisen tiedonhakutehtävän (Makkonen–Craig 2005: 71, Mäntynen 2008: 65, alaviite): toimittaja etsii vastusta esittämäänsä kysymykseen. Esimerkissä 62 on tyypillinen tiedonhakuvirke.

62) Kulttuuriministeri Paavo Arhinmäki (vas) kertoi tällä viikolla haluavansa vahvistaa epäkaupallisen eurooppalaisen elokuvan asemaa Suomessa. Erinomaista! Vannoutuneena eurooppalaisena kannatan ehdottomasti eurooppalaista elokuvatuotantoa, etenkin jos sitä ei ole pakko mennä itse katsomaan.

Samaa mieltä ovat useimmat muutkin eurooppalaiset. EU:n 28 jäsenmaassa tehdään yhteensä yli tuhat elokuvaa vuodessa, mutta vain harva niistä nähdään kotimaansa ulkopuolella.

Ja miksiöhan?

Siksi, että eurooppalaiset pitävät eurooppalaisia elokuvia "hitaina ja raskaina". Asiasta kertoi EU-komission helmikuussa julkistama selvitys. Kyselyyn vastanneiden mielestä eurooppalaiset elokuvat ovat kieltämättä omaperäisiä ja ajatuksia herättäviä.

Omaperäisyys ei kuitenkaan takaa katsottavuutta eikä aina edes siedettävyyttä.

Kenessä on vika? Onko syy eurooppalaisessa elokuvayleisössä, joka ei osaa arvostaa oman mantereensa tuotantoa? Vai pitäisikö moittia kikkailevia ja hidassoutuisia elokuvantekijöitä? Vai onko varsinainen syntipukki sittenkin amerikkalainen elokuvateollisuus, joka on vuosikymmenten saatossa turruttanut eurooppalaisten aistit ja kulttuurinnälän?

Esimerkin 62 kaksi ensimmäistä alleviivattua kappaletta esittelevät ongelmallisen tilanteen: eurooppalaiset eivät katso eurooppalaisia elokuvia. Verbitön kysymysvirke *Ja miksiöhan?* yksilöi selvitettävän ongelman: kolumnisti haluaa

paljastaa syyt eurooppalaisen elokuvan huonon menestyksen takana. Tiedonhakuvirrettä seuraavassa alleviivatussa kappaleessa toimittaja esittää vastausta ongelmaan ja tarjoaa argumentin tueksi EU-komission selvitystä asiasta: tämä jakso koostaa vastaus- ja evaluaatio-osuuden. Ensimmäisestä ongelmanratkaisumallista kolumni etenee toiseen ongelmanratkaisukuvioon: viimeisen siteeratun kappaleen ensimmäinen virke *Kenessä on vika?* profiloi sitä edeltävän jakson ongelmallisen tilanteen esittelyksi ja yksilöi uuden ongelman: näin kolumni etenee päätelmästä toiseen. Ongelmanratkaisumalli mahdollistaakin läpinäkyvän argumentaation: kun kolumnisti esittää konkreettisia kysymyksiä ja vastaa niihin, lukijan on helppo seurata kirjoittajan ajatuskulkua. Kysyvien tiedonhakuvirkkeiden funktio tekstin sisäistä siirtymää osoittavina siirtymävirkkeinä on niin ikään läpinäkyvä: kysymys siirtää tarkastelun fokukseen uuden topiikin, esimerkin J tapauksessa elokuvien huono menestys ilmiönä siirtyy sivuun ja etualalle nousee huonon menestyksen syiden tarkastelu.

Kysymys tiedonhakuvirkkeen *Ja miksiköhän?* elliptisyydestä on puolestaan monimutkainen. Virkettä voisi toki pitää elliptisenä: tällöin ajatellaan, että kysymys viittaa suoraan edelliseen virkkeeseen *EU:n 28 jäsenmaassa tehdään yhteensä yli tuhat elokuvaa vuodessa, mutta vain harva niistä nähdään kotimaansa ulkopuolella* tai sen jälkimmäiseen lauseeseen. Verbittömän kysymyksen tulkittaisiin tällöin täydentyvän esimerkiksi muotoon *Ja miksiköhän vain harva niistä nähdään kotimaansa ulkopuolella?* Kun virkettä ja tekstikatkelmaa ajatellaan Hoeyn ongelmanratkaisumallin näkökulmasta, tilanne näyttäytyy kuitenkin erilaisena: ainakin koko verbitöntä virkettä edeltävä kappale – ja mahdollisesti osa myös ensimmäistä kappaletta – kuuluu ongelmanratkaisumallin jaksoon, joka kuvailee ongelmallisen tilanteen. Tästä näkökulmasta *Ja miksiköhän?* viittaa monen virkkeen kokonaisuuteen, josta tilannekuvaus muodostuu – ei vain tilannekuvauksen osana olevaan yksittäiseen virkkeeseen. Ongelmallisen tilanteen kuvaus tarjoaa ikään kuin laajan taustan, jota vasten *Ja miksiköhän?* tulkitaan. Näin ollen voisi ajatella, että verbitön virke viittaa sitä edeltäviin lauseisiin, vaikka kyseessä ei olekaan elliptinen suhde. Virke onkin osoitus aidon verbittömyyden ja elliptisyyden sijoittumisesta jatkumolle.

Kysymysvirkkeiden vastinparina toimivat vastausvirkkeet. Vastusvirkkeet ovat tyypillisesti lyhyitä kommentteja (*Tuskin, Kyllä, Ei ihan*) kysymysvirkkeen¹⁹ asettamaan kysymykseen: ne ovat siis aina reaktiivisia. Vastausvirkkeillä aloitetaan tekstissä ongelmanratkaisumalliin kuuluva evaluaatiojakso. Aineistossani ongelmanratkaisujakso alkaa tyypillisesti tilanteen kuvailulla, joka päättyy kysymysvirkkeeseen. Tämän jälkeen toimittaja esittää vastausvirkkeen avulla lyhyen vastuksen kysymysvirkkeen tiedusteluun ja aloittaa vastausta arvioivan tai perustelevan jakson. Esimerkissä 63 verbitön vastausvirke vastaa toimittajan suoraan kysymykseen.

63) Tulokset olivat johdonmukaiset kautta linjan. Suurin osa ihmisistä ei raportoinut saavansa heroiinista tai morfiinista minkäänlaista mielihyvää. Ne, jotka kokivat jonkinlaista mielihyvää, eivät maininneet mitään poikkeuksellisesta euforiasta.

Tavallisimmin raportoituja oireita olivat väsymys, sumuinen olo, huimaus, kutina ja pahoinvointi.

Olisiko euforian puute voinut johtua liian pienestä annostuksesta?
Tuskin. Sveitsiläiset tutkijat selvittivät asiaa harvinaisessa tutkimuksessa vuonna 2001. Siinä vapaaehtoisille annettiin korkeita annoksia ensin morfiinia, sitten heroinia. Eräs tutkimuksen löydöksistä oli se, miten heikko näiden aineiden euforiaa aiheuttava vaikutus oli – ja että annoskoon nostaminen vähensi euforian tunnetta.

Siteeratun katkelman viimeisen kappaleen aloittava kysymys hahmottuu tietoa hakevaksi virkkeeksi, johon toimittaja vastaa verbittömällä virkkeellä *Tuskin*, joka esittää hänen arvionsa ratkaisusta ongelmaan. Vastausvirkettä seuraa vastuksen perustelujen lähempi tarkastelu, jossa toimittaja motivoi päättelynsä tutkimustiedolla. Kuten monet muut verbittömät siirtymävirkkeet myös vastausvirkkeet ovat näin ollen viittaussuhteeltaan sekä anaforisia että kataforisia: ensisijaisesti ne ovat responsiivisia eli viittaavat anaforisesti kysymykseen, johon ne vastaavat – samalla ne kuitenkin ennakoivat perusteluja esittämälleen lyhytsanaiselle kannanotolle. Näin toimittajan ajattelu ja päätelmät tulevat jälleen selkeästi esille.

Siinä missä kysymysvirkkeen elliptisyys ei ole yksiselitteistä, vaan sijoittuu jatkumolle, vastausvirkkeet ovat määriteltävissä elliptisiksi sangen helposti.

¹⁹ Ongelmanratkaisumallin osana esiintyvä kysymysvirke ei välttämättä ole verbitön, vaikka siihen vastuksen tarjoava vastausvirke olisikin; samoin kysymysvirke voi olla verbitön ja vastausvirke lausemuotoinen.

Vastausvirkkeet vastaavat aina suoraan kysymykseen ja ovat siinä mielessä niin reaktiivisia kuin elliptisiäkin. Toisaalta on kyseenalaista, onko elliptisyys paras työkalu vastausvirkkeiden tarkasteluun. Keskustelunanalyysin käsitteistö, erityisesti vierusparin käsite, vaikuttaa pitävän sisällään selitysvoimaa myös kysymys- ja vastausvirkkeiden tapauksessa: koska vierusparit ovat vuorovaikutuksessa kiteytyneitä rakenteita, niitä ei välttämättä ole mielekästä tarkastella ensisijaisesti elliptisyyden näkökulmasta. Esimerkissä 64 (seuraavalla sivulla) esiintyy sekä verbittömiä kysymys- että vastausvirkkeitä, ja se ilmentää hyvin myös ongelmanratkaisumallin ja kysymys–vastaus-vierusparin samankaltaisuutta.

64) Macron on estoitta EU:n ja globalisaation kannattaja. Hänelle pulma ei ole komissio tai ”Bryssel”, vaan jäsenmaiden hallitusten kyvyttömyys löytää yhteinen sävel.

Kuka vastustaa yhteistyön tiivistämistä veropakolaisuuden torjumiseksi?
Vastaus: Luxemburg, Irlanti ja Malta. Miksi? Ne haluavat olla veroparatiiseja. Ei pulmana ole komission valta vaan sen heikkous – etenkin silloin, kun tärkeä päätös vaatii kaikkien jäsenmaiden yksimielisyyttä.

Kysymys–vastaus-virkkeet sijoittuvat usein rakenteensa vuoksi verbittömille virkkeille epätyypilliseen asemaan, kappaleen keskelle: tässä esitetyistä esimerkeistä 63 ja 64 sijoittuvat kappaleen keskelle. Erityisesti vastausvirkkeet ovat alttiita sijoittumaan kappaleen sisälle. Tästä huolimatta myös vastausvirkkeet aloittavat tekstissä uuden jakson tai topiikin: vastausvirkkeet aloittavat nimittäin aina ongelmanratkaisumallin evaluoivan jakson. On siis tärkeää huomata, että kappalejako ei välttämättä aina mukaile tarkasti tekstin jakoa toimintajaksoihin tai. Tältä kannalta kappaleen keskelle sijoittuvat verbittömät virkkeet tukevat edelleen käsitystä verbittömistä virkkeistä siirtymävirkkeinä, jotka jäsentävät tekstin topiikkia.

Kysymys–vastaus-virkkeiden avulla kolumnisti tekee läpinäkyväksi suorittamiaan tiedonhakutehtäviä. Samalla kun kysymys–vastaus-mallin virkkeet muistuttavat keskustelun vieruspareja, ne tuovatkin tekstiin selkeän rakenteen, jota lukijan on helppo seurata. Näin ne toimivat paitsi retoriikan myös selkeän argumentaation keinona.

5.7 Vetoamusvirkkeet

Vetoamusvirkkeet eroavat edellä esittelemistäni virketyypeistä siten, että vetoamusvirkkeiden toimintaa ei toteuteta tekstissä (Makkonen-Craig 2005: 154). Vetoamusvirkkeillä kirjoittaja kannustaa tekstinulkoiseen toimintaan: kirjoittaja vetoaa johonkin ulkoiseen tahoon ja esittää sille ehdotuksen. Vetoamuslauseita on aineistossani vain muutama: näissä tapauksissa ne toimivat kannanottoina ja toimintakehotuksina.

Esimerkki 65 on kolumnista, jossa kirjoittaja leikittelee ajatuksella perustaa suomalaisia sanontoja ja sananparsia havainnollistava teemapuisto.²⁰ Kolumnisti esittelee tekstissä suomalaisia idiomeja ja avaa niiden alkuperää Juha Kuisman aiheesta kirjoittaman kirjan avulla.

65) *Hippulat vinkuen*. Yhden selityksen mukaan hippulat olivat hevoskärryjen pinnoja, jotka suhisivat kovaa ajettaessa, Kuisma kirjoittaa. Tai sitten hippulat olivat ajelukärryjen koristetupsuja.

Moni on saanut kaverilleen *jauhot suuhun*. Se ei viittaa leivontaan vaan tilanteeseen, jossa kaksi miestä sahaa lankkuja metrien korkuisella sahapukkitelineellä. Toinen on ylhäällä pukilla, ja alasahuri joutuu työn edetessä hankalaan asentoon, kun hän sihtaa linjaa kasvot ylöspäin. Siinä ei parane puhua liikoja.

Kyllä näistä yhden teemapuiston rakentaisi, vaikkapa satavuotiaan Suomen kunniaksi. **Juha Kuisma konsultiksi!**

Esimerkin 65 lopun vetoamuslause on painokas: se sijoittuu kappaleen loppuun, minkä lisäksi lauseen lyhyys ja päättymisen huutomerkkiin korostavat toimittajan innostunutta asennoitumista. Esittämällä Kuismaa kuvitteellisen teemapuiston konsultiksi toimittaja osoittaa samalla arvostavansa Kuisman työtä idiomien parissa. Vetoamus suunnataan laajalle yleisölle, lukijoille tai leikillisesti kenelle tahansa, joka voisi tarttua ajatukseen teemapuiston perustamisesta.

Esimerkin vetoamusvirke kutsuukin lukijan leikittelemään mahdollisen ja mahdottoman rajamaille: visio *Takapajula*-nimisestä idiomiteemapuistosta on ensisilmäyksellä hullunkurinen ajatusleikki, jonka kirjoittaja kuitenkin kääntää mahdolliseksi esittämällä konsultiksi idiomien taustaa tutkinutta tosielämän henkilöä.

²⁰ Esimerkin kursiivi on alkuperäinen. Tarkasteltavan kielenaineksen tummennus ja alleviivaus ovat omia merkintöjäni.

Oven mahdolliseen maailmaan avaa myös vetoomusvirkeä edeltävän virkkeen konditionaalimuoto: ”*Kyllä näistä yhden teemapuiston rakentaisi*”, kolumnisti kiusoittelee lukijaa vakuuttamalla, että absurdi ajatusleikki voisikin olla todellisuutta. Tässä mielessä vetoomusvirke muistuttaa havainnollistusvirkeä: se värittää toimittajan visioimaa kuvaa sananparsien teemapuistosta. Toisaalta mikäli toimittaja on vakavissaan ehdottaessaan teemapuiston perustamista, kyseessä on hyvin prototyyppinen vetoomusvirke, jossa tekstinulkoiselle taholle esitetään emfaattinen kannanotto jonkin asian puolesta. Nähdäkseni kolumnin viihdyttävyyttä perustuu juuri sille, että kolumnisti esittää kutkuttavan suunnitelman teemapuistosta vain puoliksi leikillään: kolumnin alussa hän mainitsee toisen toimittajan, jolta ajatus teemapuistosta on peräisin, minkä lisäksi kirjoittaja on perehtynyt Kuisman teokseen idiomeista – kirjoittajan paneutuneisuus aiheeseen on omiaan luomaan vaikutelman, että kolumnisti pitää puistoa todellisena mahdollisuutena.

Kieliopillisesti vetoomusvirke *Juha Kuisma konsultiksi!* muistuttaa Västin (2012) tutkimia verbittömiä tapahtumanilmauksia. Kuten verbittömät tapahtumanilmaukset myös esimerkkivirke kuvaa dynaamista, muuttuvaa asiointilaa: semanttiselta rooliltaan *Juha Kuisma* hahmottuu muutoksen KOKIJAKSI, kun taas translatiivisijainen NP *konsultiksi* on muutoksen päätepiiste eli TULOS. Västin tapahtumanilmausten tavoin virke on myös aidosti verbitön: siitä ei ole elliptoitunut pois verbiainesta. Verbin lisääminen virkkeeseen tuottaa parafraaseja, ei synonymiteettiä: parafraaseiksi voisi ajatella passiivilauseen (*Otetaan Juha Kuisma konsultiksi!*) tai mahdollisesti myös modaalisen lauseen (*Juha Kuisma pitää laittaa konsultiksi!*). Passiivilauseen sopivuus rinnakkaisilmaisuksi ei sinänsä ole yllättävää, sillä se vahvistaa virkkeen yhteyden Makkonen-Craigin (2005) dialogisiin passiivilauseisiin, joita käytetään verbittömien virkkeiden tapaan siirtymälauseina. Esimerkin 65 ohella myös esimerkissä 66 on aidosti verbittömäksi luokiteltava vetoomusvirke. Esimerkki 66 on tekstistä, jossa kirjoittaja arvioi joulun televisio-ohjelma-antia.

66) Tavallisesti: Joulupukin kuuma linja. Anteeksi nyt vain, mutta tämän ohjelman parasta ennen -sesonki ajoittui lankapuhelinten kaudelle. Kun ainoa oikea pukki, Kosti Kotirantakin on poissa, viimeinenkin syy katsoa ohjelmaa on mennyt. Meno on mennyt muutenkin sangen jumalattomaksi: pukille voi nykyään laittaa meiliä. **Joku roti nyt!**

Tee toisin: Eittämättä korkealuokkaisessa Akvaariomestarit-realityssa (TV5) kaksi pulleaa, collegepaitaista amerikkalaismiestä rakentaa aattona kolmimetrisen laavasäiliön. Pakko saada tietää, mistä on kyse.

Esimerkissä 66 on paljon samankaltaisia piirteitä kuin aiemmassa esimerkissä 65. Molemmat sijoittuvat kappaleen loppuun ja päättyvät lisäksi huutomerkkiin, joka korostaa virkkeiden ekspressiivistä sävyä. Molemmat virkkeet ovat myös ensisijaisesti anaforisia: ne summaavat tai saattavat loppuun ajatuksen, joka on esitetty niitä edeltävässä tekstissä.

Esimerkin 66 virkkeeseen liittyy myös affektista sävyä: se päivittelee humoristisesti *Joulupukin kuuman linjan* rappiota. Humoristisuus ilmenee myös virkkeen kappalekontekstista: esimerkiksi ohjelman nykytilan ja sähköpostin käytön luonnehtiminen *sangen jumalattomaksi* on tulkittavissa leikittelyksi stereotypialla, jonka mukaan uusi sukupolvi ja moderni teknologia edustavat dekadenssia, jossa mikään ei enää ole pyhää. Kappaleen lopuksi toimittaja summaa ohjelma-arvionsa verbittömään vetoomusvirkkeeseen, jolla hän kääntyy vaatimaan kohtuutta ohjelmaan tehtyihin ja kenties vielä tehtäviin uudistuksiin. Vetoomus hahmottuu suunnatuksi ohjelman tekijöille: se ei ole suora toimintakehotus lukijalle. Lukijan näkökulmasta vetoomus tulkitaan ennen kaikkea paheksunnan osoitukseksi; ohjelma-arvion kontekstissa sen voi kuitenkin lukea myös kehotukseksi katsoa jotakin muuta. Seuraavassa kappaleessa kirjoittaja ehdottaakin toista ohjelmaa *Joulupukin kuuman linjan* tilalle.

Molemmat tässä esitetyt vetoomusvirkkeet muistuttavat joiltain osin myös kommenttivirkeitä. Etenkin viimeksi mainittu esimerkki 66 välittää voimakkaasti kirjoittajan affektia, ja myös edellä mainittu esimerkki 66 välittää toimittajan innostunutta suhtautumista. Koska vetoomusvirkkeillä vedotaan ulkoryhmään, todelliseen tai kuviteltuun ”heihin”, niissä hyödynnetään vaikuttamaan pyrkivän kielen keinoja: virkkeet ovat lyhyitä, iskeviä, huutomerkillisiä ja affektisuudessaan paatosta ilmaisevia. Tässä mielessä ne muistuttavat miltei iskulauseita.

6 Lopuksi

Tässä työssä olen pyrkinyt tarkastelemaan sanomalehtikolumneissa esiintyvien verbittömien virkkeiden keskeisiä ominaisuuksia. Pääpaino on ollut verbittömien rakenteiden tekstuaalisten diskurssitehtävien tunnistamisella ja kuvauksella kontekstissaan. Tämän ohella olen pyrkinyt tarkastelemaan myös verbittömien virkkeiden syntaktista rakentumista pääpiirteissään.

Lähdin analyysissani liikkeelle siitä huomiosta, että erilaiset verbittömät virketyypit ovat sangen tavallisia sanomalehtikolumnien kirjoitetussa kielessä: tulosteni mukaan jopa joka kolmannessa kolumnissa esiintyy vähintään yksi verbitön virke. Tästä huomiosta edeten ensisijaisena tavoitteenani on ollut kuvailla, mitä tarkoitusta tiuhaan esiintyvät verbittömät virkkeet palvelevat tekstikonteksteissaan. Analyysissani keskityinkin osoittamaan, kuinka verbittömillä virkkeillä tehdään kolumneissa tekstuaalisia tekoja ja kuinka ne nivoutuvat osaksi niin kolumnin argumentoivaa ja retorista rakennetta kuin kirjoittajan ja lukijan välistä vuorovaikutusta.

Peräti 71,2 % aineistoni 208 verbittömästä virkkeestä sijoittuu kappaleenraja-asemaan: kappaleen alkuun, loppuun tai omaksi kappaleekseen. Havainto on merkittävä ja osoittaa, etteivät verbittömät virkkeet ole ainoastaan varsin yleisiä kolumnikielessä, vaan ne myös hoitavat tekstin kulun kannalta keskeistä diskurssitehtävää: ne ovat tekstin taitekohtiin sijoittuvia topiikkia jäsenteleviä ja tekstiä sidostavia siirtymälauseita. Sellaisina niiden tehtävä on kuljettaa tekstin juonta eteenpäin ja välittää samalla lukijalle tietoa siitä, mihin suuntaan teksti etenee. Toisin sanottuna aineistoni verbittömät virkkeet toimivat lukijan ja kirjoittajan välisen vuorovaikutuksen keinona.

Verbittömien virkkeiden pääasiallinen diskurssitehtävä, tekstin topiikin jäsentäminen, voidaan jakaa edelleen muutamiin tarkemmin määriteltyihin tekstuaalisiin funktioihin. Työssäni olen jakanut verbittömät virkkeet viiteen eri päätyyppiin Makkonen-Craigin (2008: 69–70) analyysia soveltaen. Viisi analysoimaani päätyyppiä ovat yleisyytensä mukaan (1) topiikkivirkkeet, (2) kommenttivirusvirkkeet, (3) havainnollistusvirkkeet, (4) kysymys–vastaus-virkkeet sekä (5) vetoisuusvirkkeet. Jokainen virketyyppi toteuttaa kontekstissaan yhtä pääasiallista diskurssifunktiota: Siinä missä topiikkivirkkeillä indikoidaan kolumnin topiikin jatkuvuutta ja vaihdoksia, kommenttivirusvirkkeillä esitetään affektisia

kannanottoja ja mielipiteitä. Havainnollistusvirkkeillä puolestaan konkretisoidaan ja esitetään esimerkkejä, kun taas kysymys–vastaus-virkkeillä kirjoittaja esittää suoria kysymyksiä ja tarjoaa niihin vastauksia. Pienimmän ryhmän muodostavat vetoomusvirkkeet, joilla kirjoittaja kääntää katseensa tekstin ulkopuolelle ja lausuu vetoomuksen.

Työssäni kiinnitän huomiota myös siihen, että kolumnien verbittömät virkkeet ovat kieliopilliselta muodoltaan hyvin moninaisia: aineistossani esiintyy muun muassa vapaita NP:itä, itsenäisiä adjektiivilausekkeita ja argumenttirakenteista koostuvia paikanilmauksia. Jatkotutkimuksessa voitaisiinkin selvittää lähemmin erityyppisten verbittömien rakenteiden semanttisia ja syntaktisia eroja, yhtäläisyyksiä ja ominaispiirteitä. Erityisen mielenkiintoista olisi saada lisätietoa verbittömistä rakenteista, joiden muoto ja funktio lankeavat yksiin. Myös verbittömien rakenteiden levikkiä eri tekstilajeissa tulisi kartoittaa entistä kattavammin. Lisäksi (finiitti)verbittömyyden ja yksittäisten verbittömien rakenteiden oppihistoria tarjoaa runsaasti jatkotutkimuksen aiheita.

Aivan työni alussa kuvasin, kuinka infiniittiset ja verbittömät rakenteet ovat käyneet läpi pitkän murrosiän kielitieteellisen tarkastelun kohteina: siinä missä (finiitti)verbittömyyttä on varhaisessa fennistisessä tutkimuksessa pidetty toissijaisena ja epäitsenäisenä ilmiönä, nykytutkimuksessa itsenäiset infiniitit, vapaat NP:t ja muut verbittömät rakenteet nousevat entistä enemmän esille itsenäisinä konstruktioina, joilla on omat merkityksensä ja omat käyttötarkoituksensa. Finiittiverbittömiä konstruktioita ei fennistisessä tutkimuksessa enää oletusarvoisesti pidetä vajaina rakenteina, joista verbi ”puuttuu”, vaan ne nähdään kielen itsenäisinä rakenneosina, joilla on oma merkityspotentialinsa.

Tämä työ pyrkii osaltaan vahvistamaan kuvaa verbittömistä rakenteista produktiivisena ja merkityksellisenä suomen kielen resurssina. Valitessaan käyttöönsä verbittömiä ja infiniittisiä rakenteita kielenkäyttäjät tulevat samalla osoittaneeksi, että finiidisten lauseiden ohella myös (finiitti)verbittömät rakenteet kantavat mukanaan omanlaisiaan sävyjä, merkityksiä ja tyyliä. Kielellisen ilmaisuuden avaruus ei siis ole finiidinen.

Aineisto

AALTO, MAIJA 2013: Kielletään maahanmuuttajataustaisuus. – *Helsingin Sanomat*, 8.12.2013. <http://www.hs.fi/kotimaa/Kielletään+maahanmuuttajataustaisuus/a1386212199155> (12.12.2013).

AALTO, MAIJA 2017: Pitäkää maailmanne, lähden pois. – *Helsingin Sanomat*, 13.4.2017. <http://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005169332.html> (2.6.2017).

AALTO, MAIJA 2017: Näin ei-saamelaiden kannattaa kommentoida saamelaiden pukuja. – *Helsingin Sanomat*, 4.5.2017. <http://www.hs.fi/elama/art-2000005195372.html> (2.6.2017).

BJÖRKHOLM, SUSANNE 2015: Velka on välttämättömyys – pankkien kannustimet ovat perverssejä. – *Helsingin Sanomat*, 30.11.2015. <http://www.hs.fi/tiede/a1448605222413> (30.1.2016).

ELORANTA, VILLE 2014: Epätyypillisiä toimittajia. – *Helsingin Sanomat*, 25.2.2014. <http://www.hs.fi/kotimaa/Epätyypillisiä+toimittajia/a1393279703737> (25.2.2014).

FRIMAN, LAURA 2015: Luonnottoman tönköt Niinistö ja Haukio, Sakari Kuosmasen traumaattinen Finlandia-tulkinta – Tämä terävä ja törkeä Putous-jakso saattoi jäädä kauden parhaaksi. – *Nyt-liite*, 9.12.2015. <http://nyt.fi/a1449628556013> (30.1.2016).

FRIMAN, LAURA 2015: Nämä asiat tekivät tv:n katsomisesta vaikeinta tänä vuonna. – *Nyt-liite*, 16.12.2015. nyt.fi/a1450233285618 (30.1.2016).

FRIMAN, LAURA 2015: Vähän erilaiset vinkit jouluaatolle, olkaa hyvä! – *Nyt-liite*, 23.12.2015. nyt.fi/a1450837917794 (6.1.2016).

HAAHTI, TAINA 2014: Jätin palkkatyön ja ryhdyin kirjailijaksi. – *Helsingin Sanomat*, 26.1.2014. <http://www.hs.fi/tyoelama/Kolumni+Jätin+palkkatyön+ja+ryhdyin+kirjailijaksi/a1390689254309> (20.2.2014).

HAKALA, PEKKA 2015: Ärsyttäminen on Venäjällä kuin ammatti. – *Helsingin Sanomat*, 29.11.2015. <http://www.hs.fi/sunnuntai/a1448604593226> (30.1.2016).

HAKALA, PEKKA 2015: “Skandaalien kuningatar” vaihtoi leiriä Venäjällä. – *Helsingin Sanomat*, 12.12.2015. <http://www.hs.fi/ulkomaat/a1449816909509> (30.1.2016).

HAKALA, PEKKA 2015: Venäjä odottaa kuumaa kesää. – *Helsingin Sanomat*, 18.4.2017. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000005171993.html> (2.6.2017).

HAKOLA, TERO 2015: Olympiastadionin kierrätys on vuoden urheiluteko. – *Helsingin Sanomat*, 8.12.2015. <http://www.hs.fi/urheilu/a1449472052058> (30.1.2016).

HEIKKA, TANELI 2015: Journalismin kriittisyydestä on tullut verho kyynisyydelle ja riidankylvölle. – *Helsingin Sanomat*, 3.12.2015. <http://www.hs.fi/ulkomaat/a1449114751658> (30.1.2016).

HEIKKA, TANELI 2016: Missä ovat sananvapauden juhlat 2016? Kuvittelen tietäväni tien, jota kannattaa kulkea. – *Helsingin Sanomat*, 2.1.2016. <http://www.hs.fi/kotimaa/a1451533046682> (6.1.2016).

HEINIVAHO, TARJA 2017: Koiran ja lasten nimet pitääkin sekoittaa. – *Helsingin Sanomat*, 26.3.2017. <http://www.hs.fi/metro/kolumnit/art-2000005143243.html> (2.6.2017).

HEINIVAHO, TARJA 2017: Kaikki jämähtävät johonkin, mutta miksei niin saisi käydä? – *Helsingin Sanomat*, 21.4.2017. <http://www.hs.fi/metro/kolumnit/art-2000005178954.html> (2.6.2017).

HÄMEEN-ANTTILA, JAAKKO 2017: Sähköiset järjestelmät ovat upeita työkaluja – sähköiset vaalit ovat kuitenkin jo ajatuksena susi. – *Helsingin Sanomat*, 27.3.2017. <http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005144160.html> (2.6.2017).

ISOMÄKI, RISTO 2015: Aerogeeli on ihmeaine, josta voi alkaa teknologinen vallankumous. – *Helsingin Sanomat*, 18.11.2015. <http://www.hs.fi/tiede/a1447828686032> (6.1.2016).

JOKELAINEN, JARKKO 2015: Jouluhittiä tavoittelevat kaikki, jotka kehtaavat. – *Helsingin Sanomat*, 9.12.2015. <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1449550902325> (6.1.2016).

JOKINEN, PAULI 2017: Itsenäisyyden synty ei näy Helsingissä. – *Helsingin Sanomat*, 11.4.2017. www.hs.fi/metro/kolumnit/art-2000005166272.html (2.6.2017).

JUNKKARI, MARKO 2017: Tänään on kansanvallan juhlapäivä – joten on aika puhua kortsuista. – *Helsingin Sanomat*, 9.4.2017. www.hs.fi/junkkari/art-2000005163022.html (2.6.2017).

KAARO, JANI 2014: Addiktiot ovat korvikkeita hengen köyhyydelle. – *Helsingin Sanomat*, 17.2.2014. <http://www.hs.fi/tiede/Kolumni+Addiktiot+ovat+korvikkeita+hengen+köyhyydelle/a1392605099085?jako=e89f51138b1680de911233d552a4edc2&ref=og-url&sivu=1> (20.2.2014).

KALLIOKOSKI, MATTI 2015: Yksipuoluemaassakin vallanpitäjä huolestuu, jos huono ilma tekee kadunmiehen tyytymättömäksi. – *Helsingin Sanomat*, 7.4.2017. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000005159281.html> (2.6.2017).

KALLIONPÄÄ, KATRI 2015: Appijuppi tuli jouluksi kotiin. – *Helsingin Sanomat*, 13.12.2015. <http://www.hs.fi/koti/a1449803705582> (30.1.2016).

KANGASNIEMI, SANNA 2014: Terveisiä sivistyskaupungista: Helsinki, olet kirjastoluuseri. – *Nyt-liite*, 19.2.2014. <http://nyt.fi/a1305789215720?ref=hs-hitaat-a-1> (20.2.2014).

KANGASNIEMI, SANNA 2017: Ystävä järjesti minut sokkotreffeille Mark Duplassin kanssa. – *Helsingin Sanomat*, 1.5.2017. <http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005190250.html> (2.6.2017).

KARILA, JUHANI 2016: Jotkut asiat kuuluvat telkkariin. – *Helsingin Sanomat*, 3.1.2016. <http://www.hs.fi/radiotelevisio/a1451446108166> (6.1.2016).

KERVINEN, ELINA 2014: Saako koulu tuottaa voittoa? – *Helsingin Sanomat*, 10.2.2014. <http://www.hs.fi/ulkomaat/Saako+koulu+tuottaa+voittoa/a1391921773092> (20.2.2014).

KINNUNEN, ALEKSI 2017: Kendrick Lamarin albumi oli pääsiäisen ja koko laimean popkevään pelastus. – *Helsingin Sanomat*, 18.4.2017. <http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005175381.html> (2.6.2017).

KONSTIG, JOONAS 2014: Lisäaineet likaavat kehon temppeliä. – *Helsingin Sanomat*, 24.2.2014. <http://www.hs.fi/ruoka/Lisäaineet+likaavat+kehon+temppeliä/a1393209115405?ref=hs-hitaat-e-8> (24.2.2014).

KORKMAN, SIXTEN 2017: Ranskan presidentinvaalit ovat Suomelle tärkeämmät kuin omamme. – *Helsingin Sanomat*, 22.4.2017. www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005181139.html (2.6.2017).

KUOKKANEN, KATJA 2015: Jouluna on rankkaa olla köyhän perheen lapsi – siitä voisi puhua lelukatalogin äärellä. – *Helsingin Sanomat*, 17.12.2015. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1450245132353> (6.1.2016).

LEHTONEN, VELI-PEKKA 2017: Tämän opin Suomesta, kun näin tv-sarjan kammottavasta teloitustajasta kaukana Chilessä. – *Helsingin Sanomat*, 9.5.2017. <http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005201884.html> (12.1.2018).

LIIKANEN-RENGER, HELENA 2017: Suomalainen ajattelee, että lenkki räntäsateessa tekee ihmisestä paremman – mutta mitä jo poikkeaisitkin lenkkipolulta kahville? – *Helsingin Sanomat*, 7.4.2017. <http://www.hs.fi/elama/art-2000005178894.html> (2.6.2017).

LIIKANEN-RENGER, HELENA 2017: Moni suomalaisnainen ajautuu ulkomailla tahtomattaan kotiäidiksi – Voisiko kotiäitikokemusta oikeasti hyödyntää urallaan? – *Helsingin Sanomat*, 21.4.2017. <http://www.hs.fi/elama/art-2000005178894.html> (2.6.2017).

LIIKANEN-RENGER, HELENA 2017: Erasmus-vaihto on muuttanut miljoonien elämän – Toivottavasti tämä mahdollisuus ei häviä tulevaisuuden nuorilta. – *Helsingin Sanomat*, 5.5.2017. <http://www.hs.fi/elama/art-2000005197507.html> (2.6.2017).

LYYTINEN, JAAKKO 2015: Tässä on todellinen syy keski-ikäisen ahdistukseen. – *Helsingin Sanomat*, 3.12.2015. <http://www.hs.fi/elama/a1449033913464> (6.1.2016).

LÄHTEENMAA, JAAKKO 2014: Valtion kustantamat sapattivapaat ovat hyvä säästökohde. – *Helsingin Sanomat*, 25.1.2014. <http://www.hs.fi/kotimaa/Valtion+kustantamat+sapattivapaat+ovat+hyvä+säästökohde/a1390607211925?ref=hs-art-new-1> (25.1.2014).

MAHLAMÄKI, HANNA 2017: Isänmaallisuuden vahvistaminen oli ennen koulujen äidinkielenopetuksen tavoite ja lukeminen poliittista. – *Helsingin Sanomat*, 30.4.2017. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000005191752.html> (2.6.2017).

MALKAVAARA, LAURI 2014: Suomalaisen urheilun sankari on Kari-Pekka Kyrö. – *Helsingin Sanomat*, 11.2.2014. <http://www.hs.fi/urheilu/Suomalaisen+urheilun+sankari+on+Kari-Pekka+Kyrö/a1392009919964> (20.2.2014).

MERILÄINEN, REETTA 2014: Apupakettien silkkileningit toivat tärkeän viestin. – *Helsingin Sanomat*, 18.2.2014. <http://www.hs.fi/kotimaa/Apupakettien+silkkileningit+toivat+tärkeän+viestin/a1392614779204> (20.2.2014).

MERILÄINEN, ROSA 2014: Poikia potkitaan kohti tunnekylmää miehuutta. – *Helsingin Sanomat*, 4.2.2014. <http://www.hs.fi/elama/Poikia+potkitaan+kohti+tunnekylmää+miehuutta/a1391480541954> (10.2.2014).

MERILÄINEN, ROSA 2017: Suomalaisessa kulttuurissa on erikoinen piirre – Kun tragediaan lisää ryypiskelyn, se muuttuu heti hauskaksi. – *Helsingin Sanomat*, 9.5.2017. <http://www.hs.fi/elama/art-2000005202674.html> (10.1.2018).

MANSIKKA, OSSI 2017: EU:ta tarvitaan, kun maailmalla tapahtuu kummia. – *Helsingin Sanomat*, 28.3.2017. <http://www.hs.fi/metro/kolumnit/art-2000005145447.html> (2.6.2017).

METSO, JANNE 2014: Olemme parempia opettajia kuin ruotsalaiset. – *Helsingin Sanomat*, 12.4.2017. www.hs.fi/metro/kolumnit/art-2000005167789.html (2.6.2017).

MIETTINEN, ANSSI 2017: ”Ajaa käärmettä pyssyyn” – Vanhoista sanonnoista saisi helposti teemapuiston. – *Helsingin Sanomat*, 2.4.2017. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000005152937.html> (2.6.2017).

MIKKONEN, MINTTU 2017: Miksi ministeri pelkää vegaania? – *Helsingin Sanomat*, 3.4.2017. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000005153675.html> (2.6.2017).

MYKKÄNEN, PEKKA 2014: Perhe kuin Baabelin torni. – *Helsingin Sanomat*, 11.2.2014. <http://www.hs.fi/sunnuntai/Perhe+kuin+Baabelin+torni/a1391836808976?sivu=1> (20.2.2014).

NIEMELÄ, KYÖSTI 2015: Bändäri rakastuu hyvästä syystä. – *Helsingin Sanomat*, 17.12.2015. <http://www.hs.fi/elama/a1450244509306> (6.1.2016).

NISKAKANGAS, TUOMAS 2014: Kaikki katseet Hillaryssa. – *Helsingin Sanomat*, 17.2.2014. <http://www.hs.fi/ulkomaat/Kaikki+katseet+Hillaryssa/a1392525671502> (20.2.2014).

NORONEN, PAULA 2013: Joulukinkku nännissä opettaa empatiaa. – *Helsingin Sanomat*, 12.12.2013. <http://www.hs.fi/elama/Joulukinkku+nännissä+opettaa+empatiaa/a1386748216600?ref=hs-hitaat-e-4> (12.12.2013).

NORONEN, PAULA 2015: Nössöprinsessat vaihtoon. – *Helsingin Sanomat*, 24.12.2015. <http://www.hs.fi/elama/a1450838626143> (30.1.2016).

NOUSIAINEN, REETTA 2017: Nykyihminen etsii aitoutta ja löytää sen 50-luvulta – mutta miksi juuri sieltä? – *Helsingin Sanomat*, 30.4.2017. <http://www.hs.fi/koti/art-2000005189378.html> (2.6.2017).

NYKÄNEN, ANNA-STINA 2015: Jouluaupair on paras, mutta au pairina olemista ei Suomessa lasketa työksi. – *Helsingin Sanomat*, 13.12.2015. <http://www.hs.fi/sunnuntai/a1449810884505> (6.1.2016).

NYKÄNEN, ANNA-STINA 2016: Näitä joulumuistoja ei jaeta somessa. – *Helsingin Sanomat*, 3.1.2016. <http://www.hs.fi/sunnuntai/a1451447148196> (6.1.2016).

NYKÄNEN, ANNA-STINA 2017: Kela jätti köyhät ilman rahaa ja lääkkeitä – miksi se ei ole hätätila? – *Helsingin Sanomat*, 4.4.2017. <http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005155031.html> (2.6.2017).

NYKÄNEN, ANNA-STINA 2017: Elämässä pitää olla oma hillosilmä. – *Helsingin Sanomat*, 16.4.2017. <http://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000005165153.html> (2.6.2017).

OKSANEN, ANNUKKA 2015: Ryhdy sijoittaja-aktivistiksi – paranna maailmaa ostamalla osakkeita. – *Helsingin Sanomat*, 12.12.2015. <http://www.hs.fi/raha/a1449544185975> (6.1.2016).

PAJARI, KATRIINA 2015: Taksikuski ehdotti seksiä – ”Kunpa kuljettajat ymmärtäisivät pitää turpansa kiinni.” – *Helsingin Sanomat*, 13.12.2015. <http://www.hs.fi/sunnuntai/a1449804703872> (6.1.2016).

PAULAVAARA, PÄIVI 2015: Meillä syötiin valmislaatikoita – kiitos siitä, äiti. – *Helsingin Sanomat*, 24.12.2015. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1450850506492> (6.1.2016).

PELLI, PETJA, 2015: Ilmastosopua voi verrata työpaikan kahvikassaan. – *Helsingin Sanomat*, 30.12.2015. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1451367035087> (6.1.2016).

PETÄJÄ, JUKKA 2015: Jonathan Franzenin kirjassa Facebook ja Twitter ovat pelottavampia kuin NSA:n urkinta. – *Helsingin Sanomat*, 30.12.2015. <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1451366116562> (6.1.2016).

PIETINEN, KIMMO 2016: Helsingin kasvusuunnitelmat perustuvat autoilun rajoittamiseen. – *Helsingin Sanomat*, 2.1.2016. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1451620079997> (6.1.2016).

PIHA, KIRSI 2013: Miksi miehillä ihaillaan käytöstä, jota naisilla halveksutaan? – *Helsingin Sanomat*, 11.12.2013. <http://www.hs.fi/elama/Miksi+miehillä+ihaillaan+käytöstä+jota+naisilla+halveksutaan/a1386728788654> (12.12.2013).

RAEVAARA, TIINA 2015: Jos rahalla saisikin vaikennevan taiteilijan: Apurahaa nauttivan kirjailijan ei pidä pysyä nöyränä. – *Helsingin Sanomat*, 22.12.2015. <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1450672036480> (6.1.2016).

RANTALA, JANNA 2017: Vauvakirjat keskittyvät aivan väärin asioihin – hampaiden puhkeamisen sijaan kannattaisi kytätä mielen kehitystä. – *Helsingin Sanomat*, 6.4.2017. www.hs.fi/elama/art-2000005157851.html (2.6.2017).

RANTALA, RIKU 2013: Pilkunjyystö pilaa kesälomat Suomessa. – *Helsingin Sanomat*, 10.6.2013. <http://www.hs.fi/matka/Pilkunjyysto+pilaa+kesalomat+Suomessa/a1370588621524> (12.12.2013).

RANTANEN, MISKA 2015: Sankaritarinaa etsimässä. – *Helsingin Sanomat*, 27.12.2015. <http://www.hs.fi/radiotelevisio/a1450842613884> (30.1.2016).

REHN, ALF 2016: Juopon maailmankuva on ääritaloudellinen. – *Helsingin Sanomat*, 2.1.2016. <http://www.hs.fi/raha/a1451366002620> (6.1.2016).

RUUKKI, JUKKA 2017: Kutosen ja ysin koulut. – *Helsingin Sanomat*, 6.4.2017. www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000005157694.html (2.6.2016).

RÄISÄNEN, KARI 2015: Matkalla maailmalle. – *Helsingin Sanomat*, 31.12.2015. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1451453260497> (6.1.2016).

SAARIKOSKI, SASKA 2013: Japanilainen seksikilpailu ohitti eläkepomojen edut. – *Helsingin Sanomat*, 24.11.2013. <http://www.hs.fi/kotimaa/Japanilainen+seksikilpailu+ohitti+eläkepomojen+edut/a1385181800251> (12.12.2013).

SAARIKOSKI, SASKA 2015: Ei ole monta yhtä surullista näkyä kuin suomalainen poliisi mellakkavarusteissa. – *Helsingin Sanomat*, 27.12.2015. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1451103551008> (30.1.2016).

SEPPÄNEN, PEKKA 2015: Kuukausipalkkatyön katoamisen ennustajat ovat niin yksimielisiä, että ovat luultavasti väärässä. – *Helsingin Sanomat*, 13.12.2015. <http://www.hs.fi/ura/a1449810521176> (30.1.2016).

SILFVERBERG, ANU 2014: Kohtu koetuksella: mäkihyppy tiivistää naisten kamppailut aina ja kaikkialla. – *Nyt-liite*, 9.2.2014. <http://nyt.fi/a1305785067155> (20.2.2014).

SILFVERBERG, KALLE 2017: Historiallinen hetki Helsingissä. – *Helsingin Sanomat*, 9.4.2017. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000005162940.html> (2.6.2017).

SIPILÄ, ANNAMARI 2014: Suomalaiset kärsivät kun maitoja on liikaa. – *Helsingin Sanomat*, 2.2.2014. <http://www.hs.fi/sunnuntai/Suomalaiset+kärsivät+kun+maitoja+on+liikaa/a1391232876725> (20.2.2014).

SIPILÄ, ANNAMARI 2014: Eurooppalaisen elokuvan valtvoja ovat hitaus ja raskaus. – *Helsingin Sanomat*, 23.2.2014. <http://www.hs.fi/sunnuntai/Eurooppalaisen+elokuvan+valtvoja+ovat+hitauks+ja+raskaus/a1393047579144> (23.2.2014).

SIPILÄ, ANNAMARI 2015: Saunan tilaaminen Suomesta ei onnistunut – Miksi suomalainen ei halua tehdä rahaa? – *Helsingin Sanomat*, 29.11.2015. [tp://www.hs.fi/sunnuntai/a1448602047062](http://www.hs.fi/sunnuntai/a1448602047062) (6.1.2016).

TYPPÖ, JUHO 2017: The Leftovers on HBO:n paras sarja koskaan, vaikkeet ole välttämättä siitä edes kuullut – viimeinen kausi on käynnissä, ja näistä syistä kannattaa nyt viimeistään tutustua. – *Nyt-liite*, 3.5.2017. <http://www.hs.fi/nyt/art-2000005194877.html> (2.6.2017).

UTRIAINEN, JENNI 2017: Kelassa tarvittaisiin nyt äidin neuvoja. – *Helsingin Sanomat*, 7.4.2017. <http://www.hs.fi/metro/kolumnit/art-2000005160602.html> (2.6.2017).

UTRIAINEN, JENNI 2017: Liian moni joutuu nettiin vastoin tahtoaan. – *Helsingin Sanomat*, 28.4.2017. <http://www.hs.fi/metro/kolumnit/art-2000005189045.html> (2.6.2017).

UUSITUPA, ISMO 2017: Video hylkäisi Ronaldon maalin – pitäisikö avustavat erotuomarit jo päästää piinasta? – *Helsingin Sanomat*, 24.4.2017. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000005182476.html> (2.6.2017).

VASANTOLA, SATU 2014: Koulukiusaajan vanhempi: ota oppia yritysjohtajalta. – *Helsingin Sanomat*, 15.2.2014. <http://www.hs.fi/kotimaa/Koulukiusaajan+vanhempi+ota+oppia+yritysjohtajalta/a1392367110534> (20.2.2014).

VASANTOLA, SATU 2017: Naiset jyrätään kokouksissa, mutta siihen on ratkaisu. – *Helsingin Sanomat*, 13.4.2017. www.hs.fi/ura/art-2000005167986.html (2.6.2017).

VEHVILÄINEN, PEKKO 2015: Aikuisen on helppo syyttää lasta liiallisesta pelaamisesta, vaikka tietokonepeleissä on paljon hyvääkin. – *Helsingin Sanomat*, 14.12.2015. <http://www.hs.fi/tekniikka/a1450059992314> (30.1.2016).

VEHVILÄINEN, PEKKO 2017: Kuntien työntekijät voivat pahoin, ja siihen palaa tolkkottomasti rahaa – valtuutetut, kuntien ylimmät päättäjät, toimikaa! – *Helsingin Sanomat*, 17.4.2017. <http://www.hs.fi/teknologia/art-2000005173281.html> (30.1.2016).

VILJANEN, KAISA 2015: Ikävä virasto unohti kertoa, miten tärkeä se on. – *Helsingin Sanomat*, 5.12.2015. <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1449204605008> (2.6.2016).

VILJANEN, KAISA 2015: Hyvästi ankeat kurkkupurkit! Sairaalassa taide voi olla maljakkoja kasvattava puu. – *Helsingin Sanomat*, 19.12.2015. <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1450418639158> (6.1.2016).

YLÄJÄRVI, ERJA 2017: Innovaatioista puhutaan paljon, mutta muutos syntyy helpomminkin: tekemällä vähän paremmin kuin ennen. – *Helsingin Sanomat*, 29.4.2017. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000005190095.html> (2.6.2017).

Lähteet

AUTIO, VELI MATTI 1998: Emil Nestor Setälä. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. URN:NBN:fi-fe20051410.

ALHO, IRJA & KAUPPINEN, ANNELI 2009: *Käyttökielioppi*. Helsinki: SKS.

GIVÓN, TALMY 1990: *Syntax. A functional-typological introduction*. Vol. II. John Benjamins: Amsterdam.

HAKULINEN, AULI 1978: Nollien syntaksia. – *Rakenteita. Juhlakirja Osmo Ikolan 60-vuotispäiväksi 6.2.1978* s. 233–253. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 6. Turku.

HAKULINEN, AULI 2008: Mitä kielioppi kertoo? – Onikki-Rantajääskö, Tiina & Siirainen, Mari (toim.) *Kieltä kohti* s. 268–285. Otava: Otavan kirjapaino.

HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 350. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

HANKALA, MARI 1994: Helsingin Sanomien kuvatekstit. Havaintoja kuvatekstien rakenteesta, luettavuudesta, tehtävistä sekä suhteesta kuvaan. Pro gradu -tutkielma.

HEIKKILÄ, ELINA 2006: *Kuvan ja tekstin välissä. Kuvateksti uutiskuvan ja lehtijutun elementtinä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1065. Helsinki: SKS.

HELASVUO, MARJA-LIISA 2001: *Syntax in the Making: The Emergence of Syntactic Units in Finnish Conversation*. Amsterdam: Benjamins.

HIIDENMAA, PIRJO 2003: *Suomen kieli – who cares?* Helsinki: Otava.

HOEY, MICHAEL 1983: *On the surface of discourse*. George Allen & Unwin: London.

HOEY, MICHAEL 2011: *Textual interaction. An introduction to written discourse analysis*. Routledge: London.

HOPPER, PAUL 1988: Emergent Grammar and the a priori grammar postulate. – Deborah Tannen (toim.) *Linguistics in context. Connecting observation and understanding* s. 117–134. Advances in discourse processes XXIX. Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation.

HÄKKINEN, KAISA 1993: Suomen kielen tutkimus kansallisen diktatuurin kourissa. – Heikki Ylikangas (toim.) *Vaikea totuus. Vuosi 1918 ja kansallinen tiede* s. 18–45. Helsinki: SKS.

ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: SKS.

KARJALAINEN, MERJA 2010: Näin ollen. – *Kielikello* 2/2010.

KARLSSON, FRED 1975: Fennistiikan tieteenparadigmasta ja sen ohjausvaikutuksesta. – *Virittäjä* 2/1975, s. 179–193.

KARLSSON, FRED 2004: *Yleinen kielitiede*. Helsinki: Yliopistopaino.

KARLSSON, FRED 2012 [1994]: *Yleinen kielitiede*. Uudistettu laitos. Tallinna: Gaudeamus.

KETTUNEN, LAURI 1936: *Suomen kielioppi*. Toinen, täydennetty painos. Porvoo: WSOY.

KOTILAINEN, LARI 2007: *Kiellon lumo. Kieltoverbitön kieltokonstruktio ja sen kiteytyminen*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden Seura.

KOTILAINEN, LARI 2008: Englanti suomenkielisissä chat-keskusteluissa. – Onikki-Rantajääskö, Tiina ja Siirainen Mari (toim.) *Kieltä kohti* s. 128–144. Keuruu: Otava.

LANGACKER, RONALD W. 2002: *Concept, image, and symbol. The cognitive basis of grammar*. Mokuton de Gruyter: Berlin.

LANGACKER, RONALD W. 2008: *Cognitive grammar. A Basic introduction*. Oxford: Oxford University Press.

LARJAVAARA, MATTI 1990: *Suomen deiksis*. Helsinki: SKS.

LAURY, RITVA 1996: Sen kategoriasta – onko suomessa jo artikkeli? – *Virittäjä* 2/1996, s.162–181.

LEINO, PENTTI 1991: *Lauseet ja tilanteet: suomen objektin ongelmia*. Helsingin yliopisto.

Luetelma. *Verkko-Kielikello* 2/2006. <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=1693> (29.8.2016).

MAAMIES, SARI 1995: Pilkku. *Verkko-Kielikello* 3/1995. <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=281> (29.8.2016).

MAKKONEN-CRAIG 2005: *Toimittajan läsnäolo sanomalehtitekstissä. Näkökulmia suomen kielen dialogisiin passiivilauseisiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

MÄNTYNEN, ANNE 2003: *Miten kielestä kerrotaan. Kielijuttujen retoriikkaa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 9926. Helsinki: SKS.

MÄNTYNEN, ANNE & SHORE, SUSANNA 2008: Tekstilajien lumo. – Onikki-Rantajääskö, Tiina ja Siirainen Mari (toim.) *Kieltä kohti* s. 24–33. Keuruu: Otava.

SEARLE, JOHN R. 1979: *Expression and meaning. Studies in the theory of speech acts*. Cambridge: Cambridge University Press.

SETÄLÄ, E. N. 1966 [1880]: *Suomen kielen lauseoppi*. Viidestoista painos. Helsinki: Otava.

SINNEMAA, TIINA 2015: Joululaulut soi ja lapset pukee jo haalareitaan #koska #lumi. Tutkimus koska x -rakenteen tulkinnasta. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kieli-, käännös ja kirjallisuustieteiden yksikkö.

SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

VAHTERA, RALF 1999: Kvasifragmentit suomen- ja ruotsinkielisten sanomalehtien otsikoissa. – Rune Ingo, Oili Karihalme, Christer Laurén, Henrik Nikula & Jukka Tiisanen (toim.) *Erikoiskielet ja käännösteoria* s. 364–373. Kieli ja retoriikka. VAKKI- symposiumi XIX. Vaasa 13.–14.2.1999. Vaasan yliopisto.

VAHTERA, RALF 2009: *Otsikkorakenteita: kontrastiivinen tutkimus suomen- ja ruotsinkielisten syntaktis-semanttisista otsikkotyypeistä*. Vaasan yliopisto.

VIINIKKA, JENNI 2011: Kuoleman kielissä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

VISAPÄÄ, LAURA 2002: Finiittiverbittömien infinitiivikonstruktioiden affektisista käytöistä ja rakenteesta. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

VISAPÄÄ, LAURA 2005: Alastomat, inhimilliset infinitiivit. Kahden infinitiivikonstruktion pragmaattinen ja morfosyntaktinen analyysi. – Laura Visapää & Ilona Herlin (toim.) *Elävä kielioppi. Suomen infiniittisten rakenteiden dynamiikkaa* s. 72–98. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1021. Helsinki: SKS.

VISAPÄÄ, LAURA 2008: *Infinitiivi ja sen infiniittisyys. Tutkimus suomen kielen itsenäisistä A-infinitiivikonstruktioista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1181, Tiede. Helsinki: SKS.

VÄSTI, KATJA 2005: Predikaatittomat otsikot. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen, informaatiotutkimuksen ja logopedian laitos.

VÄSTI, KATJA 2012: *Verbittömät tapahtumanilmaukset: suunnannäyttäjinä lähde- ja kohde-konstruktio*. Oulun yliopiston tutkijakoulu.

YLI-VAKKURI, VALMA 1986: *Suomen kielipillisten muotojen toissijainen käyttö*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 28. Turku: Turun yliopisto.

Liite 1. Maija Aallon kolumni *Pitäkää maailmanne, lähden pois* (HS, 13.4.2017).

Pitäkää maailmanne, lähden pois

Eläin pakenee tai puolustautuu, kun osuu lähelle, Tukholmaan, Pietariin. Molemmat ovat typeryyttä, kirjoittaa kolumnissaan Maija Aalto.

Maija Aalto HS

Julkaistu: 13.4. 7:33

Tukholma, Pietari. Ahdistaa. Maailma ei ole väkivaltaisempi ja arvaamattomampi kuin ennenkään, mutta enhän minä eläin näin tunne.

Kun raakuus tunkeutuu lähelle, sitä miettii, että entäpä jos täällä.

Minun turvafantasiani on pako, eristäytyminen muista ihmisistä, luonto. Ajattelen metsää. Uhoan, että muutan elämäni yksinkertaisemmaksi. Pitää viallinen maailmanne, menen pois. Suljen silmät uutisilta, lähettäkää minulle kirjoja.

Toinen eläimen tapa on puolustautuminen. Sekin on kaikissa meissä syvällä liskonaivoissa asuva automaattitoiminto. Minun reviirini, minun poikaseni, minun mahdollisuuteni jäädä henkiin. Väisty paha, tai muuten.

Loukkauksen ei tarvitse edes olla vakava. Tajuan hyvin miksi puoliso, maailman rauhallinen mies, rakensi hartaasti monimutkaista hälytyslaitteistoa ulkovarastoon sen jälkeen, kun varas oli pihalta käynyt hakemassa pyörän pois. Oli suojaton olo, vaikka kyseessä oli pelkkä omaisuus. Minustakin oli parempi tehdä jotain puoliälytöntä kuin olla tekemättä mitään. Terrorismin kaltaisen summittaisen pahuuden kohdalla pelko kääntyy raivoksi. Senkin eläin meissä vaatii. Tajuan halun uhota, varustautua, pullistaa itsensä pelottavammaksi kuin ne pelottavat ihmiset. Tajuan, että toinen lisää pippurisuihkeen käsilaukkuun ja toinen vaatii lisää rautaa rajoille.

Silti: nämä ymmärrettävät reaktiot pahaan ovat typeriä, siis sekä minun pakohaaveeni että aggressiivinen uho.

Tähän on historian oikeiksi todistamia järkisyitä. Eristäytyminen ja eristäminen eivät toimi. Viha ruokkii vihaa, kokemus ulkopuolisuudesta ja epäoikeudenmukaisuudesta terrorismia.

Paras peruste rauhanomaisiakin eläimen reaktioita vastaan on, että ne eivät edes tässä maailmassa ole enää mahdollisia.

Metsäfantasiassani tulee tungosta, koska en oikeasti ole erakko luonteeltani. Ketkä minä päästän mukaan kanssani turvaan, missä kohtaa suljen rajan? Perheeni kyllä, rakkaat ja läheiset. Kaikki facebook-kaverini, kaikki helsinkiläiset, kaikki hyvät ihmiset?

Oikeassa maailmassa valintaa on vielä vaikeampi tehdä, koska pahuus ei ole minkään ihmisryhmän tai uskonnon yksityisomaisuutta. Sitä on täysin mahdoton sulkea ulos katsomalla kulttuuriaustaa tai ulkonäköä.

Enkä ihan ymmärrä, minkä ympärille me rajoja edes yrittäisimme vetää. Mehän olemme jo vuosia (tai aina) eläneet monikulttuurisessa Suomessa, maailmassa. Ihmisillä ympärillä on juuria melkein yhtä monessa paikassa kuin tavaroilla, joita kulutamme. Keskivertokoululukuokassa Helsingissä lista oppilaiden äidinkielistä on pitkä.

Vaikka me räpiköisimme vastaan, paras mittakaava pahuuteen puuttumiselle on ihmiskunta, ei kansa.

Ja paras tapa tehdä se on pyrkiä etsimään yhteistä, ei erottavaa. Siihen ei eläin kykene, mutta yhteiskunnan pitää olla enemmän kuin eläimet.

Liite 2. Annamari Sipilän kolumni *Suomalaiset kärsivät, kun maitoja on liikaa* (HS, 2.2.2014)

Suomalaiset kärsivät, kun maitoja on liikaa

2.2.2014 8:40 12

Annamari Sipilä
HELSINGIN SANOMAT

Jokainen suomalainen juo keskimäärin 130 litraa maitoa vuodessa, ja jos suomalainen voisi valita, kauhoisi hän maitonsa samasta isosta tonkasta kuin naapurinsakin.

Kehitys ei ole valitettavasti edennyt näin pitkälle. Tonkkajakelun sijaan suomalaiset pakotetaan valitsemaan itse kaupassa, millaista maitoa tai maitojuomaa he haluavat nauttia.

Ongelma on tullut esiin alkuvuonna eri viestimien uutisoidessa uusista maitotuotteista. Maidonhakureissulla haastatellut kuluttajat ovat ilmaisseet pettymyksensä siitä, että elintarvikeyhtiöt ja kaupat tarjoavat asiakkailleen erilaisia maitoja. Käytäntö on koettu turhaksi, hämmentäväksi ja sekavaksi.

Asiakkaiden joukossa kyttee jo lähes raivo, sillä maidon kanssa läträämisessä tunnutaan menneen liian pitkälle. Mikä siinä on, kun yksi maito ei enää suomalaisille kelpaa?

Hyvä kysymys, mutta väärä.

Maidossahan ei ole kyse itse maidosta. Maito on ensimmäisiä askeliaan urbaanissa markkinataloudessa ottavan suomalaisen tiukin side suunnitelmatalouteen ja maatalousyhteiskuntaan.

EU:n maitokiintiöt poistuvat 2015, mutta tuleva markkinamyllerrys ei ole mitään verrattuna suomalaisten parhaillaan kärsimään kulttuurimyllerrykseen. Maitohyllyltä saa nykyään muutakin kuin "sinistä" ja "punaista", mikä kalvaa suomalaista järjestyksen- ja oikeudentuntoa. Mikä siinä on, kun kaksikaan eri maitoa ei enää suomalaisille riitä?

Hyvä kysymys, mutta väärä. Varsinainen ongelmahan piilee siinä, että maitotarjonnan laajeneminen voi tarttua myös muille aloille. Uhkana on, että tarjonta lisääntyy ja suomalaiset pakotetaan valitsemaan muuallakin kuin maitokaupassa.

Asuntotuotanto monipuolistuu – ja meidän pitää valita perinteisen kanakopin ja uniikin tilaratkaisun välillä. Koulutustarjonta laajenee – ja putkia päiväkodista eläkkeelle on kohta enemmän kuin yksi. Designsektori kasvaa – ja suomalaisteksteistä löytyy pian jotain muutakin kuin aaltovaasia ja unikkoa.

Kehitys on huolestuttava. Tarjonnan kasvaminen ei ainoastaan vilkastuta liiketoimintaa ja kansantaloutta, vaan lisää myös kuluttajan mahdollisuutta valita. Mikä siinä on, että tavallisen ihmisen pitää saada valita?

Hyvä kysymys, mutta väärä. Kun tavallinen suomalainen valittaa valinnanmahdollisuuksien lisääntymisestä, hän ei ole huolissaan itsestään, vaan muista. Mitä siitäkin tulee, jos kaikki pääsevät

vapaasti valitsemaan, mitä ja miten he syövät ja juovat, ajattelevat ja asuvat, puhuvat ja pukeutuvat, ostavat ja oleilevat? Siitä syntyy Suomeen sopimaton kaaos.

Rappio on alkanut maitohyllyllä, jonne kaivataan nyt järjestystä. Jos perusvärit eivät riitä, tuodaan tonkat takaisin.